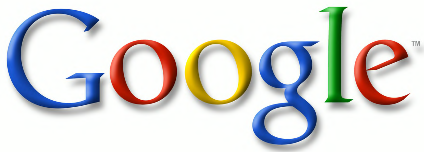

... FOLKEVISER

UDVALG VED AXEL OLRIK

OG IDA FALBE-HANSEN

EX LIBRIS
C·J·A·O·JENSEN

DANSKE FOLKEVISER

I UDVALG

VED

AXEL OLRIK

UNDER MEDVIRKNING AF IDA FALBE-HANSEN

UDGIVNE FOR DANSKLÆRERFORENINGEN

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)

FR. BAGGES BOGTRYKKERI

1899

INDHOLD

Indledning.

Kæmpe- og Trylleviser.

Historiske Viser.

Riddervisер.

Skæmteviser:

INDLEDNING.

Dans og Dansevise.

Saaledes som Folkeviserne nu ligge for os, ere de dels blevne opskrevne af adelige Damer i det 16de og 17de Aarh., dels sungne af Bønderfolk ned mod vore Dage i Bindestuer og ved festlige Sammenkomster eller i det enkelte Hjem af Moderen for hendes Børn. Men forud for den Tid, da de blev førte i Pennen, ligger der en lang Tid — deres Liv i Middelalderen —, hvor de blot lærtes udenad ved Sang, og hvor de ydre Forhold var helt forskellige: de hørte ikke saa meget til ved Haandarbejdet eller ved Gildebordet, men de blev sungne i Dansen. — Dette Forhold kræver en nærmere Redegørelse.

Sammen med Ridderlivet optræder hos alle Europas Folkeslag Dansen som en særlig yndet Idræt. Mænd og Kvinder danne en Kreds og danse rundt; Musik har man enten af et Instrument, eller ved at en i Kredsen synger en Dansemelodi og lægger de Ord under, der i Øjeblikket falder ham ind: en Opfordring til Dans, et Udbrud af Livsglæde eller Savn, eller af Skæmt. Sydfrankrigs Troubadourer og siden Tysklands Minnesangere digtede mange af deres Smaadigte som Dansetekster; og baaren af Melodi og af Ord trængte Dansen ind allevegne. Den indtog de nordiske Lande i Stormløb, fra Danekongens Gaard til de islandske Bondestuer. Selv i Klostret trængte den ind: dengang Absalon blev Biskop

i Sjælland, plejede Munkene paa Eskilsø ved Aarets store Fester at byde deres Frænder, Mænd og Kvinder, til sig og holde Gilde og Runddans med dem i Spisesalen. Her fik Biskopen sat en Stopper for Dansen; men paa alle andre Omraader gik den frit nok. Forgæves betegnede Sakse saadanne Gøglerspring for uværdige for Ædlinge og Kæmper.

Folkeviserne male atter og atter Dansen. En Skare af Mænd eller af Kvinder (eller af begge, blandede tilfældigt mellem hverandre) tager hinanden i Haanden og begynder en Runddans eller en Dans i Kæde, enten paa Stuens Gulv eller endnu hellere ude i det fri: i Borggaarden, i Toften eller ude ved Aa. En enkelt Fordanser leder Bevægelsen og Takten; han synger selv for, eller — hvad der er endnu mere yndet — en Kvinde danser ham nærmest og kvæder en Vise. Der er Lejlighed nok til Dans; Kongens Svende danse sammen ved Borgeled, Fruen og hendes Tjenestemøer standse deres Arbejde og træde Dans paa Stuens Gulv. Men bedst gaar den, der hvor Mennesker samles i større Flok ved festlig Lejlighed. Allermest gælder det de folkelige Aarsfester, hvor den gamle „Leg“ med Jubel og Springenomkring afløses af Dans og Danseviser: i Midsommernatten omkring Sankt-Hans-Blusset, og i Midvintersammenkomsterne, Julestuerne, med deres Julebuk, Hjortedans og andre Udklædningslege. Selv Kirkens Fester give Anledning til Dansefester. Foran de store Højtidsdage fejrede Kirken en Vigilie, en Vaagenat, med Gudstjeneste; Folket samledes i Mængde for at lytte til Messesangen paa visse Tider af Natten, og alt imellem kortedes Tiden ved Samtale, Fortællinger, Sang og — Dans. Som saa ofte gjorde Middelalderen det hellige verdsligt (ligesom den kunde give det verdslige et helligt Udseende); „Vaagenætter“ blev Fællesbetegnelse for Ungdommens jublende overgivne Fester om Natten under aaben Himmel ved „Vaageilden“ (Festblusset) eller Majtræet. Men ærbare Møer holdt sig helst fra den vilde Tummel. — Der var Arter nok af Dans; var en Bejlerdans for dristig, saa var Sværddansen mere høvisk. Ved

Ridder Stigs Bryllup danser han selv forrest i Rækken med Guldkar paa Haand og drikker sin Fæstemø til.

Til Dansen hørte Sangen, de Ord, som Fordanseren fandt paa at benytte til Melodien, allerhelst de korte Udbrud af eget Stemningsliv eller Indtryk fra den nærmest omgivende Verden. Snart en Opfordring til Glæde som i den lille islandske Strofe:

Favrt synger Svanen
den sommerlange Tid,
da er Lyst at skæmte sig,
min Lilje hvid!
Favrt synger Svanen.

Snart Udtryk for Vemod:

Mine ere Sorgerne
tunge som Bly,
brændte ere Borgene,
der bygte var af ny*).

Snart atter en rask Opsang til Krigernes Vaaben-Dans som i disse danske Vers:

Kongen raader for Borgen
og saa for alle Land,
og for saa mangen rasker Helled
med dragen Sværd i Hand.
Kongen raader for Borgen.

Lad den Bonde raade for sit Bo,
den Hovmand for sin Hest;
Kongen udaf Danemark
han raader for Borg og Fæst'.
Men Kongen raader for Borgen.

---

*) Denne „Dans" (dette Dansevers) kvad Islændingen Tord Andressøn i Aaret 1264 under bange Anelser, da han førtes bort som Gissur Jarls Fange; næste Dag brød Jarlen sit Fredsløfte og lod ham dræbe.

„Træd haardt i vort Gulv“, hedder det i en færøsk Dansevise, „sparer ej vor' Sko, Gud maa raade, om vi drikker næste Jul.“ (Det er den, som Ploug har efterlignet i sin Vise om Slaget ved Slesvig.)

Men til Dansevers lader sig ogsaa bruge enhver Henvendelse til de dansendes egen Kreds: en „Elskovens Vise“ sungen af en Jomfru til en Ridder, eller omvendt; eller ogsaa en gækkende eller drillende Samtale ført mellem en Svend og en Jomfru i Vers, der dels huskedes udenad, dels formedes fra ny i Dansens Kamphede. Og til denne skæmtende Digtning hører ogsaa Spottevisen over kendte Personer: „Der gaar Dans ved Riber-Port, de spotter Sorten-Iver, for han er saa sort,“ som det fyndig hedder. Eller stolt Elselille rejser sig fra sit Arbejde og beder sine Møer at danse med hende og synge en Vise om hendes Bejlere, Hr. Laves Sønner af Lund:

Den ene hedder Hr. Mogens,
den anden Hr. Eske Høg;
de har saa længe til Hove tjent,
de taaler hverken Hede eller Røg.

Den tredje hedder Hr. Ove,
den Herre er bogelærd;
der ligger et Guldspan [-spænde] i mit Skrin,
de er det ikke alle tre værd.

Denne lyriske Digtning, hvor Middelalderens Rigdom af Stemninger udtalte sig, forenedes særlig i Norden med det fortællende Digt; og saaledes fremkom vor ejendommelige halvt episke, halvt lyriske Folkevise. Oprindelig havde man fortællende Viser for sig selv, det var en Række simple tolinjede eller firlinjede Strofer, hver Strofe sammenbunden med et enkelt Rimpar. Denne slutningsrimede Digtning afløste Oldtidens Kvad med deres Bogstavrim (Overensstemmelse i Begyndelsesbogstaver). Saadanne fortællende Viser blev foredragne af fagmæssige „Sangere“ i Kongens Hal, paa Rejser eller naar Hæren drog i Slag; til disse Sangeres Klasse hørte

sikkert den danske Sanger i Graahedeslaget (1157) ligesom den tyske Sanger, der fulgte Knud Lavard til Haraldsted (1131). — Det ny, der nu skete, vistnok omkring Aar 1200, var da, at det store fortællende Digt blev trukket ind i den lille Dansevise: den Sanger, der satte Dansen i Gang, begyndte med det sædvanlige lille Stemningsudbrud, men fortsatte saa med en fortællende Digtning, der i Stemning passede dertil; og idet Melodien gentoges for hvert Vers, gentoges ogsaa en eller to af de stemningsbærende Linjer ved hvert af de fortællende Vers*). Et Eksempel kan oplyse dette: Vi have ovenfor meddelt det lille lyriske Digt om Kongen, der raader for Borg og Rige; herfra sprang da Sangeren over i en Vise om den ypperste Konge med de tapreste Mænd, den stærke Kong Didrik og hans Kæmper: „Kong Didrik sidder paa Brattingsborg, han ser sig ud saa vide: Ingen veed jeg i Verden til, der kan være min Lige" osv.; „Kongen raader for Borgen" gentages da af den dansende Skare ikke blot ved det første Vers, men ved hele Rækken af Vers som deres fælles Grundtone; denne Linje er bleven Visens Omkvæd. — Naar den lyriske Indledningssang er bleven nødvendig ved enhver fortællende Vise, digter man til nye Viser egne Indledningsstrofer i tilsvarende Stemning og ofte med en Antydning af Visens Begivenheder:

Jeg saa Sejl for Sunde fare,
saa mangen forgyldene Fløj;
der sejler Junker Strange med Dronning Dagmø.

Kongen og Strange de sad over Bord,
— saa mangen forgyldene Fløj —
de snakked saa mangt et Gammens-Ord.
Der sejler Junker Strange med Dronning Dagmø.

---

*) Disse Indledningsvers og deraf dannede Omkvæd findes ogsaa i de engelske Folkeviser (der i det hele staa Nordens Visedigtning nær og i mange Henseender have været dens Forbilleder). I andre Landes Folkedigtning bruges Omkvædet sædv. kun ved de mere lyriske Digte.

„Hør du, Strange, hvad jeg siger dig:
— saa mangen forgyldene Fløj —
du skalt ind til Bejerland og fæste Jomfru for mig."
Der sejler Junker Strange med Dronning Dagmø.

I Tidens Løb skilles dog Indledningsstrofe og Omkvæd. Omkvædet findes altid ved Viserne; men Indledningsstrofen kan enten bortfalde, eller den kan udtale noget andet end Omkvædet.

Folkeviserne i Almindelighed.

Som Digterværker ere Folkeviserne paa mange Maader bestemte ved de Forhold, hvorunder de leve, af Dansen og af den frie Natur, som ofte er Dansens Skueplads. Dansen bringer med sig den rigere Stemning, stærkere Følelse af Livskraft og den spirende Længsel eller blussende Elskov; et helt Væld af menneskelige Følelser ere slupne løs; selv den ofte frembrydende Fortvivlelsesstemning fortoner sig i en poetisk Verden. Selve Viserne komme til at afspejle den syngende og dansende Kreds. Deres Handling vender atter og atter tilbage til saadanne Optrin: Toves og Dronning Soffis Samtale under Dansen i Borgegaarden, eller de danske Møer, hvis Dans skaber deres Lykke hos Venderkongen. Hvor fremmede Viser ere omplantede paa dansk Grund, er Dansen det, der giver dem det hjemlige Præg: Ridder Olufs Møde med Elvermøen har først faaet sin rette Karakter ved den forvildende og forlokkende Elverdans; selv den haandfaste Didriksvise (vor Nr. 4) — Omplantning af et nedertysk Kæmpekvad — maa her i Danmark følge Landets Skik og ende i en lystig Springdans, hvor den løsslupne Sivord Snarensvend danser med den oprykkede Egestamme i sit Bælte. — Den hele Digtning er som en Lovsang over Dansens Skønhed og Ynde; Dansen baner Vej til Elskov, til Lykke, og til Nag og Had hos dem, der udelukkede staa og se til.

Her har Omkvædet en mærkelig Plads. Dets

stadige Gentagelse er ligesom en Port, der holdes aaben mellem Visens Handling og den syngende Kreds. Snart er det en Opfordring til de velbyrdige Mænd om at fortsætte Dansen, ti endnu dages det ikke. Snart er det et Udbrud af den Stemning, der har skabt Digtet, om Tiden der gøres lang og Sorgen der er tung, eller med vaagnende Elskovslængsel: „Maatte jeg en blandt de væneste vinde!" Til andre Tider er det Stemninger fra den omgivende Natur, Baggrunden for den dansende Kæde, om Løvet, der springer ud saa vide, om Sommeren og Engen „de kan saa vel tilsammen", „Nu falmer og falder ned Løvet i Lunde", om Solen, der skinner som røden Guld over Helgenstedet, og om Uvejret, der driver mod hviden Strand. Underlig sammenslynget er Elverskud-Visens Omkvæd „Men Dansen den gaar saa let gennem Lunden"; det er paa een Gang den dansende Kæde ved Nattetid opunder den mørke Skov, hvis Dyb gemmer alskens farlige Magter, og det er tillige selve Ellemøernes Dans, der omsnærer den intetanende Ungersvend. — Naturskildringer af samme Art som i nyere Digterværker bruger Folkevisen ikke. Den elsker Linden „med sit forgyldene Løv", saaledes som den blomstrer foran Borgestuen om Sommertid: den ligner Jomfruen med Rose og Lilje, som de vokse i Urtegaarden ved Borgen eller ved Klosteret; men Eg og Bøg kendes væsenlig kun som Gavntømmer og Brænde, — saa er man mere opmærksom paa Hare eller Raa, som spiller inde mellem Skovens Træer —; men Naturlivet i sin Helhed er opfattet, ikke fra Tænkningens Side, men blot i den halvbevidste Følelse, det paatvinger Mennesket, og det er trængt ind i mangfoldige Former, fra den unge, snart atter hæmmende Spirekraft til det falmende og synkende Løv, fra Solglansen til det optrækkende Uvejr eller den skærende kolde Blæst ind fra Søen; Opsangen fra Baaden og Hjortens Spring, Gangernes Hovslag og den fjerne Lyd af dansende hinsides Fjorden — alt det har sat sit lette Stemningspræg i Omkvædet.

Selve Visens Begyndelse giver sig ikke af med

langsomt at sætte Tilhørerne ind i dens Handling. Indledningsstrofen maa have en Kraft, der samler Opmærksomhed hos den dansende Kreds; den maa danne et Billede, der straks staar levende for alle, og som tillige anslaar Grundstemning og giver en Situation, der er ejendommelig for hele Visens Karakter:

Snækken ligger paa Lande,
Græsset under hende gror;
hende styrer aldrig saa rask en Svend,
siden hende styred Hr. Jon.

Og først efter dette Vers begyndes der paa Fortællingen om Hr. Jons ulykkelige Søfærd (DgF. 375).

Indledningsstrofen kan være rent lyrisk:

Vi vare saa mange Søskende smaa,
— under Lide —
saa aarlig faldt os Faderen fraa.
Der Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide.

Visen fortæller saa, hvorledes Hr. Torben falder, og om hans faderløse Datters Møde med Drabsmanden (Nr. 35). Eller Verset kan tillige tjene til at forestille os Visens Personer som i vor Nr. 44:

Skammel han bor sig nør i Ty,
han er baade rig og kaad;
saa væne haver han Sønner fem,
de to fores ilde ad.
Fordi træder Ebbe Skammelsøn saa mangen Sti vild.

Og endelig kan Indledningsverset (maaske fordi en lyrisk Forstrofe er falden bort) slet og ret være Handlingens første Optrin: „Der gaar Dans i Borgegaard", „Hr. Oluf rider om Otte", „Hr. Iver og Hr. Esbern Snare de drukke Mjød i Medelfare". Med saadanne rolige, klare Optrin indledes en Vise; det er som en Lov for Digtningen, at den aldrig springer ind i den stærke Lidenskab eller den voldsomme Handling, ikke engang ind i en Samtale, før vi have lært Personerne at

kende. Men netop overfor Visernes begrænsede Omraade af Begyndelser mærker man Digtningens Rigdom af nye Optrin: Ridder og Jomfru lege Tavl i hendes Bur, Moder sidder og lærer sin Datter, Søster spørger Søster ud, „Dronning Dagmar ligger udi i Ribe syg“, Ridderen rider at bede til sit Bryllup, eller han rider ud at bejle, Dansen gaar ude ved Aa, Faderen kommer fra Tinge og Datteren gaar ud at tage imod ham, Hovmændene sidde i Hallen og drikke, Hr. Iver og Hr. Esbern sidde i Middelfart Vinstue og drikke sammen, Stormændene ride til Ribe og købe Klæder, Ridderen klæder sig for sin Seng, Marsken vaagner og siger sine Drømme, „Om en Lørdag ad Aften skured de deres Spyd“, osv. Fra disse simple, dagligdags Handlinger kommer Visen med en overraskende Lethed ind i Livets Brydninger: en Samtale paa faa Vers stiller Modsætninger og Opgaver klart frem:

Datter spurgte hun Moder:
„Havde jeg ingen Broder?“

„Du havde dig en Broder bold,
men han er fangen i Grevens bold.“

(Visens Indhold er da, hvorledes Søsteren frier ham ud af Fængselet; se S. Grundtvig, Kæmpeviser, Nr. 13).

Denne Klarhed i hvert Optrin kan følges Visen igennem; der medtages kun de faa væsentlige Træk. Og Handlingen slutter sig tæt sammen, fordi der aldrig udmales eller gøres Sidespring; alt tager Sigte paa det Maal, der straks er stillet. Derfor kunne Viserne optage saa mægtige Livsskæbner, og stille dem tydelig for vore Øjne, selv de mere sammensatte Forhold som stalt Adeluses Kærlighed overfor Ebbe Skammelsøn og hendes Pligtbundthed overfor hans Broder (vor Nr. 44).

Til denne Simpelhed svarer den ganske enkelte Versform, hvori Viserne ere digtede. En stor Del — gennemgaaende de ældste — er i Strofer paa to Linjer, hvor der saa at sige kun er Plads til det allernødvendigste. Andre ere i simple firlinjede Strofer. Lidt mere

afvekslende er Aage- og Else-Visens Strofe, hvor 2. og 4. Linje kun har to Takter:

Der sidder tre Møer i Bure,
de to spinder Guld,
den tredje hun græder sin Fæstemand
under sorten Muld.

Men de simpelt byggede Vers faa Liv ved Melodiernes Mangfoldighed og ved Omkvædet, der ofte er kunstig slynget imellem Linjerne (f. Eks. vor Nr. 37, „Lave og Jon"). Dette giver Versemaalet sin Karakter, ligesom det giver hele den korte og knappe Fremstilling en vis Stemning og Fylde.

Udtryksmaaden er jevn og laant fra den daglige Tale. Versets Rytme er behandlet med megen Frihed for at følge Talens Afvekslinger. For os kunne enkelte Udtryk synes kunstige eller fremmede; men det er, fordi vor Tale har ændret sig siden den Tid, da Visedigtningen opstod, og Viserne have kun langsomt fulgt med i denne Omdannelse. Man synger i Rim „kær Moder min" i Stedet for „min kære Moder"; og Fattigdommen paa Bindeord svarer til en ældre Tids Knaphed i saa Henseende. — Den Sprogform, hvori Viserne fremtræde i nærværende Udgave, er væsentlig som de lød i 16de og 17de Aarh.; dog have vi ikke beholdt det jydske eller skaanske Dialektpræg, og heller ikke de enkeltvis forekommende gammeldags Ord og Ordformer, men kun hvad der var fælles for Visedigtningen som Helhed. Ti det ligger i den mundtlige Overlevering og i Visens bøjelige Rytme, at den forandrer sig efter Sprogets Udvikling; og dog er der et vist Forraad af Ord og Udtryksmaader, der tilhører Folkevisesangen fra dens Oprindelse, og som nogenlunde bevares af senere Visedigtere og senere Sangere.

I dette Sprog er der meget lidt, der stammer fra poetiske Kilder. Den *kolde* eller *salte Rin* (Havet) og den *brune* (blanke) *Brand* (Sværdklingen) ere Levninger fra Oldtidens Besyngelse af Heltelivet; *Rose* og *Lilje-*

vaand (ɔ: Liljestængel) som Omskrivning for Jomfru ere af nyere Oprindelse. Ellers er det det jevne danske, først og fremmest det 13de Aarh.s virkelige Sprog, der frit kan tumle sig; og det fra Oldtiden nedarvede danske Ordforraad viser sig ypperlig i Stand til at udtrykke alle fine Følelser. Det er kun en Række Betegnelser for Ridderlivet, der nylig er trængt ind fra Udlandet, især fra Tysk: Ridder som Navn paa den ridende Adel; Frue og Jomfru; og mere sparsomt Junker (sædv. om Kongens Søn); næppe nok Glavind (Lanse) og Harnisk ved Siden af de hjemlige Spyd og Brynje; det nyindvandrede „skøn“ findes nærmest kun i Forbindelsen „skøn Jomfru“, ellers er det gamle „væn“ Udtrykket for Menneskers legemlige og sjælelige Skønhed, „favr“ for det skønne, det uplettede eller dadelfri, for det „fejreste Træ“ ligesom den „fejreste Sang“. Her er Ord for alle „Elskovens“ Former, den tærende „lange Attraa“ eller „lange Traa“, den gensidig hengivne „god Vilje“; Visen udtrykker Kærlighedens Ja i at „give sin Tro“ (sin fulde Tillid); den kender Bejleren, der „giljer“ med Ord og med Miner, den kender en „Jomfrusvend“ og „Giljesvend“ og giver ham Raad til hans Bejlen. Den nævner sine Kvindeskikkelser som „Jomfru“, „ædelig“ eller „høvisk“ Jomfru, efter Byrd og efter Opdragelse, som den „væneste Mø“ i sin menneskelige Skønhed, som den „liden Maar“ i sin ungdommelige Spædhed, ofte en Forening af Barn og Jomfru; og ved Siden af disse findes en hel Række Udtryk for de tjenende Kvinder: Møer, Tjenestemøer, Terner o. fl.

Billederne i Viserne ere faa og ere simple, ikke tagne af poetisk Overlevering, men hentede ud af Dagliglivet, med Forkærlighed for Landbruget: Pilene sidde tykt som Hø i Ridder Stigs Kjortel; Engelbret hugger Svenskerne ned, som Bønder slaa Korn (Nr. 19. 21); man skyr end ikke at ligne den brændte Tove ved en Gaas, der steges om Jul. Intet er uædelt; thi intet er fra først af afhængigt af literær Skik, og alle Billeder ere gode, der stille Tingenes Ejendommelighed klart frem. Men skal Stemningen, Sorgen og Savnet, ud-

trykkes, tyr man helst til den vilde Fugleverden: som den enlige Fugl paa sin Kvist eller ude paa Heden (Nr. 44, V. 26).

Denne Oprindelse ud af Folkets eget daglige Ordforraad og Tankeforraad har haft en Betydning for Folkevisen. Den har kunnet overleve Sprogretninger og Smagsretninger; tværs gennem Tyskens Indvandring i Middelalderen og romanske Glosers i senere Tid har den overvintret et ældgammelt Ordforraad, som Digterne i hvert Aarhundrede ere tyede tilbage til, paa Anders Vedels og Bordings Tider ligesom paa Oehlenschlægers og J. P. Jacobsens.

Dette Ordforraad er i sin Oprindelse Folkets egen gamle Arv. Dets Bevarelse gennem Viserne skyldes derimod i ikke ringe Grad en vedtagen Skik: netop fordi man udtrykte sig saa kort og ligefremt, maatte de samme hyppig tilbagevendende Optrin naturlig fortælles i samme Ord (hvorledes man drager Sværd og kæmper, hvorledes man træder ind blandt fremmede, hvorledes det dages eller det skumrer); saaledes skabtes Visens staaende Udtryk; den blev af sig selv stiliseret, uden at det fra først var tilstræbt.

Visernes Skueplads. Riddergaarden.

De Mennesker, der oftest ere Visernes Hovedpersoner, og hvis hele Liv er Digtningens Forudsætning, nævnes i Sangene som Riddere. Dette Ord maa tages i sin ældre Betydning, alle der tjene til Hest, altsaa de, der have faaet Skattefrihed mod at gøre Rostjeneste i Krigen; Rangadskillelse af Riddere og Væbnere, saaledes som den kendes siden Slutningen af 13de Aarh., er ikke til i Folkevisernes Sprog. Kvinderne betegnes som Fruer og Jomfruer. Den fælles Betegnelse for alle er „Ædlinge“ eller „ædelige Fruer og Jomfruer“; de udgør en Klasse, der ved Byrd, ved høvisk Optræden og

det mere poetisk afvekslende og det krigerske Liv føler sig noget hævet over de omboende Bønder.

Man maa derimod ikke tro, at vi have en Herremandsklasse paa statelige Slotte og alene levende af andres Arbejde. Hr. Torben gaar selv og pløjer sin Mark under Skovbrynet, da hans Fjender overfalde ham og dræbe ham (vor Nr. 35). Ingelille beder den fine Hofridder at sidde i Vognen hos hende, da skal hun snart lære ham Bondesæd, baade Harvning og Saaning (vor Nr. 40). — Naar Ridderen færdes ude, paa Vej til Tinge, møder man ham ofte med fem eller ti, undertiden med femten eller tvedive Svende; men til daglig have de Arbejde nok med at skaffe Føden:

Somme de er i grønnen Skov,
de vilde Dyr at skyde,
og somme de er paa salten Sø,
de stærke Bølger at bryde.

Ogsaa de adelige Fruer ynde at optræde med et Følge af Terner; men man kan ogsaa træffe Jomfruen ene hjemme paa Gaarden, fordi Svendene ere redne af By, og alle Møerne ere paa Marken at „skære“ Kornet.

Visernes Personer ere i første Række Ridderne, og i anden Række — sædvanlig kun som Bipersoner — de, som Ridderne omgaas eller kende. Skuepladsen er de Steder, hvor Adelen færdes. Sjælden træffer man dog Herremanden ved Plov eller Fædrift; disse Arbejder gav jo ikke saa stor Anledning til mærkelige Begivenheder, og en vis Forestilling om deres Bondeagtighed trænger ind, i hvert Fald i de yngre Viser. Hyppigere nævnes den Samfærdsel, der bragte dem i Berøring med Omverdenen, Jagt i „den grønne Lund“ eller Ridtet til de almindelige Sammenkomster og Samtalesteder, om Søndagen ved Kirken, og ellers paa Herredstinget („Bøndertinget“, som det hedder til Forskel fra Adelens særlige „Stævner“ eller fra det finere „Landsting“). Her paa Tinge traf Egnens Adelsmænd hinanden, Godshandeler og alskens Aftaler blev sluttede; mangen gifte-

færdig Datter kunde med bankende Hjerte gaa sin hjemvendende Fader i Møde og spørge om nyt fra Tinget. Afgjort sjældnere ere de længere Rejser, hvor man „sejler under Ø". Ledingstog mod Rigets Fjender nævnes ofte, men sædvanlig kun paa Grund af den Afbrydelse i Hjemlivet, de fremkalde. Pilegrimsrejser forekomme ogsaa; og heller ikke Handelsrejser ere ukendte for Datidens Herremænd.

Skuepladsen er dog helst der, hvor Tankerne ere mest, i Hjemstavnen; og intet Sted afmales saa udførlig som selve den adelige Gaard. Som en taarnhøj Borg maa vi kun i de allerfærreste Tilfælde tænke os den; den vil snarere minde om vor Tids Bøndergaarde. Indgangen dannes af et „Borgeled", der dog aldrig spiller nogen Rolle ved Gaardens Forsvar, men hvor Ridderen eller hans Frue ofte staar med Kappen om sig („svøbt i Maar", den med Maarskind forede Kappe), eller Datteren fletter sit lange Haar, eller maaske kun en Tjenestedreng holder Øje med de vejfarende. Paa Siderne af Leddet ses Vold eller Grav eller noget Plankeværk, der dog sjælden hindrer pludselige Fjender i at trænge ind i Gaarden. Indenfor ligger en Mængde forskellige Bygninger omkring Gaardspladsen, tækkede med Straa eller med „Rør hin skønne", de fleste byggede af Træ eller med klinede Vægge. I Gaarden staar en stor Lind — Middelalderens Yndlingstræ — og „breder med sine Blade" helt ned til Jorden; i en sildig Aftenstund maa den skjule „saa mangen lønlig Snak" mellem Svende og Terner under sin Krone. Midt i Borggaarden sørger den rejsende for at hænge sin Kappe i Lave („aksle sit Skind"), før han gaar ind i „Stuen", der fylder den nederste Del af, hvad vi kunne kalde Hovedbygningen eller Salhuset. — Selve Bygningen faar, skønt straatækt, et stateligt Præg ved den rige Anvendelse af Tømmerværk. Fra Gavlen rage udskaarne Husbrande (Forløbere for senere Tiders Fløjstænger) i Vejret; (paa Jomfruburets „Brand" sidder Germand Gladensvend i Fugleham, da han er fløjet over Hav til sin Fæstemø). Langs hele Bygningen løber en Svalegang, en aaben Gang

af Træ, enten i Flugt med Gaardspladsen eller et Stokværk fra Jorden som „Højeloftssvale", „Højeloftsbro"; den giver da Adgang til „Loftets", „Højeloftets" forskellige Rum: Sove- og Opholdsstue for Husbond og Husfrue, Kamre for Gæster m. m. „Svalen" spiller en omfattende Rolle i Husets Dagligliv; her bejler Sverkel til liden Kirstin efter Dansen; her lurer Dronning Soffi paa Kongens Samtale med den dansende Jomfru Signild; ad denne Vej lyser Ebbe Skammelsøn stalt Adelus til Brudekammeret.

To andre Bygninger spille en Rolle i Ridderens poetiske Liv. Det ene er Jomfruburet, net smykket og helst godt laaset; ti en paatrængende Bejler kan ellers „bryde Buret." Viserne dadle den Mand som uerfaren, der bygger sin Datters Bur altfor afsides; men de have ogsaa Fortællinger om Piger, der have anet Uraad og sikret sig imod Faren. Den anden Bygning er Stenstuen eller Stenhuset. Den er bygget som Tilflugtssted mod Overfald, og nævnes med Stolthed af sin Ejer: „Der staar et Hus udi min Gaard, det er opmuret af Sten; kommer jeg mig der indenfor, jeg ræddes ikke hundred Hovmænd"; men Visen lærer, at det ikke var let i en snever Vending at naa ind i den fangetaarnslignende Bygning. Hvor ingen Stenstue fandtes, tog man ved pludseligt Overfald sin Tilflugt til Kirken; men det var ingen vanskelig Sag for Angriberne at faa den tændt i Brand, som liden Engels Skæbne lærer os (Nr. 33).

„Stenstue" kan dog have forskellig Betydning, idet man derved kun fremhæver den Bygning, der er bygget af Sten. Ikke saa sjælden bruges dette Ord om selve Hovedbygningen („Stuen"), hvis den har skilt sig ud fra de almindelige Huse af Træ eller Bindingsværk. — Enkelte Ridderes Gaarde havde et helt borgagtigt Præg; der kunde findes Fangetaarn og laaset Borgport; som den, hvor Hr. Verner listede sig ud af, efter at have sunget Ridderfruen i Søvn; til Afsked hængte han Nøgleknippet paa Borgens Bro (Nr. 47). Men hvor lidet lukket en Borg ogsaa kunde være, ses af den kvikke Vise, hvor liden Kirsten kommer at udfri sin fangne Broder; hun

skifter ved Borgeleddet Ord med Grevens Frille, og gaar uden Modstand af nogen til Fangetaarnet og sparker Døren op, saa fører hun Broderen hjem med sig (Sv. Grundtvig, Kæmpeviser, Nr. 13). Den aabne Herregaard er det almene; Viserne tegne os, hvorledes Gaardsrum gaar over i Urtegaard eller Toft. Det frodige Dyreliv og de brogede Dragter giver Liv over det hele; her tyr man ud, naar Svendene træder Sværddans, eller naar Fruen kvæder op til Dans for sine Møer.

Samfundsklasser.

Den Klasse af Samfundet, der skabte den danske og nordiske Folkevise, er en helt anden end den, der frembragte Udlandets pyntelige Ridderdigtning. Vi havde ingen Trubadurer eller Minnesangere, der tjente deres Brød nu paa en, nu paa en anden Borg, ved at foredrage lange Beretninger om ridderlige Eventyr; vi havde heller ikke de smaa Fyrste- og Grevehoffer, der var disse Sangeres bedste Hjem. Et enkelt Hertughof, det paa Gottorp, var ikke nok, og dets aandelige Værd svækkedes tidlig ved stærk Berøring med den holstenske Adel. Selve det danske Kongehof hævdede sig heller ikke som Digtningens Midtpunkt; de mange tyske Dronninger og andre Forbindelser med Udlandet brød dets nationale Karakter. Man kender Navnene paa de tyske Sangere, som Erik Menved og Valdemar Atterdag skænkede deres Guld, men ikke paa nogen dansk. — De, der bærer Sangen oppe, er da den danske Adel. Det er ikke det Faatal af adelige Slægter, der senere samler alt Jordegodset ved kloge Giftermaal og dernæst bygger de prægtige Slotte. Det er en Adel, spredt over nogle Tusend store og smaa Herregaarde i alle Landets Sogne og tillige paa en Del Bøndergaarde, hvis Ejere give adeligt Skjold og Skattefrihed i Arv til den Søn, der bliver ved Gaarden (al denne Smaaadel sank efter-

haanden ned i Bondestand, især efter Deltagelsen i Skipper Klements Oprør). Fra denne brede Klasse af Adelsmænd (der altsaa svarer til vore Dages Herremænd, Proprietærer og de mere selvstændige af Gaardmændene) har Digtningen sin friske ligefremme Udtryksmaade og sin Forkærlighed for Virkeligheden. Den afspejler deres Syn og deres Liv.

De andre Samfundsmagter optræde mere i Skuepladsens Udkant. Mindst gælder det om Kongens Skikkelse. En stor Kreds af Viser behandler Valdemar den Stores og Valdemar Sejrs nærmeste; og vi høre i de ældste „historiske“ Viser om Hengivenhed for ham og især om en til Kongen knyttet Fædrelandskærlighed, — saaledes som vi ogsaa kende den i Valdemartidens Liv og Sakses Krønike. Men senere se vi kun Glimt af denne Hengivenhed (Smaadrengens Ord i Finderupvisen); og den personlige Interesse for Kongeslægten svinder bort. Kongen er i Adelsviserne hyppigst en Herremand med større Magt end de andre, og han bruger den efter eget Tykke, ofte egenkærlig og tyrannisk: han vil fratvinge Nilus Strangesøn hans ny Borg; og han lukker en anden Ridder i Fængsel, indtil han overlader Kongen sin Fæstemø — rigtignok mod et rigere Giftermaal; han myrder i sin Attraa Knud af Borg paa hans Bryllupsdag, og han styrter af Skinsyge Valravn i Havet (vor Nr. 46). Som venlig Magt er han mere passiv og ret vilkaarlig; som Retfærdighedens Hævder og Hjælp for de svage viser han sig undertiden paa Tinge, men det er da ikke hans Optræden, som Sangeren nærer Interesse for (Nr. 40 „Jomfru paa Tinge“).

Kongen er omgiven af en Kreds af tjenende Adelsmænd, hans „Hovmænd“. Kongen og „alle hans Mænd“ træde Bederdansen ved Borgerled til Visens Toner; de maa da spille en Rolle for Digtningen. Gennem Hoffet maa ogsaa en Del af den ny Ridderskik være kommen med dens Forkærlighed for høvisk Optræden og synlig Pragt, vel ogsaa selve Dansefærdigheden og Danselyriken. Men al den fremmede Ridderlighed har mærkværdig hurtig fundet Vej ud over hele Landet; Hovmandslivet i

Kongsgaarden er ikke længer Midtpunktet for Digtningen; og det ses endog med Mistro af de sædvanlige Sangere. Overfor den ustyrlige Ungkarleflok føle Visedigterne sig som „Bomænd“, de bosatte, hjemfaste Folk og det ordnede Samfunds Talsmænd. Men endnu hyppigere er det Hoffets mere forfinede Skik, der er Skive for Spot; „de have saa længe til Hove tjent, de taaler hverken Hede eller Røg“, driller den mere landlige Sangerske, hvis hjemlige Arnested næppe har været frit for en vis Lunefuldhed i den Henseende (se ovfr. S. 8). En halvt skæmtende Vise stiller Svend Felding op som Forkæmper for dansk Djærvhed og Nøjsomhed imod Dronning Jutte og hendes tyske Hovmænd. Men sit vittigste Udtryk har denne Tanke faaet i den lille Digtning om „Jomfruen paa Tinge“ (Nr. 40).

Liden var stalt Inge,
ene rider hun til Tinge.

Vi se hende komme ridende i sin Ungdom og Spædhed; Hoffets Ungersvende gøre Bemærkning over hendes altfor omfangsrige Klæder (mon det er Moderens Dragt, som hun har arvet og endnu ikke fylder rigtig i?) og hendes vel store Interesse for Kongens Svende; og i det samme staar hun paa Tinget med hele sin elskværdige Paagaaenhed, afviser med et Ord alle Spottegloserne, og forebringer Kongen sit Ærende, en Klage over hendes slette Formyndere, der vil tilrane sig Godset:

Men førend det skulde saa længer blive,
da vil jeg eder mit Fæderne give.

Hun tilbyder altsaa at tage sin Arv som Len af Kongen. Kongen fatter tillige, hvad der ligger bag Tilbuddet: hun vil have en Mand, der kan værge hendes Jord mod Morbrødrenes Overgreb. Og han spørger med lidt af samme Overlegenhed som Smaasvendene: „Hav Tak, skøn Jomfru, for rigen Gave, hvilken af mine Svende da vil I have?“ „Havde jeg Kaar“ (Valg)

— kommer det lidt nølende — „og maatte jeg tage, Hr. Ove Stigsøn da vilde jeg have“. Kongen med let Ironi:

„Stat op, Hr. Ove og svar for dig,
her er en Jomfru, vil have dig.“

Nu have vi dem over for hinanden: Hofmanden, besværet af Spørgsmaalet og lidt blasseret og satirisk:

Skøn Jomfru, I faar intet af mig.
Langt bedre kan jeg mine Ærmer snøre,
end jeg kan den Bomand være.
Langt bedre kan jeg med Høg og Hund,
end jeg kan drive den Plov i grønne Lund.

Og hun lige uforknyt:

Da sidder i Karm og ager med mig,
saa god en Bondesæd lærer jeg dig.
Tager Plov i Haand, lader pløje vel dybt,
tager Korn i Haand, saar maadelig tykt.
Og lader saa Harven efter gaa,
saa maa I vel Jomfruens Fæderne naa.

Hun udmaler ham rask, hvad det vil sige at være Mand ved sit eget Bord, og hvad der kræves til at være en „Dannemand“ blandt Egnens Godtfolk. Og Hr. Ove er overvunden af Jomfruen til hele Tingets store Fornøjelse. „Hun red til Tinge, hun var saa ene, Kongen fulgte hende hjem med alle sine Svende.“ — Man ved ikke, hvad der mest er at beundre, det Vid og den Overlegenhed, hvormed Digteren holder hver af Personerne indenfor deres Begrænsning — selv over sin Heltinde er han lidt ironisk —, eller det hele Trin i Samfundsopfattelse, der sætter det legemlige Arbejde i Højsædet, og ikke har Brug for en Stand af ørkesløse; ti det Standpunkt vilde næppe komme til Orde i nogen anden ridderlig Digtning. Den danske Folkevise har taget sit Parti paa tværs af hele Tidsretningen.

I det middelalderlige Samfund, men udenfor den særlige Folkeviseverden, ligger Kirken. Kirkemændene og deres Livsmaal staar lidet klart for den danske Herremand; Friheden er hans Ideal, og han kan ikke tænke sig at være bundet til noget som „Munken til sin Kappe“ (Niels Ebbesøns Vise). Forholdet er paa Afstand; man lytter gerne foran Jomfruklostret, hvor „Nonner læste og sunge“. Kun igennem Klosterskolen, hvor især unge Jomfruer opdroges, kom man nærmere i Forbindelse med Kirken; og ad den Vej sive de religiøse Tanker i Tidens Løb noget mere ud i Adelsfolket.

Forholdet til Borgerstanden er ligeledes paa Afstand. Viserne kende ikke Borgere, men kun Byer: Ribe med dens Købmandsvarer, Klæder og Guldsmedearbejde, Middelfart som Overfartssted osv. Først Niels Ebbesens Vise nævner i Forbigaaende „Borgere og Bønder“; endelig kommer der i en Vise fra 15de Aarh. de rige Borgermænd, der bygger Hus „midt paa Randers Gade“ med høje Lofter og gylden Knap, saa det skinner ud over Mur og Toft til Misundelse for alle Herremændene, hvis Borge gøres til Skamme. — Men da ere vi ogsaa ude over den bedste Tidsalder for Folkevisen.

Langt nærmere er Adelens Berøring med Bønderne. Herremændene ere jo selv oprindelig udgaaede af denne Stand; og de ynde at betegne velbyrdige unge Mænd som „ædelige Bøndersønner“; i samme Betydning staar Tove som „Bondebarn“ overfor den kronede Dronning. Og til denne Bondestand er man stadig knyttet ved en Mængde Retsforhold, og vel ogsaa ofte ved Markfællesskab; der raader et venligt Naboforhold: „Her bor saa rige Bønder i By, hos dem laaner vi Sværd og Brynje ny“. Visesangerne afmale, naar Lejlighed gives, Bondens Velstand: med Høg og Hund, Øksne og Køer; Hyrden blæser i Horn ad Kvæget, og Hanen galer; Bondesøn rider „god Hest“, og „hver Mø“ ejer Guldkrone. Det er kun den onde Dronning Bengerd, der vil lade Bonden nøjes med een Okse og een Ko og

med vidjeflettet Dør paa sit Hus. En Uvilje imod dem kendes ikke, og Herremanden tager dem i Værn mod Røvere eller mod ryggesløse Hovmænd. — Men Bondens Liv med dets jævne Gang savner højere poetisk Værdi i i Herremandens Øjne, ligesom hans „Kjortel graa“ ser altfor ringe ud mod Ridderens og hans Smaadrengs livlige Farver. Undtagelsesvis er „Bondens Hustru“ Heltinde i Viserne: hun forløser ved sit Kys den fortryllede Ridder*). Ja og saa i Skæmteviserne; der er Bonden og hans Viv Yndlingspersoner, men det er ikke gjort for at hædre dem.

Endnu er der en Klasse af Folk, som vi maa dvæle ved for at have et alsidigt Billede af Visernes Liv. Det er Svendene, „Hovmændene“ som de ynde at kalde sig, fordi de tjene til Hove ɔ: tjene for Løn og faa en krigersk Uddannelse; man ser dem i Flok følge Herren paa hans Rejse med blinkende Lansespidser over sig („deres Glavind glimme i Sky“), men de færdes ogsaa paa Jagt, Fiskeri og det ligefremme Landbrug. I Svendenes Flok træffes unge Ædlinge, der ikke selv har Jord, undertiden Ridderens yngre Slægtninge; men der er jo andre, som ere bondefødte; samme Forhold raader blandt den adelige Frues „Møer.“ Naar de gifte sig, gaa de ofte over i Bondestand: „Da maa jeg aflægge rød Skarlagen og slide det Vadmel graa.“ Men Deltagelsen i det adelige Liv sætter Præg paa dem. De fylde i den store Kreds, der bærer Visedigtningen oppe, ligesom de uafladelig nævnes i Digtningen. Men da de stadig roses eller dadles efter deres Troskab, er det alene fra Herskabets Synspunkt, de ses. Paa deres Troskab findes herlige Eksempler (Søstersønnerne i „Nilus og Hillelille“ og i „Niels Ebbesøn“); men selv den bedste Svends Skæbne er og bliver en Bisag for Digteren. Den „Svend Trøst“, hvis Tapperhed frelser hans Herres, den unge Danneveds, Liv, viser sig at være ikke en almindelig Tjener, men Fru Mettelilles egen Søn; og paa samme Maade hæves den liden Gangerpilt, da han vinder Jom-

---

*) „Eline af Vildenskov“, S. Grundtvig, Kæmpeviser, Nr. 7.

fruen i Tærningspil: „Jeg er slet ingen Gangerpilt, enddog du siger saa; jeg er den bedste Kongesøn, i Verden leve maa.“ — Kun nogle faa Viser have Riddersvendene til deres Hovedpersoner, saaledes et Par Viser om Krybskytter og den velkendte „Elverhøj“: „Ti raader jeg hver Dannesvend, som ride vil til Hove, han ride sig ikke til Elverhøj og lægge sig der at sove.“

Disse Viser om Riddersvendene ere yngre, og det skorter dem ofte paa Liv og Anskuelighed; men de ere et Vidnesbyrd om, hvorledes Ridderens Hovmænd tumlede med Visesangen paa egen Haand, nu da den højere Adel begyndte at afsondre sig fra sine Tjenere. Der er rejst et Skel imellem Svendene i „Borgestuen“ og den ridderlige Familie i „Fruerstue“.

Denne Overgang er Emne for Visen om „Kong Erik og den spotske Jomfru (vor Nr. 48), hvor vi lære en mere forfinet Adel at kende. Den ædelige Jomfru, der snører sine Ærmer med Silkebaand og bærer Guldringe, vil ikke i Dansen tage den fattige Svend med de arbejdsvante Hænder i Haanden. Skellet er altsaa kommet mellem Adelen og dens Tjenere, og dette røber en stærk Modsætning til den Tid, da Hr. Torben eller Ove Stigsøn selv tog Plov i Haand. Men denne Vise interesserer sig ikke for Fruerstuens eller Højeloftets Befolkning, men for Borgestuens, de „fattige Svende“, der faa arbejdsgrove Hænder af at rejse Gærder og føre Greben, og der til Tider maa strejfe hjemløse om Land for at søge Tjeneste, men som paa den anden Side have Del i Herremændenes krigerske Idrætsliv, i Fester, Dystridt og Rejser, — og som naturligvis helst vilde dele deres Herskabs Syssel med uproduktive Beskæftigelser. Det er denne Klasse, der i Visen tager Oprejsning for den mindre ansete Stilling, Adelen nu vilde tildele den.

Den Form for sit Digt, som Sangeren har fundet, er ganske vittig. Den „unge Kong Erik“ (ɔ: Kongesønnen Erik, i en Opskrift „Junker Erik“), der naturligvis har Sympati med de tapre Svende, vil straffe den fornemme Jomfru for hendes Spot og kommer forklædt som fattig Svend til Dansen og trænger sig ind i de dansendes

Kæde, saa han faar hende i Haanden. Saa udvikler sig en Drillesamtale, hvor hun søger at faa ham til skamfuld at trække sig tilbage; men han bliver, lystig og djærv, ved med sin Bejlen til hende. Endelig vendes Lykken om, hendes Tjenestemø advarer hende om, at det er den unge Kong Erik; nu er hun indbydende, og det er hans Tur at være den overlegne.

De vigtigste Emner, især i Ridderviserne.

Folkeviserne give saa fyldigt et Billede af Livet i Middelalderen, som intet andet Værk er i Stand til. Man kan her følge Menneskets Livsforhold fra Vugge til Grav. De kender Barnets Fødsel, mens der brænder Lys i hver Vraa — til Værn mod de underjordiske — og Kvinderne staa i Skare om som Hjælpersker; de kende „det lidet Æblebarn", der leger med Æble og Pære, de kende Smaasvenden, naar Faderen vil sende ham ud at tjene, og Moderen endnu finder ham for ung til at „bære den Brynje tunge"; og de kende den pur unge Jomfru med hendes Morgensøvn og hendes rappe Svar. Og saaledes kende de hver Alder og hvert Livsforhold, indtil den graanede Kvinde, der opgør sit Livs hele Sum af Lidelse. — Men mellem alt dette har Digtningen sin ubetingede Forkærlighed hos den livskraftige Alder, Ungdoms- og Manddomslivet; og atter her skildrer den de Begivenheder, der er afgørende for den enkeltes Liv. Dette har sin Grund i de simple og klare Omrids, som Livet i det hele havde paa den Tids Mennesker; og det hænger sammen med Visedigternes Forkærlighed for den bestemte Handling, ikke for Lyrik eller Genremaleri.

Blandt de Begivenheder af Menneskelivet, som stadig besynges, træffe vi først og fremmest Fejde og Elskov.

Fejden mellem Mand og Mand hørte med til det middelalderlige Liv. Den var arvet fra Oldtiden, og

Herremændene satte en Ære i at kunne føre disse private Krige til Forskel fra den fredelige Befolkning. Ogsaa at digte om dem var naturligt; i Oldtiden havde det meste af al Digtning paa en eller anden Maade omhandlet Kamp; nu hævdede den kun en mindre, men ingenlunde helt ringe Plads. — Blandt Fejdeviserne findes der nogle, som forherlige selve Kampens Helte: den unge Faderhævner eller den djærve Kæmpe, der med sit Sværd skaffer sig Oprejsning. Men der er andre, hvis Tanke ikke dvæler ved Sejrherren, men ved den Lidelse, der følger med Striden; og blandt dem ere to af vore ypperste Digte fra Middelalderen.

„Torbens Datter“ har i sin korte Fortælling lagt en storartet Livsskæbne frem. Den begynder som en Saga om Kamp. Krigerne hvæsse deres Spyd om Søndag Aften, og ride ud næste Morgen; de træffe Hr. Torben ved Ploven paa hans Mark i Skovkanten; han tilbyder Bod i Gods og til en af dem sin Datter „saa væn en Maar“, men Svaret lyder kort som Sværdhug: „Vi er ikke kommen for Hus eller Jord, men vi er kommen for dit Hjerteblod“; og de fælde ham. Men ind imellem lyder mildere Toner; en lyrisk Strofe foran Visen har paakaldt Medfølelse med den faderløse Ungmø; Omkvædet antyder, at der lyser Dag gennem Morgendæmringen. Drabsmændene ride nu til Torbens Gaard at tillyse Drabet; ôg der træder den dræbtes Datter dem intet anende i Møde, slank som en Vaand og med en Guldskaal paa hver sin Haand; „hun skænked deri med Lyst og Spil, saa drak hun sin Faders Banemand til.“ Paa een Gang vaagner hans Elskov og hans Anger: „Havde jeg vidst, du havde været saa god, aldrig skulde jeg set din Fars Hjerteblod; paa hendes Klage svarer han: „Har jeg nu ikke gjort vel mod dig, herefter skal du have saa godt som jeg.“ Han sætter hende paa sin Hest og rider bort „over de sorte Heder“; gennem Smerten og Angeren lysner det til en ny Lykke: „Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide.“ — „Torbens Datter“ betegner Toppunktet af Visernes Evne til kort Fremstilling; i knap 30 Linjer rummer den

to Menneskers Livsudvikling gennem de stærkeste Omvekslinger af ydre Skæbner og indre Liv. Saa lige gaar Digteren mod dette sit Emne, at han ikke faar Tid til at meddele os Navnet paa nogen af de to Hovedpersoner; ja selve Drabsmanden er næppe nok fremstillet for Tilhøreren („hun drak sin Faders Banemand til“), før man er dybt inde i hans Sjæleliv.

Ikke mindre gribende er „Nilus og Hillelille“. Ogsaa dens Handling er henlagt til den mørke Hede, til den barske vestjydske Natur, men uden Morgenens Dug og Dagningens lyse Haab. Digteren begynder sin Vise med en Oplevelse, der er naturlig i disse øde og vindaabne Egne: et Brudefølge drager over Heden og overfaldes af et Uvejr; „det blæser og det regner, og Vejret gøres koldt“, klager Hr. Nilus, henvendt til sin unge Brud. Af denne Natursituation lader Digteren hele sin Handling udspringe: Hr. Nilus gaar for hendes Skyld ind paa at søge Ly hos hendes Morbroder, trods den gamle Fejde, der er Slægterne imellem; og, som han har anet, men hun i sin Elskovstryghed ikke set, blusser Fjendskabet op paa ny. Det ene Optrin føder det andet i lynsnar Fart, til han med Ulivssaar undslipper til sin egen Gaard, og Visen slutter med Dødsscenen i hele sin Bitterhed. Det er ikke blot Handlingen, der gror op af den barske Natur. Hele Fremstillingen har det samme vejrbidte Præg. Ingen Dvælen i Følelsen, ingen Billeder eller Prydord; hvert Optrin staar med sine skarpt tegnende Træk. Dertil svarer de haardføre Karakterer. Her ere de Svende, der intet Øjeblik betænke sig paa at gaa i Døden for deres Herre. Her er Hr. Peder, Morbroderen, med den altslugende Tørst efter Frændehævn, men uden personlig Ondskab mod sin ny Slægtning (han vilde helst have skaanet ham for Hillelilles Skyld). Men skarpest tegner denne Natur sig i den Kvindes Skikkelse, der først dukker frem lige ved Visens Slutning; det er Hr. Niluses Søster: inderlig hengiven til dem, som hun er bunden til i Byrd, og med et ligesaa dybt Had til alt, hvad der skader dem; derfor er det hende umuligt at „være stalt Hillelille god“, „for

hende misted jeg mine Sønner to, og min Broder i sit i sit eget Blod.“ Selve Hr. Nilus har den samme Staalsathed, vokset op til en mægtig Kæmpeskikkelse, som da han efter sin lange Tøven kaster sig ind i Kampen:

„Det loved jeg paa den hellige Grav,
som Vor Herre taalte Død:
jeg skulde aldrig mit Sværd om Søndag drage,
uden mig trængte stor Nød.“

En saadan kristelig Tugt, som dette antyder, og — lige fra først til sidst — en fin Omhu for hans unge Brud ere de Træk, der særtegne og adle hans Skikkelse; men den er runden af samme Rod som de andre. Ligesom i Visens Hjemstavn hvert Træ og Kratstykke faar Form af den samme bidende Vestenvind, saadan bære dens Personer alle Mærke af at tilhøre samme haarde Livsvilkaar; deres Holdning er som den haarde Eg, deres Tanker som den jærnfaste, vredne Lyngstilk. — Og ind mellem Hedeegnens hærdede Plantevækst fører den kranke Lykke en fin og skær Blomst, den unge Brud, stalt Hillelille. Visens første Billede tegner, hvorledes hun svajer for den stærke Vind over Heden; i det sidste visner hun under de haarde Viljers Kamp, som hun forgæves har søgt at mildne. —

Saa er der et andet, langt mere omfattende Forhold, Elskoven; og den møder paa mange Maader i Viserne.

Med Forkærlighed skildres den djærve og dristige Ridder, som kan vinde sin Mø trods Frænders Modstand eller rive hende af en Medbejlers Hænder. Ikke alle disse Viser have en Værdi for Nutiden, der staar i Forhold til deres Yndest i Middelalderen; men i „Lave og Jon“ (vor Nr. 37) er der skabt en Helteskikkelse, som er enestaaende i sin Friskhed og Djærvhed. Ovenikøbet har Digteren i det stadig skiftende Omkvæd (med „sagde Jon“) fundet et pudsigt Middel til at lade sin Helt stikke Hovedet frem med overgivent Smil, selv hvor Farerne rejse sig højest omkring ham. En egen Nydelse havde

Datiden af det Dystridt, der værdig slutter Hr. Jons Ridderfærd; ingen Vise har som denne anslaaet den djærve, næsten brutale Tone fra disse grove Ridderspil: Visens Indledningsvers er som en Opsang til Dysten, og i dens Omkvæd „I være vel bon“ (vær vel rustet!“) lyder en stadig Mindelse om den Vaabenprøve, der til sidst afgør Besiddelsen af Jomfruen*). — Den samme Opfattelse af Elskeren har faaet Udtryk i en glimrende skæmtsom Vise (S. Grundtvig, Kæmpeviser Nr. 22): „Det var om en Lørdag, det regned under Ø“, Tyge Hermansøn tør for de opsvulmede Aaer ikke ride at hente sin Brud til Bryllup, og sender Nilaus Bendiksøn i sit Sted efter hende; men da Hr. Tyge stadig ikke faar Mod til at komme til Bryllup, tager hun Nilaus Bendiksøn i hans Sted; endelig om Torsdagen, da Vandene rinde mindre stride, kommer han; men stalt Ingerlille giver ham blot det Svar:

Havde du været en Jomfrusvend,
og havde du haft mig kær,
da havde du brudt den Bølge blaa
alt med dit blanke Sværd.

Det Ord „Jomfrusvend“ udtrykker et helt Kapitel af Middelalderens Tankegang og Livsmaal. Det er Ungersvenden med den levende Elskovsattraa, med Evnen til at indtage Jomfruen i Ord og i Dans, og med Styrke til at tilkæmpe sig hende trods hver Modstand.

Saa er der Elskovsviser med kvindelig Hovedperson, indtagende ved Skønhed, Ynde og Vid og ved Modet til at gribe Lykken i Livet. Tegne de ikke noget dybt

*) Naar Visen foredrages (ved Oplæsning eller ved Sang), vil det være heldigt at fremsige denne Omkvædslinje „I være vel bon“ kraftig ved Indledningsstrofen og V. 1 (saaledes at den fanger Øret ved sin Klang), dernæst mere dæmpet gennem den øvrige Vise (saaledes at den blot føles som Rimord til „sagde Jon“), og atter kraftig under Dystridtet (V. 15—16).

Sjælebillede, saa er der Kvikhed i Karakterer og i Optrin, og de have en egen letsvævende eventyrlig Verden, hvor Elskovens Glæde forener sig med ydre Lykke, med at „vinde Guldkrone og Dronningenavn“. Til denne Kreds af Viser hører den om „Venderkongens Jomfrurov“ (S. Grundtvig, Kæmpeviser Nr. 17), hvor liden Kirstens og stolt Karens indtagende Sang skaber den vendiske Sørøver om til Bejler; — saaledes fortonede Visesangen Danmarks svundne Ulykkestid. Den mest yndede Vise — hele Norden over — er dog „Møens Morgendrømme“ (vor Nr. 38) med den barnlig-jomfruelige Heltinde, der aner sin Lykke og ikke vil give Slip paa den varslende Drøm. Ogsaa den er henlagt til Vendernes Optræden i Danmark, eller rettere: „Venderkongen“ er laant fra Visen om Jomfrurovet eller lignende ældre Digtning, men den historiske Baggrund er glemt; han er Eventyrets Kongesøn. Omkvædet „der de Vender træde til de Borge“ rummer ikke mere Frygten for Vendernes Hærjninger; det antyder kun den Lykke og Herlighed, der nærmer sig.

Men der er andre Viser, hvor selve Forholdet mellem Mand og Kvinde træder stærkere frem, dem vi allersnarest vil kalde de egenlige Elskovsviser. Det vidunderlige ved dem er deres Evne til at kaste Elskovens farverige Skær over de daglige Forhold. Esbern Snares Bejlen til liden Kirsten (Nr. 20) er bygget over det Spørgsmaal, om den unge Jomfru har lært tilstrækkelig Skræddersyning til at blive gift; liden Inges Vise (Nr. 40, ovfr. S. 22) handler om en Jomfru, som tager sin Gaard til Len af Kongen for at være sikret mod sin Families uretfærdige Tilegnelse af Godset. Men hvor leger ikke Elskoven om den Kjortel, som liden Kirsten syr; intet Bejlerord er udtalt af Hr. Esbern, men selve Bønnen om den er en Bejlen, at skære den til er hende den højtideligste Opgave, dens Udsmykning er hende en Leg, og al den anvendte Omhu er hendes Tilstaaelse af Kærligheden. Mere djærv, og dog fuld af Ynde, er den landlige Jomfru Inge, der veed at svare Mændene paa Tinge og at vinde den forfinede Hr. Ove. Og den pur-

unge Jomfru, den yngste af alle Dronningens Møer (se vor Nr. 41), vækker ikke mindre Glæde ved sin rappe Tunge sammen med sin huslige Dygtighed.

Disse Viser og mange lignende give et Billede af Kvindeskikkelsen, saaledes som de danske Herremænd hyppigst og helst forestillede sig den. Hun er meget langt fra at være en overjordisk Skønhed, som er Genstand for Ridderens ydmyge Tilbedelse, saaledes som man tænker sig „Riddertidens" Elskov, og saaledes som de sydligere Lande have nok af Eksempler paa. Folkevisernes Kvinde har langt mere sin Plads i det virkelige Liv, frejdig, snarraadig og, naar det gælder, handlekraftig; og det, som gør hende indtagende i Elskerens Øjne, er disse samme Egenskaber, der giver hende Menneskeværd i det hele. Tidsalderens Uro og Lovløshed byder nok af Lejligheder, hvor disse Jomfruer maa værge sig. De er Efterkommere af Oldtidens selvstændige Kvinder; Mindet om Skjoldmølivet er levende paa Visesangernes Tid; og endnu blandt deres Samtid ynder de den Jomfru, som med uøvet, „kvindelig" Haand drager Sværd og da kan give det mandige Hug. Dygtighed i Livet og Djærvhed i sin Færd — i Alvor eller i Skæmt — er Væsenstræk hos Middelalderens Kvinde; Digteren glemmer dog ikke det Pust af Jomfruelighed eller skær Ungdom, der som en let Dug hviler over disse hans Yndlingsskikkelser.

Baade ved Mand og ved Kvinde er der i Middelalderens Digtning en Forkærlighed for den Side af Elskoven, som knytter sig til Modet til at begære den, man attraar; men alt imellem kommer dog ogsaa helt andre Sider af den frem. I „Torbens Datter", som ovenfor omtaltes, fremhævedes Angeren, hvoraf Elskoven spirede frem; og om Kærlighedens Offervillighed er digtet det nydelige lille Digt „Den saarede Jomfru" (Nr. 42). Visen begynder med, at der gaar Dans paa den grønne Mark, en Sværddans, saadan som vi ogsaa kende den fra gamle Billeder, hvor Ridder og Jomfru tage hinanden i Haanden, omgivne af Riddere med dragne Sværd, som under Dansen uafladelig krydser

Klingerne med hinanden; under Dansen kommer en af Ridderne til at saare liden Kirsten, Kongens Datter, i Haanden. Paa Faderens Spørgsmaal tier hun om Gerningsmanden og giver en opdigtet Grund (at hun har skaaret sig paa Broderens Sværd). Men af Fortielsen aner Ridderen hendes Hjertes Hemmelighed, at hun har ham kær og derfor ikke vil bringe ham i Ulykke; og han staar straks frem og bejler hos Kongen til hendes Haand. Visen slutter med et lille Ordskifte, som er karakteristisk for Middelalderen. Faderen spørger, hvorfor Ridderen vil have en saadan Krøbling af en Kvinde, der hverken kan sy eller klæde sig. Da kommer Svaret: „Selv skar jeg hendes hvide Haand, derfor under jeg den Jomfru vel; min Søster skal sy hendes Guldbroderi, Jomfruerne snøre hendes Ærmer og jeg selv føre hendes Ganger.“ I Faderens Ord er udtalt en Tanke, som ofte kommer for i Viserne: den Foragt, som Middelalderen med sin friske og kraftige Sans for det ydre Liv har for det lemlæstede Menneske. Ridderens Svar stiller et højere Maal over denne Hverdagsopfattelse: Kærlighedens Hang til at gøre vel, hvor man har gjort ilde, og til at bringe et Genoffer, da hendes Tavshed har frelst ham.

Folkevisen er ikke blot en Lovsang over den lykkelige Elskov; ogsaa den ulykkelige og ulykkebringende Kærlighed faar sin Besyngelse, og her møder en af vor Middelalders ypperste Digtninger, „Ebbe Skammelsøn“ (Nr. 44). Dens ydre Handling er et af disse blodige Skuespil, som ældre Tider saa gerne gør til Emne for sin Digtning: Ebbes Broder er forelsket i hans Fæstemø, han indbilder hende, at Ebbe er død og faar derved hendes Samtykke, men paa Bryllupsdagen kommer den svegne Fæstemand hjem og hævner sig ved at dræbe baade Brud og Brudgom. Men i disse vilde Optrin lærer Digteren os at se Sammenstødet mellem to mægtige Karakterer, Ebbe Skammelsøn og stalt Adelus. Ebbes Fæstemø er helt ud Adelsjomfruen, ædel, trofast, med en Kærlighed „som en Moder“, men næppe særlig elskovsfuld; betegnende nok bærer hun ikke

Visernes sædvanlige Elskerindenavn „liden Kirstin“, men det sjældnere „stalt Lucielille“ eller „stalt Adelus“. Det første, vi høre om hende i Visen, er den stille Troskab mod Fæstemanden („Her sidder I, stalten Adelus, og syr Hr. Ebbe Klæder“), og straks efter følger en Udtalelse af hendes fulde Tillid til ham. Den næste Side af hendes Væsen er den, vi lære at kende ved Budskabet om Ebbes Død; hun finder sig i, at man gifter hende bort; hun synes at være af de Naturer, der ret villig indordner sig under, hvad Verden bringer dem. Og da saa det paanødte Bryllup er holdt, er hun ikke i Tvivl om, hvor hendes Plads er: „Al den Tro, jeg lovede eder, den har Peder, eders Broder, men alle de Dage, jeg leve maa, jeg vil eder være for Moder.“ Det er en ret stor Sjæl, som taler saaledes; hun behøver ikke at slippe sin første Kærlighed, men hun veed sig sikker paa, at hun kan vise den paa den rette Plads under de ny Forhold. Men netop da møder hun hos sin gamle Fæstemand en anden Opfattelse; han vil dræbe hendes Brudgom og rømme med hende af Land. Da rejser hun sig imod ham med Harme:

Slaar I Peder, eders Broder, ihjel,
siden skal I mig miste;
saa maa I sørge eder selv til Døde
som vilden Fugl paa Kviste.

Det er hendes sidste Ord, før Ebbes Sværd gennemborer hende, skarpe og bestemte; hun, der før har ladet sig føre af andre, der har ladet sig lede som Hr. Peders Brud, hun træffer sit eget Valg; for første Gang i Visen handler hun paa Trods af ydre Tvang; og da er det for at vrage denne Kærlighed, der træder alt ned, som hun ellers agter. Der er en sjælden Højhed over hendes Skikkelse; ligesom hendes Trofasthed mod den fraværende Fæstemand ikke vidste af Tvivl, staar ethvert Ord, hvormed hun er bunden, ubetinget fast. Hun kan vrage den, som hun „har givet sin Tro først“, og i hvem hun sikkert ser Ridderlighedens udtrykte Billed,

og foretrække Hr. Peder, hvis første Bejlerord til hende var en Løgn, men som trods alt er hendes Ægtefælle; og hun kan rykke al sin Hengivenhed for Ebbe ud af Sjælen, da han vil nedbryde, hvad der er hende helligt. Denne stalt-Adelus-Karakter svarer til de Slægtled af Kvinder i den danske Adel, viljestærke og pligttro, hvis Navne senere Tider have bevaret i Minde. — Ikke mindre storladen udfolder Ebbes Karakter sig. Til Begyndelse tegner Visen ham med alment ridderlige Træk; vi se den rige Adelsgaard, der er hans Hjem, høre om, hvor bravt han tjener i Kongens Gaard (det aabne og ærlige i hans Karakter understreges ved Modsætningen til den underfundige Broder); selv naar han er udenfor Skuepladsen, karakteriseres han gennem Fæstemøens Ord, at han spotter saa vist ingen Jomfru og allermindst hende. Saa mærkes hans Attraa og hans Uro i de tunge Drømme, og han drager hjemefter, ene optagen af at finde sin Fæstemø og faa rede paa alt. Et fint Træk fra Digterens Side er det, at han lige ved Begyndelsen til det store Sammenstød lader ane Ebbes og Søstrenes kærlige Forhold som et venligt Glimt fra hans Barndom og Ungdom. Men nu sidder denne venlige og kraftige Natur helt lammet ved Budskabet om hans Fæstemøs Bryllup; han vil dreje af fra Bryllupsgaarden, men da Moderen vender hans Hest, lader han sig føre derind, han lader sig sætte til Bænke og sætte til at skænke, alt som det falder sig. Kun een Tanke og eet Begær har han, at faa opgjort Forholdet med sin Fæstemø; han finder hende uden Skyld, endnu kan Bedraget hævnes og han besidde hende. Men da staar pludselig hendes Vilje som en stejl Mur for hans Begær; hendes Ord flyve saarende som Pile mod hans Attraa, og han — føler hende som sin Lykkes Fjende og fælder hende. Al hans Lykke er nu bristet i den bitreste Fortvivlelse; under haanende Ironi dræber han sin Broder og hugger om sig blandt alle, der skulde være hans nærmeste, og som kun have beredt ham Ulykke, og styrter fortvivlet videre: „derfor træder Ebbe Skammelsøn saa mangen vild Sti om Land“. Digteren har formet

Visens Omkvæd ud af disse Slutningslinjer; den Tanke, han atter og atter vil have udtalt, er, at Ebbe vandrer fredløs, at han er den, der ved sin Gerning selv har skilt sig fra alle paarørende. Han er fremstillet som Enkeltmennesket, ypperligt udviklet, men kun begærende sin egen Lykke, og endelig knust fordi han lever i en Verden, hvor der er fæstnet Baand, som han ikke kan bryde. Digteren har tegnet hans Skikkelse med dyb Medfølelse, fremhævet hans Venlighed og Godmodighed, selv i Ulykken, og den overraskende Voldsomhed og Kraft, da hans Lidenskab endelig faar Udbrud; dette er Træk i Sjælelivet, der rimeligvis tilhøre Digteren selv (ligesom vi overhovedet vil kendes ved dem som dansk Folkeejendom); han maa selv have følt Enkeltmands Begær og Enkeltmandens Grænser, for med den Alvor at lægge det ind i sit Digt.

Som Kunstværk udtrykker „Ebbe Skammelsøn“ det højeste, som den danske Middelalder naaede til. Den har vel ikke den Yppighed og Livsglæde, som Tovevisen (Nr. 18) eller „Møens Morgendrømme“ (Nr. 38) røber, men der er stræng Alvor, hvor intet er overflødigt, hvert Træk hører med. Selv Bipersonerne ere i faa Ord tegnede helt levende: Hr. Skammel nord i Ty er den lykkelige Herremand, mægtig og livsglad („rig“ og „kaad“) med den stolte Sønneflok omkring sig, men uden Anelse om de Rænker, der spindes i hans eget Hus, og de Ulykker, der drage sig sammen; ved Bryllupet er han helt optagen af Gæsterne og har kun Tanke for at give den hjemkomne Søn Ebbe „Kande i Haand, at han skulde gaa at skænke“. Moderen er karakteriseret ved sin Snedighed og ved sin Forkærlighed for den listige Søn, Hr. Peder; hun er Medvider i hans Løgne; hun standser Ebbe, da han vil ride af Gaarden, og hun gør sig Umage for en venlig Modtagelse; kan det aabenbare Brud afvendes, mener hun vel at faa Brødrene forligte senere. Endelig er der Hr. Peder i hele sin Pjaltethed, siddende hjemme for at lokke sin Broders Fæstemø, vindende hende ved en Løgn, og fejg nok til straks at give Afkald for om mu-

ligt at redde sit Liv. Og dog — dette hører med til Visesangernes Kunst — aldrig fra Digterens Side et nedsættende Ord om ham. Visen fremstiller dem i sit første Vers ganske jævnsides; at den ene er Ædling og den anden er Usling, ligger kun i deres følgende Handlinger.

Mange Egne i Danmark og Sverig have gjort Krav paa at være Ebbevisens Skueplads; men det rette er, at Skammel bor „nord i Ty", hvor Gaarden Nordentoft gennem Aarhundreder har været udpeget som dens Skueplads, og hvor den mægtige Adelsslægt Strangesønnerne nævnede ham som den første af sine Forfædre. Visens Tilblivelsestid er efter nyere Undersøgelser omkr. 1300, den Tid, da Adelens Vælde og Selvstændighed for første Gang traadte kraftig frem, og da Rigets Ulykker mærkede Folket og dets Digtning med sin Alvor.

De Livsvilkaar, hvorunder Folkeviserne høre hjemme, have fuldt op af voldsomme og rystende Optrin. Stærke Lidenskaber — Begær eller Misundelse — drive Menneskene til en Daad, som tilintetgør andres Lykke. Samfundets Ordning bidrager yderligere til at gøre Elskoven til en tragisk Livsmagt. Kvinden raader ikke selv over sit Giftermaal; det er Fader eller Brødre, undertiden endnu fjernere Frænder, der have den Sag i sin Haand. Kun som en enlig Undtagelse gav Loven Kvinden en Ret til at drage til Tinge og selv tage sig Mand (jfr. liden Inge i vor Nr. 40), nemlig naar Slægten vilde lade hende forblive ugift for selv at tilegne sig Godset. Overfor den af Slægten foretrukne Bejler havde Kvinden ingen anden Udvej end at rømme bort med sin „Allerkæreste"; og saa maatte man senere se, om hendes Frænder kunde tales til Rette. Derfor kunde det ende i Ufred og Undergang, som da liden Engel ranede sin Jomfru bort „med Vold": den opbragte Svoger opsøgte ham og brændte ham inde i Kirken (vor Nr. 33). Med god Grund tegner Omkvædet („Mon ingen Dag vil oplyse?") den mørke Nat som Baggrund for disse blodige Scener; og Fortællingen mildnes ikke ved, at den senere ødte Søn vokser op til Faderens Hævner.

En anden Kilde til Tvist og Ulykke var Slegfredforholdet. Det var Skik fra Oldtiden af, at en Mand kunde tage sig Viv, uden at Frænderne giftede hende bort ved højtideligt Bryllup med Brudegave fra hans Side og Medgift fra hendes. Hun blev da ikke hans jævnbyrdige „Hustru“ eller „Adelkone“ (ɔ: rette Kone), men kun hans „Slegfred“ eller „Frille“; og deres Samliv kunde ophøre, naar en af Parterne var ked af det. Slegfredforholdet havde ofte sin Oprindelse fra, at Ridderen ikke betragtede sin Kæreste som jævnbyrdig i Væsen eller Rigdom og vilde have Hænderne frie til i Fremtiden at indgaa Ægteskab; men det kunde ogsaa have sin Grund i, at han mod Slægtens Vilje havde bortført Jomfruen „fra Ager eller Eng“ eller fra hendes eget Bur. Kirkens Mænd søgte at udrydde Slegfredforbindelserne. Visesangerne ere mindre afgjorte i deres Dom; den gode Kvinde betegnes undertiden som værdig til Ægtefælle, den ringere til Slegfred; men fremfor alt have de Blik for de skæbnesvangre Brydninger, som dette løse Forhold giver Anledning til. Hr. Peder drager bort, hans Slegfred, der har boet med ham i otte Aar, trolover sig imedens med en Ridder; han gribes af Smerte, da han kommer hjem igen: „Hør du det, stolt Blidelil, hvi gjorde du mig den Harm? har du ikke slidt rød Skarlagen, sovet hver Nat i min Arm?“ Han knuger hende i sine Arme, og inden nogen vidste deraf, randt Blodet af hendes Barm*). Endnu hyppigere er det Ridderen, der finder sig en ny Brud, uden at agte, at hun ved sin Skønhed, Byrd og Hengivenhed fuldvel kan være ham værd; saaledes da Hr. Peder vil skjule for liden Kirsten, at han har fæstet sig en anden Viv: hun kommer dog til Bryllupet, vækker Brudens Forbavselse ved sin Skønhed og Pragt, følger dem lige til

---

*) „Utro Slegfred“ (Danm. gl. Folkev. Nr. 356).. Slgn. Sagnet om Peder Jernskæg i Chr. Winthers „Hjortens Flugt“; hans Fortælling er dog ikke hentet fra ovennævnte Vise, men fra en Notits i Peder Syvs Visebog.

Brudekammeret, for at opleve hele sin Lidelse, — og saa brænder hun dem inde*). Men en enkelt Gang giver Slegfredforholdet Anledning til saa let og yndefuld en Digtning som den om „Hr. Peders Harpe“ (vor Nr. 42), hvor Ridderen har tiltænkt Jomfruen at blive hans Slegfred; men ved at opdage hendes ydmyge og inderlige Kærlighed angrer han sit Forsæt og lader deres Bryllup holde „med Ære“.

Historiske Viser.

I den danske Middelalders Digtning kom Viserne om historiske Personer og Begivenheder til at spille en stor Rolle. I en Tid uden Aviser og Bøger trængte man til Visen for at tale med andre om Begivenheden, meddele, hvorledes den var gaaet til, eller hvorledes man kunde tænke sig den i hele sin Sammenhæng, og til at tage Parti med Ros eller med Deltagelse for de handlende Personer. Paa samme Maade bevarede man Mindet om ældre mærkelige Tildragelser. Men det var ikke blot Nyheds- og Historiemeddelelsen, som skabte de historiske Folkeviser; medens Nutidens Digtere helst skabe opdigtede Personer, laa det Middelalderens Sangere nær at tage kendte Skikkelser frem og give dem nyt Liv. Fordringen om, at et Digterværk i alle sine Enkeltheder skal være Forfatterens egen Skabelse, fandtes ikke dengang; og ligesom man laante Udtryk og Vers fra andre Viser, laante man Personer eller Optrin snart

---

*) Se vor Nr. 45. Der findes dog forskellige Slutninger paa Visen; men af dem er Ildebranden bedst hjemlet som den oprindelige. En Opskrift lader hende støde Kniv i Hr. Peders Bryst, da hun følger dem til Brudekammeret; en anden lader hende hænge sig i Abildgaarden og Hr. Peder i Fortvivlelse derover dræbe sig selv.

fra ældre Digte, snart fra Mindet om virkelige Begivenheder.

De tidligste historiske Personer i Folkeviserne er en Række Stormænd omkring Midten af det 12te Aarh. Viserne røbe sædvanlig, at de ikke ere digtede af Samtiden, men af en beundrende Efterslægt. Sorteplov fremstilles som den djærve Herremand, der hævner sin Broders Drab paa Kong Erik (1137), medens en anden Vise handler om hans sørgelige Død for Forræderhaand. Riber-Ulf, Kong Svends tapre Bannerfører i Graahedeslaget (1157), redder i een Vise Dankongens Banner under Slaget mod Svenskekongen; i en anden er han den selvraadige Ridder, hvis faste Borg i Ribe kun erobres ved de dansende Ridderes List.

Den mærkeligste af disse Stormandsskikkelser er dog Stig Hvide. I den lille Fortælling om hans Heltedød under Kongebanneret (vor Nr. 17) er der vel ikke nogen ny eller overraskende Komposition; men vi finde de ypperste Ridderdyder — Troskab mod sin Herre og Æresfølelse overfor sin Fæstemø — samlede i hans mandige Udholdenhed: „Jeg vil ikke, min Fæstemø skulde spørge til Land, at jeg skulde kaste Kongens Banner af Haand.“ Tillige er der Visedigtningens Glæde ved Liv og Farvepragt (vi se ham under Rigsfanen „gul og blaa og rød“, med „Ærme rød“ gennemboret af Pile, og saaret i den „hvide Haand“) og dens Forkærlighed for simple og friske Naturbilleder: Pilene flyve „saa tykt som Hø“ gennem hans Ærme, Odden skærer som brændende Brand i hans Haand. — Som historisk Person var Stig Hvide en jydsk Stormand, han var gift med Hertug Valdemars (den senere Valdemar den Stores) Søster, og han fandt sin Død under Borgerkrigen, blandt Svends og Valdemars Krigere i Slaget ved Viborg (1151). Den Fædrelandskærlighedens Glans, som Visen kaster over hans Fald, skyldes da ikke Samtiden, men Valdemarstidsalderen, med dens Hengivenhed for Konge og Fædreland.

En anden, vistnok endnu yngre Vise fremstiller Ridder Stigs Giftermaal med Kongesøsteren, som han

vinder ved Runernes sælsomme og vilkaarlige Tryllemagt (se nedenfor S. 74).

Endnu friere i sit Forhold til Historien er vistnok Visen om Esbern Snare. Om den raske Helt fra Borgerkrigen og Venderkampene har Digteren maaske næppe vidst mere end Navnet. Men en saadan ungdommelig Helteskikkelse er føjet ind i en Kærlighedshistorie, der i sin Kvikhed passer til hans Navn (Nr. 20, se ovenfor S. 32).

Man kommer paa en noget mere historisk Grund med Visen om Tove, Kong Valdemar og Dronning Soffi. Hvad vi historisk vide om Tove, er, at hun havde været Valdemars Frille og havde født ham Sønnen Kristoffer, da de politiske Forhold bragte ham til at nærme sig sin Modstander Knud Magnussøn og at ægte hans skønne Halvsøster Sofia. Kongen har rimeligvis da sendt Tove til hendes Hjemstavn. Om hans Hengivenhed for hende vidner vistnok hans Kærlighed og Omhu for Sønnen Kristoffer, indtil han døde i sine Ynglingeaar. Om Toves senere Skæbne vides intet sikkert; man maa tvivle om, at hun virkelig — som Visen beretter — er bleven kvalt i den hede Badstue; en saadan Gerning af den skinsyge Dronning vilde for stedse have brudt det gode Forhold mellem Valdemar og hans Hustru. Men hvor Historien tier, og hvor maaske selv Samtiden næppe har vidst saa nøje Rede paa Tovelilles Skæbne, udfyldes det manglende af et Digt om de to Medbejlerskers Forhold.

Vi have to Toveviser, eller rettere vi have den samme Tovevise i en oprindeligere Skikkelse (bevaret paa Island; den, som vi her kalde A) og i en yngre Omdannelse (B; som den senere blev sungen i Danmark). Den ældste har grebet Tidspunktet lige ved Valdemars Bryllup 1157; Tove er villig nok til paa sin Herres Bøn at modtage den unge, kronede Hustru vel; Soffi er derimod skaanselløs overfor den Medbejlerske, der forud ejer Valdemars Kærlighed, og hun griber den første Lejlighed til at bringe hende af Dage; hun skyder hende med egen Haand ind i den glohede Badstue;

Sønnen søger forgæves at komme sin Moder til Hjælp. — I Tove har Digteren tegnet sin ideale Kvindeskikkelse. Hendes Skønhed er (som oftere i den begyndende Visedigtning) malt ved den yppige Skildring af hendes Dragt; hendes Elskelighed ved Blidheden imod hendes Husbonds retmæssige Ægtefælle, og endnu mere fremhævet ved Soffis ublandede Had. Her er Digterens Hovedtanke: kun den slette Kvinde nærer Skinsyge, den ædle kan optage sin Husbonds Elskede i sin Kærlighed. Dette var en Yndlingstanke i Europas Literatur i 12te Aarh.; den havde ogsaa stærke Talsmænd i Valdemartidens Danmark, og Tovevisens Digter er en af dem. Men Digteren ser og indrømmer, hvor let Mennesker ligge under for Fristelsen; og som vemodigt Omkvæd lyder Beklagelsen over Kongens Forsøg paa at elske to Kvinder: „Med Raade (med velberaad Hu) — Konning Valdemar lover dem baade.“

Den yngre Tovevise staar som Digterværk højere. I Stedet for de simple Samtaler og Rejseberetningen er der livfulde Optrin: Tove, der danser blandt Dronningens Møer, eller: hun gaar til Kirke i en Klædning, hvis Silke „svømmer“ efter hende paa Jorden; Ordskiftet mellem Kongen og hver enkelt af dem er helt forsvundet, og i dets Sted staa de to Kvinder lige overfor hinanden fra Visens Begyndelse i stadig nye Situationer. Kunsten i Visen er en ny og større. Brugte den ældre Digter en Række Vers om Toves Udseende, kan hendes Ynde nu udtrykkes rigere i een Linje, naar hun i Dansen lader Silken stryge langs ad Jorden efter sig, og naar den falder rigt om hende paa Vejen til Kirke; et enkelt Ord som „udslaget Haar“ maler stærkere end de mange Strofer. — Opfattelsen af Personerne er bleven en anden. Tove er intet overmenneskeligt Ideal; hun er blot den elskovsrige unge Kvinde, hvis Skønhed faar Glans af hendes Lykke, og som i sin trygge Besiddelse ikke spørger, om andre have Krav paa det samme. Dronningen har ikke den grænseløse Skinsyge; Tove har Plads blandt hendes Møer, men Harmen vaagner under hendes Jubel, Kongens Taknemmelighed imod hende gør den

større; og Misundelsen bryder ud, da hun saa ser Tove prange i al sin Skønhed. Tanken om Udstykning af hans Kærlighed er ikke til for nogen af dem; hver af dem begærer den hele, og derfor ender Forholdet i Had og Tilintetgørelse. Et menneskeligt Krav har meldt sig paa at eje en Kærlighed helt; men dette menneskelige er tillige en Protest mod en almen Moderetning, det er en Venden tilbage til en simpel menneskelig Følelse og til det Forhold, som allerede Oldtiden fremstillede i Gudruns og Brynhilds Tvist om Sigurds Elskov. I Tovevisens Spor følger en lang Række Digtninger, der alle kæmpe mod den Tanke, at Elskov kan nøjes med at faa den halve Kærlighed igen (Ebbe Skammelsøn, Slegfredviserne o. fl.).

Denne anden Tovevise er kendelig yngre end de Begivenheder, den omhandler, vist i det mindste et Aarhundrede yngre. Den har bortkastet Valdemars Bryllup med Sofie, og den har gjort Knud (Sofies ældste Søn og senere dansk Konge) til Søn af Tove.

Det 13de Aarh.s Viser ligge i det hele Begivenhederne nærmere og ere digtede af Samtiden eller den nærmest følgende Slægt, nogle endogsaa ud af Øjeblikkets Stemning. Det er da ikke de betydeligste Skikkelser eller de — i vore Øjne — mærkeligste Tildragelser, der have kaldt Sangerne til Digtning; men det er de pludselig stærke Begivenheder, de der gik som et Gys — eller et Suk eller en Jubel — igennem Folket. Ingen af Valdemar Sejrs mange Kampe, der udvidede Rigets Grænse, har gjort saadant Indtryk, at de satte sig Minde i Folkevisen, men de lykkelige Aars eneste Nederlag, Slaget ved Lena (1208), er Emne for en Sang, der udspringer fra Savnet af de faldne Ædlinger. — Kong Sverker, den næstsidste af de mange Konger, der i den tidlige Middelalder stredes om Sverigs Krone, sad en Tid lang i Fred, men da han lod flere af den forrige Konges Sønner dræbe, rejste den eneste overlevende, Erik Knudsøn, sig imod ham og fik ham fordreven; han drog til Danmark for at søge Hjælp hos

Valdemar Sejr og hos sin Svigerfader, den sjællandske Stormand Ebbe Sunesøn af Hvideslægten. Med en dansk Hær under Ebbes Førelse drog han nu over Hallandsaas ind i Vestergøtland, hvor han d. 31. Januar 1208 stødte sammen med Erik Knudsøns svenske Hær. Det blev et stort Nederlag for de danske; af de fire Sunesønner, der deltog i Slaget, faldt Ebbe og hans Broder Laurentius; Sverker selv undslap, han faldt 1210 under et nyt Forsøg paa at vinde Sverig. Svenske Krøniker juble over Sejren; danske Krøniker nøjes med at nævne Aaret, Skuepladsen og Nederlaget. Hvad Indtryk det store Mandefald gjorde paa Datidens danske, kunne vi kende af Visens vemodige Slutning. Det Billede, som Digteren henkaster af de ventende Fruer, som se deres Mænds Heste komme ene hjem, er det bedste Træk i Visen, og det er vel det, der har holdt den paa Folkemunde ned gennem Tiden. — Hvor meget denne Vise oprindelig har indeholdt, er ikke afgjort; som vi nu have den, omfatter den Indledningsvers og en Skildring af, hvor haard Striden var, og hvor mandelig de danske værgede sig. Et af disse Vers skildrer „ungen Engelbret“, der hugger ned af de vestergøtske Mænd. Dermed menes den tyskfødte Grev Engelbret, der var gift med Ebbe Sunesøns yngste Datter; men at hans Navn er bevaret i Visen, skyldes næppe saa meget hans Betydning for Slaget som det ypperlige Vers, hvor hans Hug blandt Fjenderne sammenlignes med, naar Bønderne meje Korn*). Naar en enkelt Mand af Suneslægten prises saaledes, har der sikkert været andre Vers om

*) Verset har været saa yndet i Middelalderen, at Rimkrønikens Forfatter har efterlignet det i sin Skildring af Braavallaslaget:

Vi lode der lyde Basuner og Horn,
de sloge hverandre, som Bønder slaa Korn,
der gaves et Skraal og Bulder ved,
som Himmelen skulde faldet ned,
en Røg der op i Himmelen stod
af Støv, Hede og Mandeblod.

selve Ebbe Sunesøn, Hærens Fører, der faldt i Slaget, om hans Broder Laurentius Sunesøn, der ogsaa lod sit Liv, om Biskop Peder og de andre efterlevende Sunesønner, og maaske endnu flere Stormænd. Disse bestemte Deltagere blandt Samtidens Herremænd høre øjensynlig med for at give Kampskildringen Indhold. De manglende Kæmper have Visesangerne ned i Tiden erstattet med Laan af Kong Didriks Helte; og senere have Vedel og andre boglærde Folk puttet historiske Navne ind. Men her give vi Visen som det, den er, Ruin af en større Digtning, hellere end vi ville laane af de nyere Udfyldninger*).

Om Valdemars Kongegerning, hans kortvarige Udvidelse af Riget og hans mangeaarige Arbejde paa dets indre Ordning, tale Viserne ikke. Men i Digtningen staa to Kvindeskikkelser, Dagmar og Bengerd, som de to Sider af denne Kongemagts Forhold til Folket: den milde, fredsæle og den haarde, fordrende. Men ud af Mængden af Viser — ti her har Sanger efter Sanger sunget det frem med sin Røst — stiger en Kvindeskikkelse frem, saa forunderlig elskelig, som Folket aldrig før havde tænkt sig den, og ingensinde tiere var i Stand til at kalde den frem.

Den Kongedatter, der i 1205 førtes til Danmark som Valdemar Sejrs Brud, havde et ret prøvet Ungdomsliv bagved sig; født i Bøhmens Kongeborg, havde hun fulgt sin forskudte Moder til Meissens Grevesæde og med sine Søstre deltaget i hendes Kamp for sin Ret saa vel som i hendes fromme Gerninger. I Danmark modtoges hun med Jubel; hendes folkelig slaviske Navn, Dragomir, blev omtydet til Dagmaar (Dagmøen, den lysbringende Mø); „Margareta var hendes rette Navn," siger Krønikeskriveren, „men Dagmaar kaldtes hun paa Grund af sin Dejlighed." Hendes Livsbane blev kort;

*) Tallet af de uddragne danske Kæmper opgives højst forskellig i de forskellige Opskrifter (18000, 12000, 48), og man kan ikke vide, hvilket Tal der har været nævnt i den oprindelige Form af Visen.

hun fødte sin Husbond Sønnen Valdemar, og et Par Aar efter dette døde hun, maaske i Barselseng, brudt af midt i sit Livs Blomstringstid, og i Folkets endnu friske Kærlighed.

I 1214, to Aar efter Dagmars Død, holdt Valdemar Bryllup med den portugisiske Kongedatter Berengaria. Hvad der sikrest vides om hende er, at hun var smuk. Om hendes Karakter taler kun Folkeviserne; men allerede fra den nærmeste Efterslægt have vi en Slags Vidnesbyrd: ingen af hendes Sønner opkaldte sine Døtre efter hende. Den Kongeslægt, hun tilhørte, var handlekraftig, men splidagtig og havesyg. Hendes Navn blev paa Dansk til Berngerd (i senere Tid til Bengerd), et Navn, der i sig selv var uden ond Betydning, men lød fremmed og haardt.

Vi have tre Viser, hvor Dronning Dagmar er Hovedperson, og een om Dronning Berngerd. Hvor meget hver af dem stemmer med Samtidens Indtryk og med Samtidens Sang, er vanskeligt at sige; men om nogen af dem er Udtryk for Øjeblikkets Stemninger, er det snarest den Spotte- eller Nidvise, hvor Berngerd gøres til Ophavsmand for de ilde sete Skattepaalæg. Den er bygget over et Optrin, som i Viserne ikke saa sjælden gøres til Genstand for mere eller mindre skæmtende Behandling: det er Morgenen efter Bryllupet, Berngerd kræver sin „Morgengave“ (Brudegave) af Kongen, og hun kan ikke faa den stor nok. Hun kræver store Skatter af hver Mand og Kvinde og hvert Barn i Riget; hun vil lade Landene „slaa i Jern“ ɔ: hun vil lukke alle Landets Havne med Jernkæder for at kræve Told af alle indsejlende. Folket ser i sin Herre Kong Valdemar den, der med sund Sans kan modstaa disse ublu Herskerlyster; og hans Ord bliver det, der gælder; ti „Nu ligger Berngerd under sorten Jord, endnu har Bonden baade Okse og Ko.“ — En Sanger, næppe Visens oprindelige Digter, har udformet denne sidste Tanke i ret fantastisk (og meget uhistorisk) Form: da Kongen skal i Leding, advarer den døde Dronning Dagmar ham i Drømme om ikke at sætte Berngerd til at styre Riget i

Mellemtiden; han fører hende med i Leding, og hun falder for den første Pil, der udsendes.

Samtidig udformedes Dagmarviserne. — Aaret 1205 bragte to sjældne Begivenheder. Den ene var Dronning Dagmars Komme; den anden var Bestemmelsen om Biskop Valdemars Frigivelse. Han sad da paa 14de Aar i Søborg Fangetaarn siden den Sammensværgelse, hvor han med en Kreds af udenlandske Fyrster til Hjælpere søgte at sætte sig paa den danske Trone som den tyske Kejsers Vasal. Paven, den mægtige Innocens, havde allerede gjort stærke Forestillinger for den danske Konge om at slippe Biskopen ud af den verdslige Magts Hænder; Kongen havde trukket Sagen i Langdrag, men svarede nu samtykkende sidst paa Aaret 1205; tidlig næste Aar drog Biskop Valdemar til Rom for at forsvare sig for Pavens Domstol. I de følgende Aar var han den Brand, der tændte de tyske Fyrster til Kamp mod Valdemar Sejr og fyldte Nordtyskland med Strid, indtil alle hans Førsøg var knuste af den sejrende danske Konge. Men under disse Kampe maatte Tanken gaa tilbage og spørge, hvem der havde kunnet bevæge Kong Valdemar til at løsgive sin argeste Fjende. Af Datidens Brevskaber kendes Pave Innocens's kraftige Anstrengelser for at unddrage selv saa brødefuld en Kirkefyrste fra den verdslige Straf; i en Klostermands Krønike læses, at det var paa „Ærkebiskop Andreas' og andres kærlige Forestillinger"; men for Folket i det hele har sikkert Rigets nyskomne Dronning staaet som Fredsbederen, og vel næppe med Urette.

Folkevisen er et levende Billede af denne Situation og af disse Personer. Vi træffe den unge Dronning, oplært af sin Moder i Mildhed mod alle nødlidende, øm og yndefuld, og dog viljestærk og snarraadig til at sætte sin Kærlighedsgerning i Værk; Digteren har fundet et glimrende Optrin at bygge sin Vise over, da hun sætter Kronen paa Bordet og ikke vil være Danmarks Dronning, hvis hendes første Bøn ikke opfyldes. Klart og ypperlig tegnes Visens Bipersoner: Biskop Valdemar med sin Hævntørst og Kongen med sit Statsmandsblik. — Hi-

storisk nøjagtig er Visen ikke; den gør saaledes den fangne Biskop til Dronningens Morbroder (i Virkeligheden var han en Søn af Kongens Morbroder); og den er næppe fra den allernærmeste Samtid. Men den er digterisk interessant, fordi den har givet den Form, der efterlignes og gentages i senere Dronningviser, — og derigennem det Forbillede af en dansk Dronning, som blev gældende for lange Tider. Sit sidste livsfriske Skud satte denne Digtning, da Anders Vedel i sin Viseudgave føjede det dejlige Slutningsvers til den:

Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred,
hun kom goden Bonde til Lise;
havde Danmark altid saadanne Blomster,
man skulde dem ære og prise.

En anden Vise er ogsaa digtet som Besyngelse af Dagmars Bryllup; i Feststemning og i Spøg fortæller den, hvorledes Junker Strange bejler til hende i sin Herres Navn og fører hende hjem som hans Brud.

Sidst digtedes den skønneste Digtning af dem alle, Visen om Dagmars Død. Med sit Omkvæd „Udi Ringsted hviles Dronning Dagmar“ synges den ikke af den Slægt, der har set og kendt hende og følt Savnet af hende, men af Efterslægten, for hvem Mindet er knyttet til hendes Grav i Ringsted Klosters Kirkegulv, ved Kong Valdemars Side. Og i Mellemtiden har Billedet af hende udfoldet sig friere og skønnere; Sammenhængen med samtidige Forhold føles kun svagere, selv Folkets Skæbne og Berngerds Ondskab træder mere i Baggrunden; det er om den elskeligste Dronnings og den største Konges Kærlighed, at Digteren vil fortælle. Han maler fyldig — men i Træk, der ere sjælden anskuelige — de enkelte Optrin i Dagmars hjælpeløse Lidelse, da hun er i Barnsnød, Valdemars vældige Higen efter sin døende Hustru og endelig den inderlige Bøn og Attraa, hvormed han kalder den allerede døde tilbage til Livet, men kun kort, ti „Himmeriges Klokker“ ringe efter hende. — Digteren har i Dagmars sidste Tale indflettet et Træk, som vor

Tid let kan misforstaa ɔ: let kan lægge en anden Tanke ind i, end Middelalderen tillagde det. Havde hun ikke snørt sine Ærmer saa stadselig og sat „Streger“ (nedhængende Flige af Ærmet) paa, da havde hun ikke behøvet at brænde i Skærsilden. Man maa ikke opfatte dette som en ren Sjæls Bekendelser af sin ganske ubetydelige Syndeskyld (sin „Dronning Dagmars Synd“). Naar den allerede bortvandrede Sjæl vender tilbage til Legemet fra den hinsidige Verden, er det jo den rammeste Alvor; og denne Scene maa opfattes i Lighed med andre Optrin i Middelalderens Literatur, hvor Dronninger og andre fornemme aabenbare, hvad de maa lide i Skærsilden for deres Overdaadighed. Pynteligheden i Klædedragt var ikke uskyldig; for den forsagende Middelalder var det Verdenslyst i sin argeste Form; og af Tidens Aandesyner herom lyser der endnu et Genskær over Valdemars og Dagmars Liv. For Menneskene i det 12te og 13de Aarh. kan Himmerigsklokken ikke ringe, uden at der kommer Klang af Domsbasuner med; men dette hører nu med til Korstogenes og Tiggermunkenes Aarhundreder. Det mærkelige i dansk Literatur er ikke, at det kom, men at det kun blev en Bitone ind i den vemodig fromme Dagmardigtning. I Norge blev det alvorstunge „Drømmekvæde“ det 13de Aarh.s og hele Middelalderens ypperste Digtning.

Danmark havde saaledes faaet to historiske Sangkredse, den ene om Tove, Valdemar den Store og Dronning Soffi, den anden og yngre, med mere Følelse for Folkets Tilværelse, knyttet til Valdemar Sejrs Dronninger. Men næppe var disse to Sangkredse nogenlunde afsluttede i Folkets Digtning, saa fremstod en ny, der i poetisk Rigdom overstraalede sine to Forgængere. Den handler om de voldsomme Begivenheder efter Erik Klippings Drab, og Marsk Stig bliver efterhaanden dens Helt.

Der haves seks Viser om Hovedpersonerne i den store Ufredstid. De opfattes af tidligere Udgivere (Vedel og S. Grundtvig) som en Kreds af Viser, der høre sammen og fortsætte hverandre; de nyere Undersøgelser gaa

ud paa, at det er en Række af oprindelig selvstændige Fremstillinger af enkelte Begivenheder, først senere sammensmeltede til større Digtninger. Vi have ialt fire korte Digte, der til Dels ere Øjebliksviser, og to større Sammenarbejdelser*).

Stødet til denne Digtning udgik fra Kongemordet i 1286. Erik Klipping havde en stor Del af sin Kongetid levet i Fejde med sine selvraadige Stormænd; de havde afnødt ham Sikkerhedsløfter om Adelens Indflydelse og om Folkefriheder; og han havde brudt dem. Saa blev han en sen Efteraarsnat (S. Cecilie Nat, den 22. November) myrdet paa sit Leje i Landsbyen Finderup. Hvem Morderne vare, var ukendt; kun 56 Saar paa Liget vidnede om deres Daad. Kongens Kammersvend Rane havde været til Stede og efter eget og hans Venners Sigende „skønt nøgen og vaabenløs værget sin Herre"; men der synes siden at være ført tilstrækkelige Vidnesbyrd for, at han var Mordernes Medvider. Mistanken for selve Drabet vendte sig mod de store Adelsmænd, der havde været Kongens ivrigste Modstandere; Harmen var stærk imod dem hos mange, medens de selv og alle deres Venner hævdede deres Uskyld. Endelig paa Danehoffet ved Pinse 1287 samlede Mistanken og Vidnesbyrdene sig mod ni bestemte Adelsmænd, for en stor Del af samme Slægt; de blev dømt fredløse. Grev Jakob af Halland og Rigets Marsk, Stig Andersøn, var de to betydeligste.

Ud af denne første Tids Angst og Uro og Hadet mod de endnu ikke opdagede Kongefjender digtedes den første Vise, „Kongemordet i Finderup", med det gribende Omkvæd „Nu stander Landet i Vaade". I to Linjer fremstiller Digteren hele den politiske Situation: „Der er saa mange i Dannemark, som alle vil Herrer være"; det er Selvraadighed og Kongemagt, der staa

*) A. D. Jørgensen, Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen, S. 113—34; nærmere udført i J. Martensen, „Erik Glipping og Marsk Stig i Middelalderens Annaler og Viser" (i Historisk Tidsskrift, 4de Række, 4de Bd.).

mod hinanden; og i de næste Linjer ere vi — med den for Digtningen ejendommelige Raskhed — inde i Begivenheden: de skære sig Graamunkekapper og følge Kongens Spor allevegne. Selve Drabet skildres kort og med de Træk, som man virkelig kendte: Kongen ligger paa sit Leje i Bondens Lade, da den formummede Skare bryder ind; Digteren kender Ranes Forsvar, men opfatter det som øvet paa Skrømt. Saa slutter han med det kraftfulde Billede — maaske sandt og maaske opfundet — af Smaadrengen, der kommer ridende paa Kongens Hest, melder den tunge Skæbne og paakalder Dronningen om at føre Folk og Rige frelst gennem Ulykken. — Ligesom Visen om Lenaslaget samler alt sit Indhold i det sidste Budskabsoptrin, rummer her Smaadrengens Ord et helt Folks Angst og Haab; ti „nu stander Landet i Vaade". —

De dømte flygtede ud af Landet og tyede til Erik Præstehader i Norge; de hævdede fremdeles deres Uskyld i Drabet, og de havde i Danmark stadig paarørende og Tilhængere, der stillede sig venlig til dem. Hvor farlige de var som Fjender, mærkede man i Danmark, da de 1289 gjorde Hærjetog sammen med Nordmændene, og især næste Aar 1290, da Marsk Stig byggede sig Borgen paa Hjælm og hjemsøgte Have og Kyster som Sørøver.

En anden og en tredje Vise gælde disse Forhold. Den ene, der er bevaret meget ufuldstændig, skildrer, hvorledes de fredløsdømte samle sig modløse for at rømme Riget, da Marsk Stig opfordrer til at bygge Borgen paa Hjælm. Den anden, „Marsk Stig dømmes fredløs", tager hele Forholdet op til Behandling, saaledes som det stod for de fredløses Venner. Marsken vaagner om Morgenen med tunge Drømme, hans Hustru vil tale ham til Ro, men han er ængstelig; Kongen er lønlig dræbt, og nu skal Tinget holdes, hvor Drabsmanden skal udpeges. Han rider ud med sine Svende og kommer til Borgen, modtages med Dronningens Spot over, at han vil hæve sig til Konge, og han svarer med en plump Udtalelse, der vel har været Rygte paa den

Tid, at det er snarere Drost Ove, der gør sig til Konge ved at være Dronningens Elsker. Den unge Konge, der allerede i Forvejen anser Marsken for sin Faders Banemand, opirres yderligere ved denne Haan og dømmer ham fredløs; Marsken lover til Afsked at hente sin Føde i Danmark, og han bygger sig en Borg paa Hjælm, som den jævne Bonde med Angst ser hæve sine Tinder over Øens Nakke. — Saaledes ser det poetisk ændrede Billede ud af, hvad der foregik paa Danehoffet i Nyborg 1287 samt Borgbygningen i 1290.

Endelig faa vi den fjerde Vise. Tiden er gaaet. Den politiske Stilling i hin Tid er glemt; de andre fredløses Tilværelse er traadt i Baggrunden, og man husker kun Kongens Mord og Marsken som hans bitre Fjende. En Forestilling, som allerede fandtes i Samtiden, om at et Elskovseventyr var Grunden til Kongens Død, fæstner sig endelig ved den fredløse Høvding: Marsk Stig har øvet sin Daad for at hævne Kongens Forhold til hans Hustru. — Dette har faaet sin storartede Fremstilling i en ganske kort Vise: „Marsk Stig og hans Hustru.“ Forhistorien antydes kun (Opskrifterne af Visen bruge snart Udtrykket „han lokked“, snart „han voldtog“); den egentlige Handling begynder med, at hun sidder ubevægelig ved sin Herres Hjemkomst; Marsken venter, at hun skal gaa ham i Møde i Gaarden, men hun kommer ikke; han venter hende i Døren, men hun rejser sig ikke; han staar tavs i Undren og Uhygge. (Visen adskiller sig heri fra Sangernes almindelige Fremstilling, hvor Samtale fører til Handlingens Spænding; her lægger Tavsheden et saadant Højtryk.) Endelig brydes Tavsheden, da hun med bitter Fortvivlelse nævner sig som „Dronning i Danmark“ ɔ: som Kongens Frille, og koldt og kort beder om Hævn. Hendes Husbond drager — ganske i Visens Aand uden at svare — hen at kræve Ugerningsmanden til Regnskab. Kongens indsmigrende Forsoningstilbud afslaar han, og han undsiger ham paa Livet. — Saaledes lyder Visen, der paa en eller anden Maade synes at danne Indledningen til en Vise om Finderup-Mordet. Forholdet til den historiske

Virkelighed er ret svagt (saaledes vistnok ogsaa det, at Handlingen stadig tænkes at foregaa paa Sjælland); mulig er dog Marskens Undsigelse Minde om hans Vægring ved at hylde den unge Kong Erik Aaret før Kongemordet. Hovedsagen har været den rent digterske Opgave, at fremstille den i sin Harme og Sorg storladne Kvindeskikkelse, Hovedpersonen i den mærkelige Indledningsscene og stadig mindet gennem Omkvædet: „Men Fruen hun sidder i Sjælland, saa mangt der hun sørger.“

Endelig opstod Trangen til at samle alle disse Visers Indhold i en enkelt Fremstilling. Det ene, sikkert det ældste Forsøg herpaa ligner mange andre Viser, men har udvisket eller oversprunget meget af, hvad der er ejendommeligt for Marsk-Stig-Viserne. Saa kom det næste Forsøg, den lange Vise om Marsk Stig, der medtager alle de enkelte Optrin fra de tidligere Viser, ofte helt ordret, og knytter dem sammen til en Digtning, maaske den ypperste, som vor Middelalder har frembragt. Dens ejendommelige Tilblivelse — ved at hvert Afsnit er blevet behandlet i en lille Folkevise for sig — gør, at dens hele Fortælling har Liv og Afveksling og et Skær af det virkelige Livs Mangfoldighed, som ingen anden længere Vise kender.

Handlingens Midtpunkt fandt Digteren i Marsk Stigs Hævn for Hustruens Lidelse, saaledes som den var kommen frem i den yngste af Smaaviserne „Marsk Stig og hans Hustru“. Det er mærkeligt at se, hvor let han har faaet de andre Visers Optrin til at føje sig derefter, skønt de fra først af slet ikke kende denne Opfattelse af Kong Eriks Drab. Visen begynder med de tunge Drømme, der faa saa meget større Alvor, som deres Opfyldelse bliver ikke blot Marskens Fredløshed, men hele hans huslige Ulykke. Overgangen dannes saa ved, at Smaadrengen i det samme kommer med Kongens Budskab om at drage i Leding. Ganske fint er det Træk, at Marsken selv frygter sin Død paa Krigstoget, medens Visens Tilhørere snart ane den virkelige Fare, der truer. Optrin for Optrin fremstiller Digteren nu, hvad den ældre

Vise blot nævner i et enkelt Vers; Kongens sledske Løfter og hans paafølgende Forsøg paa at lokke Fru Ingeborg stiller os begges Karakter klart frem; Tilhøreren kender dem begge, da man naar til den gamle Vises Indledningsoptrin, Fruens tavse Modtagelse af sin hjemvendende Ægtemand. Undsigelsen paa Tinge gengives udførlig og med stærk Fremhæven af Drabets Retmæssighed. Saa faar Digteren Marskens Skæbne knyttet sammen med Finderupvisen, idet Rane optræder som Fru Ingeborgs Søstersøn, der lægger Raad op med hende om Kongens Drab, og lokker Kongen til Finderup. Forinden Mordet kommer det uhyggelige Varsel, som kun kendes i den lange Vise, men som vel er optaget fra en ældre Folkevise. Kongen farer vild i Skoven og ser et lille Hus, og derinde træffer han en vidunderlig skøn Jomfru; han bliver indtagen i hende og bejler, hun antyder til Svar, at hun er Elvermø, han spørger ud om sin Skæbne, og hun giver spottende en Advarsel om hans nærforestaaende Død*); Kongen fatter eller ænser ikke Varslet, han griber med vildt Begær efter den skønne Mø, — og da forsvinder Ellepigen og Huset, han staar ene i den mørke Skov. Skæbnen nærmer sig ham; Rane er i det samme atter til Stede og fører ham til Finderup. Drabet selv skildres efter den gamle Drabsvise, men Ranes Underfundighed udmales bredere. (Versene om Iklædning af Munkekutter ere dog ikke medtagne: vore Folkeviser skride altid frem i Handlingen, de ynde ikke at gaa tilbage og opsamle de forudgaaende Træk.) Smaadrengens Budskab omtales forholdsvis svagt; det maa træde i Baggrund for det hurtig paafølgende Optrin, at Marsk Stig rider til Skanderborg og har det djærve Ordskifte med Dronningen og hendes Søn, som kan vise Marsken i hans stolte Trods; som forsonende

*) „Spørg du ad den liden Krog, der dit Sværd hænger paa.“ Hvori Kongens Varsel bestaar, er ikke klart; maaske skal det forstaas billedligt: dit Liv holdes ikke oppe af mere end saa meget som den lille Bæltekrog, hvori dit Sværd hænger.

Scene følger Hjemkomsten, hvor Fru Ingeborg lover at følge ham af Land. Men med hans stolte Selvhævdelse i Borgbygningen paa Hjælm (Slutningsversene af den tidligere Fredløsvise) ender den hele Digtning; og saaledes maatte den ende for at fremstille ham som den „ædelig Herre, hin unge Hr. Marstig."

Den lange Marsk-Stig-Vise, med dens klart fremtrædende Karakterer i en Række af interessante Optrin, maa betragtes som en Art Toppunkt i Visedigtningen; ingen anden Digtning — alene „Ebbe Skammelsøn" undtagen — har en saadan Storhed i Karaktererne og samtidig saadant Herredømme over en Mængde af Enkeltheder. Men tillige staa vi nær ved Visedigtningens Forfald. Selve dens overmaade stærke ordrette Benyttelse af de ældre Marsk-Stig-Viser er et Tegn paa den svindende Evne til at frembringe nye Optrin. Visens Fortælling paa over hundrede Vers og spændende over en Mængde Scener er ved at forlade Folkevisens gamle Enkelthed og gaa over til en bredere Fremstilling, Romanvisen, saaledes som denne — mere følelsesfuld og mere eftertænkende — udvikler sig henimod Middelalderens Slutning, og sætter sin smukkeste Blomst i Aksels og Valborgs Kærlighed.

Et halvthundred Aar efter Erik Klippings Død i Finderup skete atter et Drab, der fik endnu større Betydning for Danmarks Historie, og som af Samtiden blev besunget i en Folkevise, vist den berømteste af alle: Niels Ebbesøns Vise.

Tidlig paa Aaret 1340 drog Grev Gert ind i Nørrejylland med en betydelig Hær; den unge Junker Valdemars Optræden og en oprørsk Bevægelse blandt Jyderne gjorde ham det aabenbart, at han maatte handle kraftig for at sikre sit Herredømme. Med en stor Del af Hærstyrken slog han sig ned i Randers; og — her blev han dræbt.

Hvad der i det enkelte skete i den mindeværdige Nat 1. April 1340, var i Samtiden levende omstridt. Holstenerne vilde gerne opfatte det som et Forræderi af

Grevens svorne Mænd, de danske som en rask Vaabendaad. Sandheden synes at være omtrent følgende*): I Nattens Mørke — Nymaanen var gaaet tidlig ned — rykkede de i Planen indviede Krigere, 47 ialt, ind i Randers i Skare, som om de var et Vagthold; de samledes i en Borgers Stenhus inde i Byen, og noget efter Midnat, da alt laa i dybeste Søvn, angreb de Grevens Herberg, opbrød Døren og dræbte efter en kort Kamp ham og hans Kammersvende. Saa snart det var sket, rørte de Trommerne; et Hus var tændt i Brand, og der blev nu gjort Brandallarm for at sprede Fjendens Opmærksomhed; under Forvirringen slap den lille Skare gennem den fremstrømmende Mængde af Tyskere med kun een Mands Tab, bort over den i Forvejen løsnede Gudenaa-Bro og kastede den af efter sig. At Føreren for det dristige Tog var Niels Ebbesøn, vidste snart efter alle; og han var nu den selvskrevne Leder i Befrielseskampen mod Holstenerne, indtil han faldt i Slaget ved Skanderborg endnu samme Aar den 1ste November.

I disse syv Maaneder fra Aprilnatten til November ligger hele Niels Ebbesøns Historie. Ellers vides der saare lidt om hans Forhold. Tre Adelsslægter strides ned i Tiden om at tælle ham blandt sine Medlemmer; men den rigtige af dem er „Strangesønnerne“, den anselige Stormandsæt i Ty, der spiller en Rolle i første Halvdel af 14. Aarh., og hvis Forfædre besynges i Ebbe-Skammelsøn-Visen (vor Nr. 44). Dens mest fremtrædende Medlemmer var da det talrige Kuld af Ebbe Strangesøns Børn, af hvilke Niels og to Brødre faldt ved Skanderborg 1340. De kunde støtte sig til de andre „Strangesønner“ og til deres Halvfætre og gode Venner Frosterne, og de vare besvogrede med Globerne i Vendsyssel og med Ove Haas, fjernere ude med Niels Bugge, Jyllands rigeste Herremand. Visen nævner alle disse

*) Professor K. Erslev i Historisk Tidsskrift, 7de Række, I. Bd. (1898), der nærmest slutter sig til A. D. Jørgensens Opfattelse.

som Deltagere i Uafhængighedsbevægelsen; kun Ove Haas var paa Grevens Parti og fandt sin Død i Randers. — Niels er næsten den af Ebbes Sønner, man veed mindst om; man kender ikke med Sikkerhed hans Gaard, der i en Opskrift af Visen kaldes Noringsris*). Ebbesønnernes Lig førtes fra Skanderborg til Vestervig Klosterkirke, hvor Slægten havde sine Gravsteder.

Disse Familieforhold og den Hjælp, Niels Ebbesøn i den afgørende Stund har haft af trofaste Frænder og gode Landsmænd, er ikke bleven fremhævet stærkt i Samtiden. Hans Daad blev fejret af alle; den udmales i den Tids ellers kortfattede Krønike; og selv i tørre latinske Aarbøger har den faaet sit Mindedigt, der i Oversættelse lyder:

Alle danske Sjæle love den Dag
et Tusind, tre Hundred og fyrretive,
da Slangen segned for Løvens Slag,
da Niels Ebbesøn tog Grev Gert af Live.

Men fyldigst af alle lyder Visen, der er digtet paa Folkets eget Maal.

Folkevisen om Niels Ebbesøn er en Fortælling om, hvad der skete, ikke nogen Jubelsang; og den er saa meget mere en Fortælling, som den mangler Omkvæd og altsaa ikke har egnet sig til Dansevise, men blot er sunget fra Mand til Mand eller maaske af vandrende Sangere fra Egn til Egn. Den er en historisk Fortælling, men den er ikke i enhver Henseende nøjagtig historisk; Digteren har vidst meget — og meget, der var rigtigt, — om Drabet; men for at faa Liv og Sammenhæng har han maattet udfylde paa egen Haand, der hvor Historien tav stille. Han bruger den klare, bestemte Form, der plejer at anvendes i Folkeviserne, følger sin

*) Den henlagdes senere til en Borgplads med en gammel Eg i Noring Sogn, mellem Risgaard og Hovgaard, i Aarhusegnen, — maaske med Rette.

Hovedperson fra Optrin til Optrin indtil det afgørende Møde, og han lader de forskellige Personers Standpunkt træde tydelig frem i Samtaler. Niels Ebbesøns Undsigelse og Drabet paa Greven blive de to Hovedafsnit (maaske Marsk Stigs-Visen har været en Art Forbillede for disse Optrin), og den videre historiske Sammenhæng antydes under den store Undsigelsessamtale.

Det mærkeligste i hele Visen er denne Samtale; den er det klareste Udtryk for Tankerne hos den danske Folkeviseadel, og den tegner et helt Samfund for os. Allerede et af Indledningsversene har antydet det nu stænderdelte danske Samfund, „Riddere og Svende“, „Borgere“ (der her nævnes for første Gang i Viserne) og „Bønder“, der dog alle trues og kues af den samme mægtige Fjendes Nærhed. Under Samtalen aabenbares den politiske Stilling: flere af de jydske Herremænd, der før have været Grevens haandgangne Mænd, have nu „undsagt“ ham, hvad der her ikke betyder, at de have svoret hans Død, men at de have sagt sig ud af Lensforholdet. Saa kommer Samtalen, hvor Digteren stiller overfor hinanden den kloge og mægtige Greve og den forsigtige, men dog uforfærdede Herremand. Greven byder Niels Ebbesøn til sig og søger først ved almindelig venlig Henvendelse at faa Oplysning af ham om Adelens Stemning (V. 5), og han faar det høflig-velvillige Svar, at det skal være dem alle en Glæde at gøre, hvad Grev Gert ønsker (V. 6). „Du er en kunstig Mand (ɔ: en listig Mand)“ udbryder Greven — og tilføjer smigrende: „dertil er du from (tapper)“ — „du kan gaa udenom med dit Svar, naar du ikke tør gaa lige paa“. Og for nu at tvinge Niels Ebbesøn ud af hans Tilbageholdenhed, beder han ham at være Grevens Talsmand hos de andre Adelsmænd (V. 8 og 13), og han gør lejlighedsvis et Spørgsmaal om Tallet paa hans Svende, der skal vise, at han har gennemskuet Ridderens Stilling som en af Bevægelsens Førere sammen med Niels Bugge (V. 8 og 10); Niels Ebbesøn, der ikke straks aner hvor Greven vil hen, søger først at sikre sig mod, at Greven tager hans Svende i sin Tjeneste, men da han

fatter Grevens Antydning, erklærer han Rygtet om deres Mængde for Løgn. Greven tager da sin første Tanke op og beder ham — maaske kun paa Skrømt — at være hans Talsmand hos Niels Bugge, og klager over, at Bugge, Povl Glob og Anders Frost ere faldne fra ham. Niels Ebbesøn svarer med sin tidligere Forsigtighed, at Hr. Bugges Sager ikke komme ham ved; men Anders Frost (der var Niels Ebbesøns Frænde, se ovfr. S. 57) tager han i Forsvar: Anders har tjent Greven tro, saa længe han var i Tjenesten; og naar han har opsagt den, er der intet mere at fordre. Grev Gert svarer uvillig, at ingen maa forlade sin Herre, saa længe han vil beholde ham; dette er den tyske Retssætning, at Vasallens Tjeneste tilhører Lensherren i Kraft af selve hans Fødsel, og at han kun med sin Herres Samtykke maa drage andensteds hen. Men Niels Ebbesøn kender kun dansk Ret af helt andet Indhold:

Det er saa Sæd i Dannemark,
har været af gamle Dage:
hvilken Svend, som ikke vil tjene,
han maa vel Orlov have.

Det danske Herremandsforhold bunder jo i Hirdmandskredsen og den gamle Vederlagsret, hvor Tjenesten hvert Aar kan opsiges. Og dette Tjenesteforhold hævdes som det danske Samfunds Frihed, hvorfra kun Munkevæsenet gør Undtagelse:

Der er ingen tilsammen viet
uden Munken og hans Kappe;
Hovmand rider, og Hovmand bier,
ihvor han tjener til Takke.

(Det er denne fra Oldtiden arvede Uafhængighed, der for Resten gjorde de danske Konger Vanskeligheder nok, ikke mindst for Valdemar Atterdag overfor den jydske Adel, samtidig med Visens første Levetid.) For Grev Gert er denne Unddragelse fra hans Rettigheder et Op-

rør imod hans Magt; han gør straks Niels Ebbesøn fredløs. I Ridderens Afskedstrusel ligger Antydning af Visens sidste Halvdel.

Nu kommer Forberedelserne til Drabet, hvor Digteren viser sit Mesterskab ved at gøre Rede for alt i tre meget karakteristiske Samtaler: Først Hjemkomsten til hans Hustru, hvis Ord stiller Faren endnu stærkere frem og driver ham til Daad. Saa kommer Optrinet med Hovmændene, som han giver frit Valg mellem at følge sig og at tage Afsked. Dette er Udførelsen af den Lære, som Niels Ebbesøn selv har forkyndt for Grev Gert, Frivilligheden i Tjenerens Forhold til sin Herre; og denne Lov staar sin Prøve, da ingen vægrer sig ved at vove Livet med ham. Og den samme Tanke understreges yderligere i det tredje Optrin, hvor Niels Ebbesøn lige før Angrebet stiller Valget frit paa ny; her se vi hans „liden Smaadreng“ tage Orlov, men kun for om lidt at „tjene ham allerbedst“ ved i det farligste Øjeblik at redde ham fra Fjendens Overmagt. Her fejrer den frivillige Tjeneste sin mest glimrende Sejr.

Man har villet opfatte denne Smaadreng „Svend Trøst“ ved Randers Bro som en historisk Person; men saaledes som Visen lyder paa Folkemunde, gør den slet ikke Krav derpaa. Han kaldes i en Opskrift „liden Svend Trøst“ (ɔ: den lille, trofaste Svend) og afvekslende dermed „liden Smaadreng, som førre Orlov tog“ *); i en anden betegnes han blot som „Niels Ebbesøns Søster-

---

*) Navnet Svend Trøst er ikke ejendommeligt for Niels Ebbesøns Vise, men er vistnok laant fra en anden Vise (Danm. gl. Folkev. Nr. 377): liden Danneved giver sig paa Vej trods Fare og Overfald, i Tillid til sit gode Sværd og sine raske Svende; da de komme i Skoven, overfaldes de af Fjender, alle Svendene „tage Orlov“ og fly, kun „liden Svend Trøst“ staar hos sin Herre og hjælper ham at dræbe dem alle; de ride saa hjem, og unge Danneved siger til Moderen, at Svend Trøst skal fra nu af være ham som en Broder og have hans Søster til Ægte.

søn" uden Navn, ligesom man i Nilus og Hillelilles Vise (vor Nr. 32) omtaler de to trofaste Svende som hans „Søstersønner". I Folkets Sang er han altsaa ikke betegnet nærmere end Visernes mange andre Smaadrenge, der følge deres Herre i Fare eller Død. Først da Vedel sammenarbejdede de ægte Tekster i sin Udgave 1591, fik han baade Navn og Slægtskab; senere har Ingemanns Roman slaaet hans Tilværelse endnu stærkere fast; og Historikerne har — hidtil ganske forgæves — ledt efter ham i gamle Dokumenter. Vi bør dog udslette hans Navn og Byrd af den danske Historie, der herved bliver en Person fattigere, og vi bør i Stedet nævne Tingen, som den var: at en dansk Sanger ikke kunde tænke sig den store Mandedaad udført, uden at ogsaa en trofast Smaadreng, en liden Svend Trøst, med Snilde og Raskhed hjalp paa sit Sted i det dristige Foretagende. Den Lid, som Niels Ebbesøns Sanger og hele Middelalderen sætter til den unge Smaasvend, er maaske ikke mindre værd end det „historiske" Navn.

Saaledes naar Sangeren med sit Digt frem til Grevens Bolig. Hvad han vil lægge Vægt paa, er det Snilde, hvormed Daaden forberedes, og at det skyldes alles Raad, ogsaa de uanseligstes: Niels Ebbesøns Hustrus om at lokke Forfølgerne paa Vildspor ved Hestenes bagvendte Sko, og Smaadrengens Omhu for at afbryde Broen. Dertil slutter sig som det tredje Raad den „kunstige" (listige) Ridders eget Paafund, at slippe frem til Grevens Bolig ved at udgive sig for Hertug Henriks Sendebud. (I Forbigaaende faar han Lejlighed til at vise Grevens ondskabsfulde Glæde ved Budskabet om Koldings og Ribes Indtagelse.) Saa meget er det Digteren om de danskes Klogskab at gøre, at han slet ikke kender eller omtaler det virkelige Forhold, at de danske med Magt og Kamp trængte ind i Grevens Sovekammer. — Først da Drabet er udført, lader han sin Helt med ridderlig Dristighed røre Trommerne, Holstenerne strømme til, blandt dem hans egen Frænde Ove Haas, der søger at afskære dem, men falder for Niels Ebbesøns Haand.

Et Par Slutningsvers fortælle om den fattige Kone,

der giver Niels Ebbesøn af sine sidste to Brød, og at han rider til „Norinsris“ (eller, som en anden Opskrift siger, til „Norge“). Det er muligt, at de ere tilsatte af senere Sangere; men de ere snarere ægte. Denne fattige Kone, der modtager Niels Ebbesøn som Befrier, passer ypperlig ind i den brogede Række af Skikkelser, store og smaa, som Digteren har fremstillet som deltagende i Frihedskampen: de selvstændige Herremænd, den kloge Ridderhustru, den snilde Svend Trøst og den barske „sorte Svend“. Med en Kunstnerevne, der er sjælden i Folkeviserne, har Digteren heri fremkaldt Følelsen af hele det Folk, der afkaster Fremmedaaget.

Men der findes en anden Form af Niels Ebbesøns Vise end denne rolige Vise, der forherliger Klogskab og Sammenhold, og som kun lader sin Fædrelandsfølelse tale ad Omveje. Visen er i Samtiden bleven omarbejdet af en Sanger med strømmende frisk Følelse og med Begejstring for Niels Ebbesøns Værk som en Vaabendaad, og som en Dagens Daad. Her taler Niels Ebbesøn kraftige Ord til Svendene; her er Listen, der skal skaffe Adgang til Greven, mislykket, og Døren sprænges med Skjold og Spyd; Dagen bryder frem i det samme. — Den Strid, der stod om Heltens Minde, har her frembragt for lyst eller, om man vil, for almindelig heltemæssigt et Billed af Grevens Banemand. Det historiske Billede i denne sidste Vise har Eftertiden derfor maattet rette paa; den folkelige Kraft i Visen er lige ung og lige ypperlig.

Fra henimod Aar 1400 aftage de historiske Viser baade i Tal og i poetisk Værdi. Den mere krønikeartede Tone findes i Visen om Margretes Sejr over Kong Albrekt, der dog først er digtet en rum Tid efter selve Falkøpingslaget, og ligeledes i Viser om det 15de Aarh.s Krigsbegivenheder. I al denne aftagende Digtning lyder en enkelt frisk Stemme, Sangen om Kristian den Anden, kendt og sunget under det simple Navn af „Fuglevisen“: Kongen er den gamle Ørn, som Høgene (Adelsmændene) samle sig imod og fordrive, for uhindret

at herske i Skoven, og hvis Klagesang nu synges af de fattige smaa Fugle i Lunden, der havde ventet sig hans Hjælp. Stemningen er ægte nok, udsprungen af Folkets lavere Lag (for første Gang taler Visesangen imod Adelen); men den kunstneriske Form er snarest laant fra literære Forbilleder: overalt i Middelalderen brugte man Dyrefabelen til at udtrykke de politiske Meninger, man vilde indprente sin Samtid; men sjælden gjorde man det med saa enkel en Følelse for Billedets Betydning.

Blandt de historiske Viser bør ogsaa nævnes „Dansen paa Riberhus“ (Nr. 30), selv om vi ikke — ligesom de tidligere Udgivere — tør henføre den til en ellers ukendt Indtagelse af Ribe Slot i Borgerkrigen efter Erik Klippings Død, ja overhovedet ikke kunne passe den sammen med nogen historisk Begivenhed. Sin historiske Sandhed har den ved Navnene paa en Række Adelsmænd fra sidste Del af 14de Aarh., der ere indflettede i de fantastiske Begivenheder og blandede mellem rent poetiske Skikkelser. Selve Visens Indhold (om vi kunne kalde det saaledes), at de dansende Riddere overrumple Borgen i Ribe, er laant fra en af Valdemartidens Viser, handlende om Riber-Ulfs Død; og den Riber-Ulf, der danser forrest i Rækken — „han var Kongen tro og huld“ — er den tapre Bannerfører fra Graahedeslaget, saaledes som en anden Vise har opfattet ham (se foran S. 41). Hr. Valravn (med sin unavngivne Fæstemø) og Iver Helt som Kongens Ledsager ere derimod laante fra en anden Vise (vor Nr. 46). Selve Visens Omkvæd, der jubler over en Sejr for den „unge“ Kong Erik, findes ogsaa andensteds, og hører maaske ogsaa til det poetiske Laanegods. De andre ere virkelige Personer, sønderjydske Adelsmænd snarest fra Dronning Margretes Tid, som Sangeren skæmtende har ført ind i de poetiske Omgivelser; og det hele ender i en spøgefuld Situation mellem en pyntet Ungersvend og en livsglad Ungmø, sikkert velkendte for de Riddere, der første Gang traadte Dansen til Visens Toner. — Visen er et Vidnesbyrd om, hvor let og frisk

der kunde digtes endnu paa saa sent et Tidspunkt, dog helst naar den ældre og frodigere Digtning havde lagt Emnet til Rette; saaledes vidner den tillige om Livskraften i den Visesang, der var knyttet til Valdemarernes Dage.

Trylleviser.

„Ridderviser" og „historiske Viser" indeholde det fyldigste Billede af Middelalderens almindelige Liv; men mange af dens dybeste Tanker om Tilværelsen og af dens ypperste Digterværker ere at finde blandt Fremstillingerne af den overnaturlige Verden, Trylleviserne.

Disse Visers Indhold er først og fremmest de nedarvede Forestillinger om overnaturlige Væsener og overnaturlig Magt (Trolddom), saaledes som de omformedes af et nylig kristnet Folk.

Man tager fejl, hvis man opfatter disse Viser som en nær Fortsættelse af Oldtidens Digtning. Hedentidens Kvad handlede først og fremmest om Asernes langvarige Kamp mod Jætterne. Men da Asernes Altre var omstyrtede, var Roden hugget bort under denne Digtning. Kun et lystigt Eventyr om Tor, der udklædes i Freyas Dragt og bliver Tursekongens Brud, er fra et af Eddakvadene (Thrymskvide) gaaet over i Folkevise, oprindelig i Norge og senere udbredt til Sverig og Danmark.

Den egentlige Gudetro var afskaffet, og for Danmarks Vedkommende var den mærkværdig stærkt udryddet allerede i tidlig Middelalder. Men ved Siden af de store Guder kendte Folkets Fantasi en Mængde andre Skikkelser, der befolkede Høje og Bakker, Krat og Moser, Aaer og Sunde. Disse Væsner tænktes som de levende Magter, der virkede Naturens Rørelser; og deres Karakter formedes efter det Indtryk, som Naturen gjorde paa

Menneskene. Alle disse Væsners Færd havde tidligere været overleveret i Smaafortællinger, Mand og Mand imellem; nu da de gamle Guder var svundne, og før de kristnes Gud blev virkelig personlig tilegnet, opstod den rige Digtning om Naturvæsner.

Havet og Aaen gjorde paa den Tids Mennesker ikke saa meget det Indtryk af Skønhed og evig spillende Bevægelse, der er saa velkendt for den nyere Tids Digtere. Havet var en grum Magt, der krævede sine Ofre; det gemte i sig et Vilddyr, hvis Glæde det var at sluge Mennesker, en vældig Ørn, hvis Vingeslag kunde vække Stormen. Aaen var en upaalidelig Ven; hvor mange havde ikke Nøkken i Vandet draget ned, naar de uforsigtig nærmede sig Bredden, og kun det blege og blodløse Lig fandtes siden igen.

„Germand Gladensvend“ (Nr. 6) er en Digtning om Havets ubønhørlige Graadighed. Fra Fødselen er Barnet, den liden Germand, lovet bort til Trolden ude paa Dybet; hans Moders Taarer forraader ham den Skæbne, som Forældrene, skønt uafvidende, have bundet ham til. Men han griber efter Livets Lykke i Haab om at naa den trods alle onde Varsler; han higer over mod sin Fæstemø i „Engeland“, sætter sig i Fjederham og flyver saa højt under Sky. Men Havtrolden — den lede „Gam“ eller Grib — flyver efter ham paa sine vældige Vinger, og den „mærker“ ham som sit Bytte: „Saa hug han ud hans højre Øje, drak halvt hans Hjærteblod,“ — og saa tilføjer Visen: „End fløj han til Jomfruens Bur, for hans Vilje den var god“; hans Kærlighed var saa mægtig, at den drev ham frem. De følgende Scener ere gribende; hans og Fæstemøens Kærlighed — den Livslykke, der nu knækkes, — træder levende frem. De andre Jomfruer vige rædselsslagne tilbage for den dødsmærkedes Uhygge; stolt Sølverlad gaar frem og kæler og plejer for sidste og eneste Gang den elskede Svend; da han atter flyver bort ud i Troldens Magt, flyver hun i vild Fortvivlelse efter ham: „Alle de Fugle, hun mødte, dem klipped hun alt saa smaa, foruden ham den lede

Gam, ham kunde hun ikke faa." Menneskelivet kan udfolde sig i den ædleste Kærlighed; men der findes Magter af Ondskab og af uafvendelig Skæbne, som det ikke kan undfly.

Den samme graadige Vandtrold træffes i Visen om „Harpens Kraft". Hr. Villemands Mø græder for Blide-Bro; der er begge hendes Søstre druknede paa deres Bryllupsdag, og nu gruer hun for samme Skæbne. Hendes Fæstemand lader Broen bygge fra ny og meget bred, tolv Riddere føre hendes Hest over Broen, da mangler der uforvarende et Søm i Hestens Sko, den snubler og kaster hende i Strømmen. Atter har Troldelist bragt et Menneske i Floddybets Magt. Da tager Hr. Villemand sin Harpe og spiller, i sin Kærligheds Længsel, saa mægtig, at alt brister for hans Toners Magt, og Havtrolden tvinges op fra Dybet og maa give sit Bytte tilbage. — Visen minder om den gamle græske Myte, hvor Sangeren Orfeus ved Tonernes Magt henter sin Hustru Eurydike tilbage fra Dødsriget; efter de nyere Undersøgelser er det vistnok selve denne Myte, der er naaet til Norden over Bretagne og England, og den har undervejs afstrøget sin helleniske Slutning, at Orfeus dog ikke fører Hustruen til de levendes Verden, ti da han ængstelig vender sig om efter hende, svinder hendes Skygge bort for ham. Den nordiske Vise forkynder fuldt ud Aandsmagtens og Kærlighedens Sejr.

Simplere, vi kan gerne sige plumpere, gaar den samme Tanke igen i Visen om „Hellig Oluf og Troldene". Oprindelig er det en norsk Vise, knyttet til Fjældet Hornelen („Hornelummer" i dansk Fordrejning) paa Norges Vestkyst nord for Bergen; men den har været saa yndet i Danmark og Sverige, at dens Indhold ofte findes malt i Kirkernes Hvælvinger (deriblandt i Vallensbæk Kirke ved København). Fortællingen med sine Trolde, der forstenes paa Heltekongens Bud, eller lukkes inde i Fjældet, er halvvejs en Helgenlegende, halvvejs en Gentagelse af nordiske Oldsagn, der lade Helten narre Troldene, saa de overraskes af Solen og

forstenes. Dens Troldeskildring afviger fra de andre danske Visers og maa skyldes den norske Folkehumor.

Endnu større er det nedarvede Grundlag for „Havfruens Spaadom“. Et Sagn, som allerede kendes fra Oldtiden, handler om et Havvæsen, der gribes af Mennesker, Kongen holder det fangen, for at det skal røbe, hvor Havets Skatte ere gemte, men det svarer intet, og til Afsked spaar det Ulykke over Kongens Æt. Dette Folkesagn er gjort til Emne for Visen, men til Slutning har Digteren tilføjet et nyt Ordskifte: Dronningen græder over de forudsagte Ulykker, men Havfruen trøster vemodig: „Du tør ikke græde for mig, Himmerigs Dør staar aaben for dig.“ Denne Slutning er ubetinget kristen (og noget af det mest kristne i Folkevisernes Religiøsitet): Menneskets Trøst i Salighedshaabet, og paa den anden Side Naturen med en Længsel efter Salighed, et Savn uden Haab om at naa den. Det er den „Naturens Forlængsel“, hvorom Paulus har talt, og som senere Digtninger have dvælet ved. Den virker en Omvæltning i Naturopfattelsen; i Stedet for ældre Tiders Had og Frygt dukker der op en vemodig Medfølelse med Skabningen.

Til denne blødere Stemning svarer noget i den yngste af Havfolkeviserne, Agnetevisen, digtet blandt den danske Almue efter Middelalderens Slutning. Naar den betegnes som dansk Digtning, gælder det dog kun til en vis Grad; Evnen til at forme Viser helt fra nyt var næppe til paa saa sen Tid og i disse Lag af Folket. Det er en Overførelse af den tyske Vise om „die schöne Agenete“ og Flodmanden. Fra denne tyske (oprindelig slaviske) Vise er det meste af Handlingen laant; men Naturopfattelsen er helt ændret, i Stedet for en svigefuld Bejler, der styrter Agnete i Dybet fra Broen (ligesom i vor „Harpens Kraft“), er han den skønne og længselsfulde Havmand, der kun bejler til hende ved sin egen Kærligheds Magt, og hun følger ham frivillig. Og dog gemmer Visen noget af den gamle Naturrædsel; derfor lader den Agnete vende hjem til Menneskeverdenen og

Gudsverdenen, og i skarpe Ord bryde med sin Husbond i Havet*).

I den egenlige Digtningsperiode er Naturrædselen den overvejende, ogsaa overfor Elverfolkenes Verden. Enkelte lidt yngre Viser se paa den med Sympati; men i den berømteste Digtning „Elverskud“ er denne Elververden en uhyggelig Magt, som kan lokke og som kan dræbe den, der enlig kommer paa Elverfolkets Omraade. Visens Handling kan i sine Hovedtræk følges fra Land til Land; den har hjemme i Bretagne eller Nordfrankrig og har udbredt sig over store Dele af Europa. Men Visens nordiske Omformning faar sit eget Præg af Elverdansen og Elverskuddet i den hjemlige Folketro; den er bleven som en ny Digtning. Naar i Danmarks skovrige Egne den hvide Taage hæver sig fra Sletten og omkredser Træer og Høje, da er det Elverfolkets Dans, i Solstraalerne naar Regnbygen nylig er falden, eller endnu hellere i Sommernattens halvlyse Skumring. Denne Elverpigernes Leg kendes af alle; og for de dansende Sangere ude ved Aa om Nattetid byder Elverdansen sig frem som det mest nærliggende Emne; om den grupperer sig andre Forestillinger, om at Elvermøerne ville drage Ungersvenden med i deres Dans, og at den, der følger, forvildes og bjergtages ind i Elverhøjen: derfra stammer Skrækken for at komme i deres Magt. En anden væsenlig Del af Forestillingen om Elverfolk er „Elverskuddet“. Oprindelig tænkte man sig, at et Menneske eller Dyr, der styrtede dødt om eller fik en pludselig Smerte, var ramt af Elverfolkenes usynlige Pil; paa et lidt højere Trin af Tænkning, saaledes som i den danske Middelalder, var Elverfolkenes Slag mellem

---

*) Nogle senere Sangere, der havde levet sig ind i de andre Visers Forestilling om Naturvæsnernes uafvendelige Overmagt, have til Visen føjet en Forklaring eller et Slutningsvers om, at Havmanden dog atter førte hende tilbage til Havdybet. Dette har givet S. Grundtvig (og tidligere Baggesen i hans Omarbejdelse af Agnetevisen) Anledning til at tildigte en ulykkelig Slutning til Visen.

Skuldrene det Tryllemiddel, der paaførte den stikkende og dødelige Sygdom. For Visens Sanger gemmer denne tilsyneladende lille Paavirkning Dødsfaren for Mennesket; næsten som i Leg føres Ridderen i sin Undergang; Elverkvindernes lette Klæde omslynger ham, indtil han dødstræt naar sit Hjem.

Ikke alle Elverfolksviserne har den mørke Uhygge. Det samme Emne gaar lysere igen i den lille Vise om Ungersvenden, der lagde sig at sove paa Elverhøjen og kun af Hanegalet reddedes fra at blive bjergtagen ind i Højen. Ja enkelte Viser handler endog om, at den bjergtagne vindes igen for Menneskeheden. Men det er det sjældnere og er næppe følt saa dybt.

Den anden store Gruppe af Trylleviser er de, der handle om Omskabelse. Viserne ere ikke de eneste Ejere af dette Emne; det forekommer endnu hyppigere i Folkeeventyrene. Eventyrene, disse Smaafortællinger med spændende og farefulde Begivenheder og dog med lykkelig Udgang, havde i Aarhundreder ført deres Omstrejferliv i Stuer og ved Barnesenge, i Herbergsrum og ved Jægerbaal, flyttende sig fra Land til Land og vindende sig Borgerret paa nye Steder. Stærkere og stærkere have de udvalgt sig et Yndlingsemne: en ond Stifmoder, der omskaber sit Stedbarn til Dyr, Trold eller lignende; og saa gaar Eventyret ud paa, hvorledes Menneskeskikkelsen kan genvindes for den ulykkelige. Alt imens Eventyrdigtningen i Middelalderen dyrker saadanne Optrin stærkere, trænge de ind i den højere (den af enkelte Forfattere skabte) Literatur. Frankrigs fantastiske Ridderromaner fyldes af dem; de trænge fra Britterne over i Englands Folkeviser, og her i Norden faa vi vores rige Del deraf.

En lille Folkevise om „Jomfru i Hindeham" kan følges gennem Frankrig og England til Danmark og Sverige; den besynger Omskabelsens tilfældige Ulykker: Sønnen skyder den vilde Hind i Skoven — trods Moderens Advarsel, der veed, at det er hendes omskabte

Datter. — Visen slutter med en lille vemodig Eftersang; til et Par Naturbilleder af den faldende Dug og den langtflyvende Trane knyttes der — tilsyneladende uden indre Sammenhæng — en dæmpet Klage over, at Livslykken er saa svær at naa, Livets Ulykke saa haard at undfly; det er som en pint Sjæls Jammertoner ud i Aftenens Stilhed.

Men oftest løfte disse Viser sig til frejdigere Toner. Eventyret er jo Menneskets Udtalelse af sit uforgængelige Haab trods al Modgang; og netop Omskabelseseventyrenes Hovedpunkt, Frigørelsen fra den stygge Dyre- eller Troldeham, der hyller sig om Menneskevæsnet, gribe Viserne som deres Indhold; Folkeeventyrets brogede Række af andre Optrin kaste de overbord som mere overflødige.

Vi finde her hele Rækken af Eventyrenes Forløsninger. Snart kysser Ridderen den liden Orm i Græsset, snart brydes han med den stærke Bjørn; stolt Ingelille følger, skønt sørgende og hændervridende, den frygtelige Lindorm til dens Bolig, og da hun lægger sig i dens Arm, er den forløst til en Kongesøn. Men dejligst har Elskerens og Elskovens befriende Magt formet sig i „Jomfru i Fugleham“.

Noget af det mærkelige ved Visen er den Alvor, hvormed Fortryllelsen opfattes. Den Dyreham, som Stifmoderen har paatryllet den unge Jomfru, er ikke blot en tvungen Forklædning, hvoraf det menneskelige Væsen stadig stikker frem; det er selve det vilde Dyrs Natur, hun har maattet optage i sig. Hun er virkelig en Hind, som flyr den attraaende Jæger, hun veed intet af, at han vil frelse hende; indhentet af hans Hunde samler hun al sin Kraft og kan omskabe sig til en ny, mere vild Dyreskikkelse, til den rovgraadige Falk, der sætter sig paa Træets Grene. Intet Middel kan bringe den i Ridderens Magt, før han skærer Kødet blodigt af sit eget Bryst og giver den det til Føde; da flyver Falken ned, baskende med Vingen og grisk efter Rov; — maaske vi tillige tør tænke en dunkel Drift efter Frelse af Dyre-

hammen; ti Menneskeblodet er — i Eventyrets Verden — det Tryllemiddel, der giver den bundne Menneskenatur fri.

Ikke mindre mærkelig er Ungersvenden, Nilus Erlandsøn som Visen kalder ham. Med et Begær, som han næppe selv forstaar, higer han efter den fagre Hind; jo længer han følger den, des mere føler han sig bunden; da den indhentet af Hundene svinger sig i Luften som Fugl, brænder hans Attraa vældigere, han kan ofre alt for at naa den. For at vinde den elskede maa han yde, hvad der er haardest at give; men Sejren vindes derved. Derfor klinger under al den anspændende Møje og Pine som en stadig Jubeltone gennem Omkvædet: „Saa vinder den Svend sin Jomfru.“ — Her har Visetidens Ideal af en „Jomfrusvend“, af en Ungersvend, der sætter alt ind paa at vinde den attraaede Mø, faaet sit ædleste Udtryk, adlet netop gennem Ofringen af sig selv, og dog ikke adskilt fra den raske Kraft, det livsfriske Begær, der gaar gennem vor Middelalder.

Sammen med disse Viser om Omskabelse maa vi nævne en ejendommelig Trylledigtning, den unge Svejdals Bejlen til sin dvalebundne Fæstemø, mærkelig ved sit Indhold og mærkelig ved sin Forhistorie. To Kvad i oldnordisk Sprogform handle om den unge Svipdag, der kommer til Tryllebjerget og vækker Menglad af hendes dvaleagtige og dumpe ustillede Længsel. De to Kvad om Svipdag optages sædvanlig som et Tillæg til den ældre Edda; men i den nordiske Gudekreds hører deres Handling ikke hjemme. Den foregaar i Eventyrets Verden; hun er en slumrende Tornerose, som kun den dristig indtrængende Ungersvend kan vække af Dvale, han er en Eventyrets Helt, som den onde Stifmoder har forbandet til ikke at finde Fred, før han har fundet Jomfruen paa Dvalebjerget, og som hans afdøde Moder udruster til Færden. Men denne Handling er i Oldkvadene indklædt i en dunkel Gaadesamtale, og udsmykket med et Skin af Valhals og Jotunheims Myteverden. Ved den middelalderlige Folkevise, Svejdalsvisen. mærker man, at det som fjæles i Sne, kommer op i Tø. Hele den

mytiske Iklædnings mørke Vinterpragt er her forsvunden, og de simple Eventyrtræk staa tilbage. Det er kun et svagt Baand, der knytter Folkevisen til Valhals Herlighed; langt mere tjener Svipdag- eller Svejdaldigtningen som Vidne om, hvor tidlig Middelalderen begynder at forme paa de Eventyrforestillinger, der ere saa fremtrædende i dens Tankeverden.

Visen er sig paa en anden Maade end Oldkvadene bevidst, at den er en Digtning om Elskov, om den dunkle Følelse, der tvinger Menneskets Vilje, der vækker ustillet sløvende Attraa og driver ind paa de sælsomste Baner. Straks i det første Optrin møder den os. I Stedet for den simple Stifmoderforbandelse træffes Heltens første mere flygtige Forelskelse: Hans Bold driver under Legen ind i Jomfruens Bur, og da han henter den hos hende, optændes Elskoven pludselig. Harmfuld over hans Bejlen lægger hun den Forbandelse paa ham aldrig at faa Ro, før han har løst den dvalebundne Jomfru, — og i det samme er han betagen af den voldsomme pinende Elskov, han er „lagt i Traa“ for Jomfruen i et fjernt fremmed Land.

I Runernes Tryllemagt føles, endnu stærkere end ved Naturvæsnerne, en Magt, som Menneskene ere afhængige af. Selve Runetrolddommen er arvet fra Oldtiden; og den Maade, hvorpaa den udføres, svarer ganske til en Brug, der var almindelig i hedensk Tid: Tryllerunerne indridses i en Kævle, et lille fladt Stykke af Træ el. lign., og saa kastes den paa den Person, man vil paavirke. Men Runerne ere for de kristne Visesangere tillige blevne noget andet, end de var i Oldtiden; Digterne fremstille dem som en bindende og knugende Magt, der ophæver Menneskets frie Vilje, og som det gælder om — er det end umuligt at bryde den — saa at slippe uden om og at leve i nogenlunde Sikkerhed for. Det er som Elskovsruner, som Kraften til at vække en dragende ubevidst Drift, at de særlig fremtræde i Visesangen. I nogle af Middelalderens seneste Viser ere disse Elskovsruner kun et trivielt Middel til at bringe Ridder og Jomfru sammen. Men gaa vi til de

Viser, hvor der tænkes og hvor der formes af en Digterfantasi, da ere de fulde af Gru og Rædsel ved at paakalde de vilde Naturkræfter, som saa let bringe Ulykke, og hvis Løb Mennesket kun saa lidt er Herre over. En af disse Digtere udbryder til Slutning:

Ilde saa var den Rune skreven,
og ilde saa var hun skabt,
at to saa ædelige Kongebørn
skulde blive saa ynkelig fortabt.

Denne Rædsel for den blinde Attraa ser maaske sælsom ud for vor Tid; men den passede i en Tid, hvis Naturfølelse endnu havde Præg af Tvang og Uhygge; ti naar man i Skovens og Ellehøjens Liv saa en lurende Fare, hvor meget mere da ikke i den Tryllemagt, der trivedes indenfor Menneskers egen Virken?

Visen om „Ridder Stigs Runer"*) har den samme Tro paa den ubøjelige Magt, der ligger i Runetrolddommen. Men den holder fast ved, at Mennesket med Kløgt og Viljestyrke kan gaa uden om denne Magt. Ridder Stig kaster Tryllerunér, og da de tilfældig have ramt Kongens Søster i Stedet for Jomfru Kirsten, saa er den højbaarne Kvinde uløselig bundet i Længsel efter Ridderen: selv om han rider til Verdens Ende, skal hun dog finde ham. Men menneskelig Kløgt og Selvbeherskelse kan afvende Ulykken. Da Kongesøsteren ved Nat sniger sig ind i hans Stue og kommer til hans Seng, ligger han stille, „som var han et Barn", uden at lade sig paavirke af hendes Kærtegn, og næste Morgen gaar han selv for Kongen og fortæller ham om hendes natlige Besøg. Kongen giver ham sin Søster, med Beundring for hans høviske Færd; og Visen slutter med det pragtfulde Bryllup i Ridder Stigs Gaard, udvendig er

*) Denne Vise (Dgt. 76) findes ikke i nærværende Samling, men i Dansklærerforeningens Udgave af Hertz's „Svend Dyrings Hus".

den prydet med røden Guld, indvendig hængt med hviden Sølv, Bænkene ere omsatte med ædle Kvinder, og forrest i den dansende Kæde ses Brudgommen med Sølvbæger paa sin Haand: han drikker sin Kæreste til, saa „Mark og Skov de blomstre derved“.

Trolddommen forekommer dog ikke altid som en Hovedsag i Viserne. Den kan ogsaa træffes i Forbigaaende. Saaledes griber den ind paa et enkelt Punkt i Visen om „Hillelilles Sorg“. Man troede, at visse Mennesker kunde faa et uimodstaaeligt Kampraseri, en Art Bersærks-Gang (for at tale i Oldtidens Sprog), idet de blev besatte af en troldagtig Natur, men naar man nævnede dem ved Navn, vendte deres egen Natur tilbage igen, og Vildskaben standsedes. Derfor beder Ridder Hillebrand, der har bortført Hillelille, og indhentes af de forfølgende Frænder, at hun ikke nævner hans Navn under Kampen, for at han ret kan bruge sin trolddomsagtige Styrke. Hun standser ham dog, da hendes yngste Broder er i Fare; men idet hans Navn nævnes, er hans Styrke brudt, og han fældes af Fjenderne. — Digteren har indflettet disse vilde Scener, og den endnu bitrere, da hendes Broder slæber den bortløbne Søster hjem, i en stille vemodig Fortælling: Hillelille sidder blandt den fremmede Dronnings andre Terner, hendes Aandsfraværelse bringer hendes Frue til at spørge hende ud, og nu følger hendes Beretning om de blodige Scener og al hendes Kvide, indtil hun til Straf for sin letsindige Kærlighed sælges bort som Trælkvinde og saaledes kommer i Dronningens Gaard.

Den sælsomste af alle Trylleviserne er den om „Hævnersværdet“. Den handler om Hævnen i sin frygtelige Storhed og Sjælens afsindige Betagelse af den, om en ung Kriger, der vandrer al Verden omkring ene optaget af at finde sin Faders Drabsmand og fælde ham. Samme Hævntørst som hos ham findes i hans Sværd; han taler det til, da Kampen gælder, som sin eneste Broder, og det svarer igen med Løftet om at holde ud; saa udbryder Striden, han fælder Kongens Mænd og Kongen — Drabsmanden — selv, han fælder Møer og

Kvinder, og det spæde Barn i Vuggen, der en Gang kan vokse op til Hævner. Da først opdager han, at han ikke blot selv har kæmpet, men at Sværdet har raset endnu blodtørstigere; atter tiltaler han det og nævner det ved dets Navn (den standsende Trolddom overfor Vildskaben, ligesom i foregaaende Vise); da holder det inde, ellers havde det dræbt ham med som den sidste. — Der er i „Hævnersværdet“ den samme Tanke som i „Ridder Stigs Runer“: en løndomsfuld Kraft ude i Naturen, som Mennesket vel kan sætte i Drift, men som det ikke kan styre og standse, før den i sin Vildhed har gjort Ulykker for Menneskeverdenen; en Digter har samlet hele Oldtidens Bersærkeraseri og lagt det ind i Sværdklingen, for at vise det som en mørk Naturmagt udenfor Mennesket, der paa visse Tider — og til dets egen Ulykke — gør sig til Herre.

„Hævnersværdet“ er den eneste egenlige Tryllevise, hvor der er indført et væsenligt Træk af kristen Oprindelse. Digteren har ladet sig paavirke af et Optrin, som i Middelalderen kunde ses ikke saa sjælden. Blandt de store Skarer af bodsvandrende Pilegrimme kunde man møde en enkelt med Jærnbaand smedede om Hals, om Livet og om Armene; det var da en særlig stor Forbryder, en Fader- eller Brodermorder, som havde faaet paalagt at vandre fra Helgengrav til Helgengrav, indtil Jernbaandene selv faldt af. „Hævnersværdet“s Digter har opfattet den grænseløse Blodsudgydelse som en saadan uhyre Misgerning. Han lader sin Kæmpe selv paalægge sig Boden at smedes i Jern, og han lader Tilgivelsen komme — ikke paa nogen Helgengrav, ti med den kirkelige Dyrkelse giver Visedigtningen sig kun lidt af, — men ved Fadersbanemandens Grav: Kæmpen har gaaet i Bod al Verden om, og nu kan han *angrende* gaa over sin *bitreste* Fjendes Gravsted.

Hævnersværds-Visen staar ene ved sin religiøse Slutning; men den udtaler en Grundtanke fra en hel Mængde af Tryllevisei: Tanken om en Verden af mægtige Kræfter og Drifter, der vil gøre sig til Herre over Menneskets fri og ubrudte Virken. Ved denne fælles Grundtanke

kunne Viserne bane Vej for og uddybe Middelalderens religiøse Liv.

Denne aandelige Uddybning medførte ved Siden af sine øvrige Virkninger ogsaa en digtersk Vinding. Under Brydningen mellem gammelt og nyt skabtes Trylleviserne som den skønneste Blomst af vor Folkedigtning.

Kæmpeviser.

Navnet „Kæmpeviser" brugtes ved Middelalderens Slutning om alle de gamle Folkeviser fra den ridderlige Verden, og saaledes er det blevet brugt helt ned til vore Dage. Men i sin Oprindelse kan det jo ikke betegne Digtninger om Samtidens ridderlige Liv (mange af dem have intet med Kamp eller Kæmper at gøre), men det maa tilhøre Viser om de store, ikke sjælden overmenneskelige Skikkelser fra Fortiden.

Indenfor vore Kæmpeviser gøre to helt forskellige Grundstemninger sig gældende. Der er en Række af Viser i frejdig ofte skæmtende Tone, der nærmest slutter sig til fremmede, især tyske Digtninger; og der er en anden Række alvorstunge, som slutter sig til den nordiske Oldtids Heltedigtning.

Af den gamle tragiske Olddigtning fremdrog man særlig Elskovssagnene. Sivard henter stolt Brynild ned af Glarbjerget og giver hende til sin Stalbroder, og han falder for hendes Hævn, da hun faar Svigen at vide. Det er vor Folkestammes største Sagnskikkelser, Sigurd Faavnesbane og Brynhild, der gaa igen i den ret storladne Middelaldersvise med en ypperlig Melodi. — Hjalmars og Angantyrs Kamp om Upsalakongens Datter, saaledes som den kendes i islandske Sagaer, er bleven omdigtet til Kæmpevise af en norsk Sanger; ved Indvandring i Danmark og ved Misforstaaelse her er denne Vise bleven omskabt paa en mærkelig Maade: „Helmer" og „Angelfyr" opfattes som Brødre, der begge bejle til

Opsalkongens Datter; deres Fader „Alf i Odderkær“ (en Blanding af Bersærkefaderen Arngrim og Hjalmars Fostbroder Orvarodd) hævner i vild Harme Broderdrabet paa den overlevende; han river Egen op med Rode og fælder ham. Til disse voldsomme Kampoptrin tegner Omkvædet en vældig Naturbaggrund: „Nu driver Uren paa hviden Sand for Norden“; Stormbygen (Uren) drives af Nordenvinden ind imod Landet, hvor Stranden skinner lys mod den mørke Uvejrshimmel. Maaske ligger der i dette Omkvæd et Minde om Samsøs Kyst, der i Oldsagnet er Skueplads for Kampen om den svenske Kongedatter. — Af et tredje Oldsagn findes der Genklang i vore Viser. Aages og Elselilles Kærlighed er i sin Skueplads middelalderlig og kristen; men i Samtalen mellem den døde Fæstemand og den levende Fæstemø genkendes Strofer af Oldkvadet, hvor den døde Helge Hundingsbane gæster sin Fæstemø Sigrun, dragen til de levendes Verden af deres fælles Længsel, og hvor han klager, at hver af hendes Taarer falder som Blodsdraaber paa hans Bryst.

Men af alle gamle Sagn om Kærlighed og om Kongeætlingers Undergang trængte kun et enkelt dybt ind i Middelalderens Visesang, Havbors og Signilds Elskov.

Sagnet om Hagbard og Signe havde været de danskes Yndlingsdigtning siden en fjern Oldtid. Dets Oprindelse gik tilbage til en Tid forud for Rolf Krake og de andre berømte Skjoldungkonger; som dets Skueplads mindedes Sigersted paa Sjælland (ganske nær ved det gamle Kongesæde Ringsted) med den Høj, hvor Kong Sigar lod sin Datters Elsker hænge, med Tomterne efter Sigars Kongsgaard og Signes Jomfrubur, og med Kamppladsen, hvor Sigar og hele hans Hær bukkede under for Hagbards hævnende Frænder, der hærjede og ødte det stolte Kongesæde, saa det aldrig rejste sig siden. Et Oldkvad har fremstillet Hagbards og Signes trodsige og trofaste Elskov, der lod dem følges i Døden. Sakse har i sin Danmarkshistorie (7de Bog) indflettet Stykker af dette Kvad i den længere Fortælling om Sigarslægtens

Skæbne og Undergang. Ogsaa Visens Digter har øst af det. Han har forbigaaet meget af, hvad det gamle Sagn meldte om Kamp og List og Hævn; af Oldtidslivet har han ikke beholdt mere end Forestillingen om de kæmpende „Konger“ i Danmark og et mærkeligt Minde om Skjoldmøer (V. 21). Men han optog fra Kvadet alle gamle Træk af Signes og Hagbards Elskov, og han flettede nye og skønne Træk deri.

Visen indledes med Havbors Drøm: „Jeg drømte jeg var i Himmerig, det var saa favr en By; jeg havde stolt Signelil i min Favn, vi fulde igennem den Sky.“ Drømmen om Himmerig — udlægger hans Fostermoder — varsler Livets højeste Lykke; men at han styrtede derfra, er Tegn paa hans nære Død. Ogsaa fra andre Viser kende vi den varslende Drøm (f. Eks. Marsk Stigs Vises Begyndelse); men Digteren har her skabt et nyt Billede, der anslaar de Toner, hvori hans Digt skal spille, den skal handle om mægtige Karakterer og om en Kærlighed, som Døden ikke kan sætte Skranke for. Drømmen rummer mere end ellers i Viserne: den fører ind baade til højeste Lykke og til Undergang; og den er intet blot Forspil, den sætter Visens Handling i Drift: først nu veed Havbor rigtig af sin Kærlighed til Signe: „Er det mig til Lykke lagt, at jeg skulde vinde den Mø, saa lidet vil jeg det vurde, om jeg skulde for hende dø.“

Saa klæder Havbor sig i Kvindeklæder, som Sagnet melder, for at vinde Adgang til Signe. Grunden dertil giver Digteren sig lidet af med; hvad der interesserer ham, er alene Havbors Skikkelse: han glæder sig, naar han tumler Hesten paa Vejen, og naar han med jomfruelige Lader rider ind i Kongsgaarden; han kæler helt for den Scene, hvor Havbor sidder i Signes Bur og ridser Billeder af Skovens Dyr, og hvor Signe inderlig optagen af den fremmede følger sin ny Læremester. Et fint lille Træk er det, at Visedigteren ikke blot har optaget Oldkvadets Scener, hvor den forklædte Bejler undskylder sit mandhaftige Udseende, men har tilføjet et nyt Ordskifte, hvor han mere djærvt end klogt giver

Svar til den mistroende Terne. Oldkvadet har lagt Hovedvægten paa den natlige Samtale mellem de elskende; her gør Signe sig rede til at følge Havbor i den Død, hun anser for uundgaaelig; Havbors Tale paa Galgebakken, da hans Kaabe hænger i Galgen og Signes Bur staar i Luer, er en Jubel over, at Løftet er holdt, at deres Kærlighed lader dem træde Vejen til Dødsriget sammen trods alle, der vilde skille dem. Ved Siden af disse Taler i Oldkvadet træder Visen frem som en ny, kraftfuld Digtning; hvert af de hurtig følgende Optrin fører stærkere frem mod Handlingens Toppunkt. Den dvæler ikke ved den natlige Samtale, men fører Handlingen rask fremad gennem Ternens Svig og Havbors fortvivlede Kamp; Digteren indfletter det middelalderlig-romantiske Træk, at hun ogsaa raader dem at binde Havbor med Signelilles Haar, det vil han aldrig vove at rykke over. Først nu da han helt er viet til Døden, kommer den Samtale, hvor hun lover at følge ham i Døden; Handlingen tager Fart, den standses ikke af noget Ordskifte eller Enetale; Daaden maa tale for sig selv. Men lige saa mægtig som Havbors Jubel i Oldkvadet ere de ordknappe Strofer i Visen:

Længe stod Havbor Kongens Søn,
sagde, han vilde Verden skue,
til han saa stolt Signelils Bur
at brænde i lysen Lue.

„Tager nu ned min Kaabe rød,
hun maa vel paa Jorden ligge;
havde jeg nu ti Tusend Liv,
jeg vilde ikke et af dem tigge."

Digteren tilføjer en lidt forsonende Slutning: Kongen ser Baalet, han søger at redde de elskendes Liv, og han udbryder i en Klage, der indeholder Digterens og hans Tilhøreres Dom: havde han vidst, at Kærligheden var saa stærk, da vilde han ikke for alt sit Rige have gjort denne Gerning. Og som en Art af Oprejsning hævnes

de to Kongebørn paa den utro Terne, som har røbet sin Herskerinde. — Det er en forholdsvis blidere Slutning end Oldsagnets blodige Hævn over hele Sigarslægten; man nærede ikke mere samme Interesse, som de gamle Skjalde havde, for Skæbnens slyngede Veje og for Heltens Død og Dødsmod.

I Havborsagnet kunne vi iagttage det, der i det hele prægede Middelalderens Anvendelse af Nordens Oldsagn. Man optog en Række af Oldsagn om den store men ulykkebringende Kærlighed og skabte deraf flere af de ypperste Folkeviser; men Heltenes Krige og Kampbedrifter og hele deres Sammenhæng med en svunden Kultur — det lod man ligge.

Digtningen udfyldes her af den anden Gruppe Kæmpeviser, om de middelalderlige Yndlingshelte, Stærk Didriks Kæmper og Holger Danske. Tonen er her frejdig og djærv, Visens Udgang altid lykkelig; Kamp imod Fjender eller mod Trolde er det eneste Indhold, Elskoven forekommer kun i Forbigaaende.

Kong Didrik er oprindelig en historisk Person, Østgoternes Konge Theodorik, der underlagde sig Italien; hans Bolig i „Bern“ er da Theodoriks Kongesæde Verona. Tidlig blev Sagnene om ham omformede i tyske Oldkvad. Siden efter Tyskernes Kristning blev Sagnene fremstillede i en Række tyske Kæmpeviser, der digtedes og foredroges af vandrende Sangere eller „Spillemænd“; for at kunne more deres blandede Tilhørerkreds i Borge eller paa Markedspladser føjede de en Mængde nye Bedrifter og nye Kæmper ind i Didrikssagnkredsen og gav den det muntrere, men ogsaa plumpere Præg. Ogsaa til Danmark naaede disse „saksiske Sangere“, som de her kaldtes; man møder dem paa Knud Lavards og Svend Grades Tid. Derfor laa det nær — til Forbilleder for et ridderligt Kæmpeliv — at overføre disse tyske Kæmpekvad.

Didriksdigtningens Hovedbegivenhed, de langvarige Kampe og Udlændighedsaar, som den berømte Sagnkonge maa udstaa, før han vinder det italiske Rige, blev ikke optaget af de danske Visedigtere. Det er de enkelte

Kæmper og de enkelte Bedrifter, som have hele Interessen: den overgivne Ungersvend Vidrik Verlandsøn, den kloge Raadengaard osv. I den mest yndede af Viserne udretter Kong Didrik slet intet, men den fremstiller de mærkeligste Kæmper i et morsomt Sammenspil.

Med „syv og syvsindstyve" Kæmper (147) er Kong Didrik draget mod Kong Isung og slaar Telt for Birtingsborgen. Oppe ved Borgens Tinder staar Kong Isung og ser ud over Modstanderne; hos ham staar den ypperste Kæmpe Sivord Snarensvend og viser ham hver af Kæmpernes Skjold, som hænger uden paa Teltet. Digteren har ikke nægtet sig den Glæde at fremstille hele den yndede Flok af Didrikskæmper og minde om hver enkelts ejendommelige Væsen eller Daad; og vi kunne følge ham i dette korte Overblik. Forrest selve Kong Didriks Telt, prydet med den kongelige Løve. Saa Vidrik Verlandsøn, Smedesønnen, kendt for sin Raskhed og Ustyrlighed („han vil slaa og ingen tage til Fange"); og som Modsætning til ham den graanede Hildebrand, Didriks ældste Ven og prøvede Raadgiver (deraf Tilnavnet „Mester" Hildebrand). Den ungdommelige Humlunger, Jarlesønnen, har faaet tredje Plads, vel nærmest paa Grund af den Rolle, han snart skal spille i Visen; ti han er endnu et ungt Skud (jfr. den grønne Lind i hans Skjold) uden egne Bedrifter, kun hædret for sin Byrd. Saa komme alle de andre: Helled Haagen (ɔ: Helten Hogne) er den grumme Kriger (med den vilde „Gam" eller Grib i sit Skjold), der i Volsungsagnene bliver Sigurds (Sivord Snarensvends) Banemand. Og jævnsides med ham træffes den lystige Folkvar Spillemand, der „vil drikke og ikke sove" og som fører Fedlen (Violinen) og dens Bue som Skjoldmærke; han er en Figur, som de vandrende „Spillemænd" have lavet til deres egen Fornøjelse og puttet ind som Lyspunkt i den mørke Volsungdigtning. Til Ære for deres danske Naboer have de saksiske Sangere ogsaa indflettet en „Detlev Danske"; Elefanten i hans Skjold skal naturligvis betegne hans Styrke; den er for Resten et Vidnes-

byrd om, hvor gerne man paa Korstogstiden pyntede sig med østerlandske Forestillinger. Nogle af Kæmperne have valgt Skjoldmærke efter deres eget Navn, fordi det allerede tilstrækkelig betegnede deres Kamplyst: Ulf van Jern har „Ulven i vilden Skov“, Brand Vidfærling (den vidt-farende) har den brændende Brand, og Hvitting to hvide Pile. Raadengaard fører derimod i sit Skjold Billede af den Trold-Ørn, han har bundet med sin Runekløgt; Munken Alsing, der „følger“ Kæmperne (ɔ: løber til Fods efter dem), kendes derimod paa Køllen, hvormed han en Gang har knust de Røvere, som hjemsøgte hans Kloster. -- Saaledes ser hele Flokken ud, et digterisk Afbillede af Riddertidens brogede Krigerskarer, der var knyttede sammen ved fælles Kamplyst og visse Ærens Love, der bandt dem alle.

Hele Visen er et Billede af den ridderlige Side af hin Tids Krigsførelse; (lad os tænke paa et saadant Felttog som det, hvor Valdemar Sejrs Hær stod overfor Kejser Ottos, og hvor to danske Kæmpers, Sven Starkes og Broder Ganlings, Sejre i Dystridtet kastede Glans over hele Folket.) Her findes Scener som Udæskningen til Kamp paa Pladsen imellem de to Hære, Lodkastningen om, hvem der skal tage Kampen op, den unge Kæmpe, der med Skælven faar denne udsatte Plads, men ikke tør unddrage sig; vi finde Riddernes Laan af Vaaben, med Pantsættelse, Giftermaalsoverenskomster osv., og selve Dystridtet, hvorefter den overvundne bindes til Træet. Hovedskikkelsen i det hele er Sivord Snarensvend, denne Oldtids-Kæmpeskikkelse, der under Navn af Sigurd Faavnesbane har været den nordiske og tyske Folkestammes store Ideal, det højeste Maal af Mod og af daddelfri Selvbeherskelse. Denne Førsteplads har han beholdt; men under de saksiske Sangeres Fremstilling er det mere i Kæmpekraft, han er Forbilledet: Digtets Hovedoptrin er det, hvor han — paa Skrømt fangen og bunden til Egetræet — rykker Træet op med Rod og selv kommer hjem til By. Men han er ganske vist ikke alene Kraftkarl, den „blinde“ Svend, der næppe ser sig for, før han slaar til; med ridderligt Ædelmod ud-

giver han den overvundne Ungersvend for Sejrherre i Kampen. Have disse Kæmper end undertiden mere af Krop end af Aand, eje de dog Lystigheden, især i den Kæmpedans, som Visens danske Omdigter har føjet til som Slutning af Toget mod Birtingsborg.

Holger Danske er den anden fremtrædende Skikkelse i Middelalderens Kæmpeviser. Han hører hjemme i det ridderlige Frankrigs Heltedigtning; men som dansk Folkehelt bliver han væsenlig forskellig fra sit fremmede Forbillede.

Den ældste Holgervise handler om Trolden Burmand, som kommer at bejle til Ungarnkongens Datter, Jomfru Gloriant; ingen tør møde ham i Kamp; da gaar Jomfru Gloriant i Fangetaarnet, hvor Holger Danske ligger, og beder ham om Hjælp, han rejser sig med Møje og støtter paa Benene, saa lover han at stride for hendes og hendes Fæstemands Kong Karvels Skyld, og vover sig i Dyst med Burmand, der virkelig falder for hans Sværd. Jomfru Gloriant rejser sig, smal som en Liljevaand, og løser ham Brynje og Sværd fra, og saa tager hun ham i sin Arm og kysser hans Mund; nu kan hun lykkelig holde Bryllup med Karvel, sin Fæstemand. — Denne Vise er Ridderlighedens Vise mere end nogen anden; vi møde Kampen mod Undertrykkere og Befrielsen af de svage uden nogen Tilsætning af eget Krav paa Lykke. Til Vandringen af dette Sagnstof fra Frankrig til Norden svarer en Udbredelse af Riddertanken i sin simpleste og ædleste Form.

Den franske Holgerdigtning omfatter langt mere end dette Optrin. Dens *Ogier le Danois* er Deltager i Frankernes nationale Storværk, Kampene under Kejser Karl imod de vantro i Spanien, og i lignende mere opdigtede Hærtog i Italien; han er tillige den selvstændige Lensmand, der i lang Tid kan trodse Herskerens Magt; og han er endelig — i de yngre Digte — den eventyrlige Korstogsridder, der erobrer og kristner fjerne Riger i Østen. Alle disse Sider ere ejendommelige for det franske Adelsliv. Men kun dette ene Optrin, den rene, beskyttende Ridderdaad vandt Indgang i dansk

Digtning; og det tilegnedes her med en Varme, som hævede det langt over at være en af Heltetidens mange Oplevelser. Naar Herremand og Bonde sang Omkvædet efter („Holger Danske vandt Sejr af Burmand“), følte de det som det danske Folks Stordaad, følte Holger som den, der hævdede Danmarks Ry blandt de fremmede Folk.

Det næste Trin i Danmarks Holgerdigtning er, at den lader sin Folkehelt kæmpe ikke blot, saa at det bliver til Danernes Ære, men for selve Danmarks Uafhængighed. Saaledes opstod Visen „Stærk Didrik og Holger Danske“ (Nr. 5). Sin Begyndelse tog den fra en ældre Didriksvise, hvor Kong Didrik i Bern spørger, om der endnu findes nogen, der kan gøre ham Modstand; men denne Vises Tankegang vendes om: Didrik gøres ikke længere til Forbilledet i Ridderliv, men til et Billede paa det tyske Kejserriges Magt og Overmod, og imod ham opstilles Holger Danske som Udtryk for det danske Folks kraftige Selvstændighed; derfor bor han „udi Nørrejylland“ og „lader sig med røde Guld krone“. En Holger Danske paa Danmarks Kongetrone er ellers ukendt; og Digteren handler i det hele frit med de gamle Sagnfigurer; han sætter Jætterne Sverting (ɔ: den sorte) og Bermer Rise i Didriks Følge, for at antyde Tyskerherskerens umaadelige Overmagt; og omvendt flytter han de mest yndede Sagnhelte ind i Holgers Hær, selv om de oprindelig høre til Didrikskæmperne. Men den Digter, der har tumlet saa frit med Stoffet, har ogsaa haft Evnen til at gyde Liv i sin Skildring: Fjendernes Overmod, det trofaste Sammenhold mellem Kongen og hans gode Mænd, og Kampens blodige Voldsomhed. Han har skabt — i det episke Digts Form — Danmarks første Fædrelandssang; Laurits Koks Danevirkevise blev den anden.

Holger Danskes Plads som dansk Nationalhelt var dermed slaaet fast. Folketroen viste ham Plads i Bakker eller Huler, hvorfra han skulde komme frem i Nødens Tid for at redde sit Land.

Med den mere mangesidige franske *Ogier*-Digtning

blev man derimod kendt gennem Kristjern Pedersens „Olger Danskes Krønike“ (1534); Ingemanns „Holger Danske“ er et Forsøg paa at sammensmelte dette franske Sagnstof med Holgerskikkelsen som dansk Folkehelt.

Som en Art Efterligning af Holger Danske opstod en fra først af dansk Sagnfigur, Svend Felding. Ved Siden af Holger, den højbyrdige og altid ædle Helt, staar denne jydske Kæmpe som en Talsmand for den længe oversete Kraft i Folkets brede Lag; men i ridderlig Kamp for den svage Kvinde og for Danmarks Ære er han ganske hans Arvetager.

„Kæmpe“-Viserne ere som Helhed en af de ældste Grupper af Folkeviser; dette gælder baade for Omdigtninger af Oldsagn og for Efterligningerne af de saksiske Sangeres Kvad i Valdemarstiden. Derved kom de til at øve en ikke ringe Indflydelse paa de øvrige Viser. Didriksvisernes djærve Tone kan findes igen i en Vise som den om Laves og Jons Dystridt (Nr. 30); endnu oftere vil man genfinde den hjemlige Heltedigtnings elskovstragiske Grundtone.

Skæmtevise og Lyrik.

Den Stil og Fortællemaade, som var dannet af den ridderlige Visesang, blev efterhaanden udvidet til andre Emner. Ved Siden af Ridderviser, der kunde være af en ret skæmtende Tone, opstod saaledes de rene Skæmteviser, djærve og overdrevne. Hører Riddervisen til ved Dansen, saa har Skæmtevisen sin særlige Forudsætning i Drikkelaget. Den har til Yndlingsemne dels Gildet med dets Tummel og Udskejelser, dels Ægtefællernes Samliv eller de unges Giftermaal. Dens Yndlingspersoner ere saadanne som Bonden og hans Kælling eller Spillemanden, der stryger hjemmefra med Fedlen paa Nakken; nu og da gaar det ud over Munkens eller

Præstens Kvindelyst, og „Bispens Datter“ som det lidet blufærdige Kvindfolk er en staaende Figur. Endnu en Skikkelse er der, som er Vrængebillede af Tidens Ideal, den høviske Jomfru, smal som en „Liljevaand“; det er den vældige Kvindeskikkelse, mindende stærkt om Folkedigtningens komiske Opfattelse af Jættekvinderne; en saadan Skikkelse har man i „Bruden i Ribe“, der gør Ulykke paa baade Præst og Degn, og selv Kvæget bliver saa bange for hende, at det bisser hjem (vor Nr. 51). Som Eksempel paa Giftermaalsviser findes en (Nr. 50), der rimeligvis har sit Udspring fra de Drillesamtaler, som Ungersvend og Jomfru digtede til hinanden (se ovfr. S. 8): „Hvormed vil du føde mig, naar vi to kommer sammen?“

Skæmteviserne ere ret mange i Tal, men faa af dem høre til de betydeligere Digterværker, selv om de ere fulde af djærve og overgivne Indfald, og det ridderlige Folkevisesprog faar en egen Komik ved at overføres paa disse gròvere Forhold.

Skæmtevisedigtningen er den lavere og plumpere Afændring af Visesangen; men denne har ogsaa sine mere forfinede Sideskud. Et af dem gaar i Retning af at skabe Elskovsdigte, hvor Handlingen er mere underordnet, Udtalelsen af Følelser det væsenlige. Som Prøve meddeles en lille Vise (Nr. 49), hvor Jomfruen lignes ved en Lind og hendes Bejler ved en Smaafugl, der gerne vil bygge sin Rede i den. Visen har den Mærkelighed, at de adelige Optegnere ere enige om at henføre den til bestemte Personer af den sydsjællandske Adel o. 1330. Smaafuglen, der klager sin Nød for Linden, er Hr. Jens Due til Tessebølle Gaard, der var trolovet med Anne Nielsdatter, men Falken, der driver ham bort, er den rige Bo Falk til Vallø, hvem Jomfruen siden ægtede.

Indenfor de finere Adelskredse er det ogsaa, at Folkevisen vokser ud til Romanvise, lange fortællende Digte, der synges med samme Melodi og Omkvæd i hundrede, ja indtil to Hundrede Vers. Handlingen er undertiden henlagt til fjerne Steder som Spanien eller

Myklegaard (Konstantinopel), endnu hyppigere dog til Norge; saaledes Aksel Tordsøns og Valborg Immersdatters ulykkelige Kærlighed. Indholdet er i nogle af dem en stadig Skiften af stærke og overraskende Begivenheder; mest yndet er dog Fortællingen om to elskende, der skilles ad ved Jomfruens tvungne Giftermaal med en anden mægtigere Bejler. Ved deres Lovprisning af den tugtige Optræden og den retskafne Handling danne de en bevidst Modsætning til de ældre Folkevisers dristigere og voldsommere Karakter.

Visernes senere Skæbne.

Der kom en Tid, da Viserne ikke mere ledsagede Dansen. Grunden var først og fremmest, at selve Dansen forandrede sig. Da man i 16de Aarh. byggede de prægtige Herresæder, dansedes der i Riddersalen den hvirvlende Polskdans til Violiners og Fløjters gennemtrængende Toner; Sang vilde her være en Umulighed. Visen trak sig ud af denne Larm og levede mere tilbagetrukkent ved de daglige Beskæftigelser. Ved denne Tid — i Aarene op mod 1550 — begynder man ogsaa at skrive Viserne i Bøger. Datidens Adelsmænd og især dens velbyrdige Jomfruer holdt „Poesibøger“, hvor deres Venner skrev Digte i og satte deres Navn under til venlig Erindring. Snart er det moraliserende Digte og elskendes langtrukne Klager over onde Tunger og Folkesnak, som søger at skille dem; snart er det ogsaa de gamle fortællende Viser. Men da man begyndte at gøre Udvalg af Poesibøgernes blandede Indhold, opstod de første rigtige Visesamlinger. Fra omtrent 1550 er det store Foliohaandskrift i Odense Frøkenkloster (Karen Brahes Bogsamling), skrevet paa en eller anden jydsk Herregaard og indeholdende over 200 gamle Viser. Snart efterfulgtes det af mange andre, saaledes „Dronning Sofias Visebog“, som Frederik II's Dronning

gav til en af sine Hofdamer; Anders Vedels Visebøger o. fl. I de adelige Gaardes Fruerstuer fandtes gerne et eller flere af disse omfattende Haandskrifter, og under Spinding og Syning paa de lange Vinteraftener sang en af Jomfruerne op af Bogen*). Paa Visernes Tekst havde dette en ikke altid heldig Indflydelse; man søgte at hale hver enkelt Sang saa lang som muligt, at den kunde vare længe. „Aksel og Valborg“ med sine 200 Vers fik først større Udbredelse efter 1600. — Ved det 17de Aarhundredes Midte fik de gamle Folkeviser en slem Medbejler i den indvandrende Hyrdedigtning i antik Stil; og i Enevældens første Menneskealder uddøde de, samtidig med at mange gamle Adelsgaarde kom i nye Ejeres Hænder.

Vel saa hurtig blev Digtningen fortrængt i Købstæderne, der aldrig havde staaet i saa nært Forhold til Visesangen. Derimod holdt Bondestanden med Sejhed fast ved Forfædrenes Sange; næst efter de adelige Jomfruer skyldes det Bondemænd og Bondekvinder, at Viserne ere bevarede til vore Dage. Allerede langt tilbage i Middelalderen havde Bondestanden optaget den ridderlige Digtning, idet Bønderne ofte sad paa Gildesbænk med Egnens Herremænd, eller idet Ridderborgens Svende satte Bo som Bønder. Her levede Viserne videre uden den Forfinelse og Forlængelse, som de undergik hos det 16de Aarh.s Adel, men tværtimod kortere og undertiden lidt grovere. I Tidens Løb kom ogsaa Tilgang fra andre Sider. Rigeligst var da Indvandringen af de tyske mere almueagtige Folkeviser; enkelte af disse blev frit opfattede og omarbejdede (Agnetevisen), de fleste blev ordret oversatte. Tillige var der mange nylavede Viser (Beretninger om Mord, moraliserende Digte, Kærligheds-

---

*) Under en af Viserne staar etsteds:

Finis det er: *Ende.*
tag Visen nu i Hænde,
og syng den lystig og klar,
at hver maa høre dig aabenbar.

klager og Klager over Bondens fortrykte Tilstand), der blev digtede af Bogtrykkere eller halvstuderte Personer og udbredte som Skillingsviser paa Markeder eller ved Gadesalg. Trods disse Indblandinger holdt de gamle Folkeviser sig i alle Egne af Landet langt ind i det 19de Aarh., i de jydske Hedeegne endogsaa i en rent overraskende Fylde; til det fælles Strikkearbejde i „Bindestuerne“ hørte der et Forraad af Viser og Eventyr, som skulde holde ud til mangfoldige Arbejdsaftener. Først de sidste Menneskealdres stærkere Samfærdsel, større Skoledannelse og Avislæsning have gjort Ende paa dette Forhold. Siden Aarhundredets Begyndelse, men især dog siden den nationale Vækkelse i 1840'erne, og indtil de sidste Aar er en stor Mængde af disse Viser blevne opskrevne; og hvad vi kende til Visernes Melodier, skylde vi næsten udelukkende Bøndernes Sang i dette Aarhundrede.

Tallet af de bevarede danske Viser fra Middelalderen er **omtrent 500;** hertil kommer o. 50, som ere forfattede eller oversatte i 16de eller 17de Aarh.; men dertil maa endnu føjes mindst 100 rene Skæmteviser, som for en meget stor Del tilhøre Middelalderen.

Danmarks Folkeviser ere udgivne tidligere og fyldigere end noget andet Lands. Historikeren Anders Sørensen Vedel udgav 1591 *Et Hundrede udvaalde danske Viser*, væsenlig „Kæmpe“-Viser og historiske Viser; af Fortsættelsen udkom kun *Tragica eller Elskoffs-Viser* (1657, altsaa længe efter Vedels Død). Hundredvisebogen blev ofte optrykt, og i 1695 forøgede Sprogmanden Peder Syv den til 200 *udvalde danske Viser*. Under den genvaagnende Interesse for folkelig Digtning udkom i 1811—1813 „Danske Viser fra Middelalderen“ (ved Abrahamson, Nyerup og Rahbek) i 5 Bind; men dette Aarhundredes banebrydende Arbejde blev Svend Grundtvigs *Danmarks gamle Folkeviser*, bestemt til at omfatte alle Viser i alle paa Folkemunde overleverede Former, med historisk Indledning til hver enkelt Vise. Paa Grundlag af dette Værk er der ud-

givet til Almenlæsning to Samlinger af S. Grundtvig samt det her fremkommende Udvalg.

Blandt Hjælpemidler til at lære Folkeviserne at kende maa særlig nævnes:

Letlæselige Udgaver: Svend Grundtvig, Danske Kæmpeviser og Folkesange (1867 „Folkelæsnings"-Udgave); samme, Danmarks Folkeviser i Udvalg (1882).

Videnskabelig Udgave: Svend Grundtvig, Danmarks gl. Folkeviser, 1.—5. Bd. (1851—90); Fortsættelse heraf („Danske Ridderviser") ved Axel Olrik (6. Bd. 1898, 7. Bd. begyndt 1899). E. T. Kristensen, Jydske Folkeminder, 1—2. og 10—11. Samling (1871—91).

Melodier: Thomas Laub, Danske Folkeviser med gamle Melodier (1899); Berggreen, Danske Folkesange og Melodier (3. Udg. 1869).

Stil og Fremstilling: Johs. Steenstrup, Vore Folkeviser fra Middelalderen (1891); jfr. Rosenberg, Nordboernes Aandsliv, 2. Bd. (1880), S. 397—532.

Sluttelig skal her gøres opmærksom paa, 1) at Vejledning til Opfattelsen af de enkelte Viser som Helhed findes i foranstaaende Indledning. 2) at sjældnere eller vanskeligere Udtryk ere forklarede i Noterne efter hver Vise, og 3) at en stor Del Ord og Ordformer, der ere gængse i Folkeviserne, men nu ere forældede, findes forklarede i en „Ordsamling" (S. 167—170).

DANSKE FOLKEVISER.

Kæmpe- og Trylleviser.

---

1. Havbor og Signelil.

1. Havbor Konning og Sivord Konning
de ypped dem en Kiv:
alt om hin stalten Signelil,
hun var saa væn en Viv.
I vinder ret aldrig saa væn en.

2. Havbor Konning drømte en Drøm
om Natten, som han laa;
vaagned han saa mødig,
han sagde sin Moder derfraa.

3. „Mig tykte, jeg var i Himmerig,
der var saa favr en By;
jeg havde stalt Signelil udi min Arm,
vi faldt igennem den Sky."

4. „Du drømte, du var i Himmerig,
det buder, du skal vinde den Mø;
men det du faldt igennem den Sky,
det buder, du skal for hende dø."

5. „Er det mig til Glæde givet,
at jeg maa vinde den Mø,
saa lidet vil jeg det vurde,
at jeg skal for hende dø.“ —

6. Havbor lader sig vokse Haar
og Jomfruklæder skære;
saa red han til Dannemark,
som monde han Jomfru være.

7. Midt udi den Borgegaard
der aksler han sit Skind;
saa gaar han i Bure
for stalten Signild ind.

8. „Hil sidde I, stalten Signelil,
med Møer og gode Kvinde!
Havbor har mig til eder sendt,
om I vil mig Sløjder kende“.

9. „Alle de Sløjder, der jeg kan,
dem lærer jeg eder saa gerne;
I skal æde med mig af Fad
og sove hos min Terne.“

10. „Jeg har ædet med Kongebørn
og sovet i deres Arm;
skal jeg sove hos Ternen i Nat,
da dør jeg af den Harm.“

11. „Hør I det, min skønne Jomfru:
I bær der ikke for Kvide!
I skal æde med mig af Fad
og sove ved min Sider.“ —

12. Han tog ud en liden Kniv,
han skar, som han vel kunde;
han skrev baade Hjort og Hind,
som de i Skoven runde.

13. Han skrev baade Hjort og Hind.
som de i Skoven runde;
efter syed stalt Signelil
det bedste. der hun kunde.

14. Alle sade de stolte Jomfruer
og syed, hver som de kunde.
foruden Havbor Kongens Søn
han legte med Naal i Munde.

15. Det da mælte den Tjenestemø.
hun havde saa ond en Tunge:
„Jeg saa aldrig nogen skønne Jomfru,
der mindre Sløjder kunde.

16. Hun syr aldrig saa liden en Søm.
hun har jo Naal i Munde;
hun faar aldrig saa stor en Skaal.
hun drikker den jo ud til Bunde.

17. Aldrig saa jeg nogen skønne Jomfru.
havde to Hænder som Staal;
og aldrig saa jeg saa djærve Øjne
under nogen skøn Jomfrus Braa.“

18. „Sid og ti, du arge Terne,
og skøt du intet om mig!
enten jeg vender mine Øjne ud eller ind.
jeg vender dem aldrig til dig.“ —

19. Det lidde fast ad Aften.
de skulde at sove gange;
op stod stalten Signelil.
hun fulgte Havbor til Senge.

20. Hun lagde Haand paa Havbors Bryst.
der skinner af Guld saa rød:
„Hvi er ikke Brystet vokset paa eder
alt som paa anden Mø?“

21. „Det er saa Sæd paa min Faders Land,
at Jomfruer rider til Tinge:
fordi er ikke Brystet vokset paa mig
ud af de Brynjeringe. —

22. I siger mig, stolten Signelil,
me'n vi er ene to:
er der nogen i Verden til,
der eders Hu leger paa?"

23. „Der er slet ingen i Verden til,
der min Hu leger paa:
foruden ham Havbor Kongens Søn,
og ham kan jeg ikke faa."

24. „Er det Havbor Kongens Søn,
I har i Hjertet kær,
da vender eder hid, Allerkæreste min,
han sover eder alt saa nær."

25. „Er I nu Havbor Kongens Søn,
hvi vilde I mig saa skænde?
hvi red I ikke i min Faders Gaard
med Høg paa højre Hænde?"

26. „Hvor skulde jeg ride i eders Faders Gaard
med Høg paa højre Hænde!
eders Fader han er vorden mig vred,
han truer at lade mig hænge?"

27. „I tier kvær, Havbor Kongens Søn!
I siger ikke saa!
vaagen ligger min Terne,
og lyder hun derpaa."

28. „Ligger eders Terne vaagen
og lyder deroppaa,
— da ligger under mit Hovedgærd
mit Sværd og Brynje blaa.

29. Her ligger under mit Hovedgærd
min Brynje og gode Sværd;
og vore her hundrede raske Hovmænd,
jeg ræddes ikke den Færd."

30. Sammen laa de Kongebørn,
de mente, de var ene to;
ude da stod den Terne,
og lydde hun derpaa.

31. Ude da stod den Terne,
og lydde hun derpaa;
saa stjal hun bort hans gode Sværd
og saa hans Brynje blaa.

32. Stjal hun bort hans gode Sværd
og saa hans Brynje blaa;
saa gik hun til det samme Loft,
som Sivord Konning i laa.

33. „Sover I? vaager, min ædelig Herre!
I sover nu altfor længe!
nu er han Havbor Kongens Søn
med eders Datter i Senge."

34. „Stat og ti, du arge Terne,
og lyv du ikke paa hende!
i Morgen, førend Sol nedgaar,
da skal jeg lade dig brænde."

35. „Hør I, Sivord Konning,
I maa mine Ord vel tro:
her er Havbors gode Sværd,
dertil hans Brynje blaa."

36. Op sprang Sivord Konning,
han raaber over al sin Gaard:
„Vel op, alle mine Mænd!
I drager eders Brynjer paa!

37. Vel op, alle mine Mænd!
I klæder eder uden Fals!
her er Havbor Kongens Søn,
han er fuld haard en Hals."

38. Stødte de paa Døren
baade med Glavend og Spjud:
„Du stat op, Havbor Kongens Søn,
du gak i Gaarden ud!"

39. Op sprang Havbor Kongens Søn,
han ledte under Hovedgærd;
borte da var hans Brynje
og saa hans gode Sværd.

40. „Nu er borte min Brynje
og saa mit gode Sværd;
saa Mænd ved, stalten Signild,
her bliver fuld ond en Færd!"

41. Tak have Havbor Kongens Søn,
han værged sig som en Mand:
han værged sig alt saa længe,
som Fjælen i Sengen vand.

42. Somme han monde med Hænder slaa
og somme med Fødder støde;
tredive af de Kongens Mænd
for Signelils Bur laa døde.

43. Toge de Havbor Kongens Søn,
de lagde ham Fjældrene paa;
alle da stunke de sønder,
som de havde været af Straa.

44. Skam da faa den Terne,
hun gav ud det Raad:
„I faar ikke Havbor bunden i Dag
uden med stalt Signilds Haar.

45. Tager et Haar af Signilds Hoved,
I binder om Havbors Hænder:
før da brister hans Hjerte,
end han slider det sønder."

46. De tog et Haar af Signilds Hoved,
de bandt om Havbors Hænder;
han havde hende i sit Hjerte saa kær,
han vilde ej slaa det sønder. —

47. „Hør I det, stalten Signelille,
I lader Godvilje kende:
første I ser mig hænge i Gren,
I lader eders Bure brænde!"

48. „Er her nogen i min Faders Gaard,
som voldet har i eders Død,
da skal jeg det hævne i Dag
paa deres Fæstemøer."

49. Mælte det Havbor Kongens Søn,
første han den Galge saa:
„I hænger først op min Kaabe,
I lader mig se derpaa!

50. Hænger først op min Kaabe!
hun er af Skarlagen rød;
alle de Fruer, der hende mon se,
de ynkes vel over min Død."

51. Stalt Signild stander i Bure,
hun ser den Kaabe hænge;
lagde hun Ild i Bure sin,
sig selver inde at brænde.

52. Det var stalten Signild,
stak Ild paa Tag og Rør:
saa brændte hun sig inde
med alle sine Møer.

53. Længe stod Havbor Kongens Søn,
sagde, han vilde Verden skue,
til han saa stalt Signelils Bur
at stande i lysen Lue.

54. „Tager nu ned min Kaabe rød!
hun maa vel paa Jorden ligge:
havde jeg nu ti Tusind Liv,
jeg vilde ikke et af dem tigge.“

55. Mælte det Sivord Konning,
han holdt ikke langt derfra:
„Hveden er dette brændende Baal,
den store Røg driver af?

56. Det da svared den liden Smaadreng,
saa saare hans Øjne monde rinde:
„Det er stalte Signelille,
hun lader Godvilje kende.“

57. „Somme I løber til Bure,
I lader ikke Signelil brænde!
og somme løber til Galgen,
I lader ikke Havbor hænge!“

58. Der de komme til Bure,
da var Signelil brændt;
og der de komme til Galgen,
da var Havbor hængt.

59. „Havde jeg det førre vidst,
at Kærlighed var saa stærk,
jeg vilde ikke gjort den Gerning i Dag
for al Dannemark.“

60. Havbor var hængt og Signelille brændt;
det var saa ynkeligt et Mord;
saa toge de den Terne,
satte hende levende i Jord.

Indl. S. 78; Danmarks gl. Folkev. I Bd. Nr. 20. — *V. 2* derfraa, derfra; her: derom. — *V. 8* Sløjd, Haandarbejde. — *V. 9* der jeg kan; i gammel Dansk bruges ofte der, hvor vi nu bruge som; eller Henvisningsordet udelades helt (f. Eks. i V. 17). — *V. 12* derunde, Fortids Flertal af at rende = at løbe. — *V. 14* hver syede saa godt hun kunde. — *V. 15* gammeldags Ordstilling med Udsagnsordet sidst i Bisætningen (nu: der mindre kunde Sl.). — *V. 21* ride til Tinge, ride til Møde (her brugt om krigersk Sammenkomst). Verset indeholder et Minde om, at Oldtidens Kvinder undertiden deltog i Kamplivet som Skjoldmøer. — *V. 29* vore, var (Fortids Betingemaade). — *V. 32* hvori Kong S. laa (som styres af det efterfølgende „i"). — *V. 40* saa Mænd ved, gammeldags Ed (ukendt Betydning). — *V. 41* saa længe Fjælen vand(t), han værgede sig Sengefjælen som Kølle, saa længe den holdt ud (indtil den blev slidt i Stykker). — *V. 43* Fjædrene stunke sønder, Jernbaandene sprang itu. — *V. 51* selver; Endelsen -er ved Tillægsordene er gammeldags (opr. kun i Nævneform Hankøn; senere bruges den ganske i Flæng). — *V. 54* tigge, modtage som Gave (oldn. þiggja).

---

2. *Alf i Odderskær.*

1. Alf han bor i Odderskær,
baade rig og bold med alle;
saa væne da haver han Sønner to,
de lader dem Kæmper kalde.
Men nu driver Uren paa hviden Sand for norden.

2. Alf han bor i Odderskær,
han haver de Sønner snelle;
og de vil Kongens Datter bede
alt udaf Opsals Vælde.
Men nu driver Uren paa hviden Sand for norden.

3. Det var ungen Helmer Kamp,
han beder lægge Sadel paa Heste:
„Jeg rider mig til Opsal i Dag,
Kongens Datter at fæste."

4. Det var ungen Angelfyr,
beder sadle sig Heste:
„Alt skal jeg ride til Opsal i Dag.
det Jorden skal under mig briste.“

5. Midt udi den Borggaard
der aksler de deres Skind;
saa gaar de i Højenloft
for Opsal-Kongen ind.

6. Ind kom ungen Helmer Kamp,
og stedtes ban for Bord:
„Konge, du give mig Datter din,
og vid mig Andsvar god.“

7. Ind kom ungen Angelfyr,
han fører sit Sværd i Hand:
„Konge, du giv mig Datter din!
og røm selver af dit Land!“

8. Længe stod Kongen af Opsal,
og tænkte han derpaa:
hvad han skulde de Hellede to
for et Andsvar faa.

9. Det var Opsals-Kongen,
han svared et Ord dertil:
„Jeg giver ikke min Datter anden Mand,
end hun selv have vil.“

10. „Haver Tak, kære Fader min,
for I satte Kaaret til mig!
I giver mig ungen Helmer Kamp,
han bliver vel Mand for sig.

11. Ikke vil jeg have hannem Angelfyr,
han er halvt en Trold;
saa er hans Fader, og saa er Moder,
og saa er Slægten al.“

12. Det svared ungen Angelfyr,
og saa tog han oppaa:
„Da gaa vi os i Gaarden ud
og fægte om Jomfruen baade.“

13. Det var Opsal-Kongen,
han svared et Ord dertil:
„Sværdene er hvasse, og Drengene er raske,
I maa vel prøve det Spil“. —

14. Alf han stander i Odderskær,
han lyder alt over de Felde;
da maatte han høre saa langt af Led
hans Sønner deres Sværde gjælle.

15. Det var Alf i Odderskær,
han sprang til Ganger rød;
end kom han til Kongens Gaard,
før Drengene ginge til Død.

16. „Hør du, ungen Helmer Kamp,
og kære Sønne min:
hvi da sidder dit gode Sværd
saa ilde i Haanden din?“

17. „Jeg har otte Ulivssaar,
de er baade dybe og onde;
havde jeg ikke uden eet af dem,
jeg kunde ikke leve en Stunde.“

18. Det var Alf i Odderskær,
vred op en Eg med Rod;
han slog til unge Angelfyr,
det han faldt død paa Jord.

19. „Lig nu, ungen Angelfyr,
og Blodet rinder dig til Døde:
saa ve var mig i Hjerte mit,
der jeg saa Helmer bløde.

20. Lig nu der, ungen Angelfyr,
og Blodet rinder dig med alle:
saa ve var mig i Hjerte mit,
der jeg saa Helmer falde."
Men nu driver Uren paa hviden Sand for norden.

Indledn. S. 77; D. g. F. I Bd. Nr. 19. — *V. 2* Opsals Vælde (oldnord. „Uppsala-veldi") hele det svenske Rige. — *V. 6* vide Andsvar, give Svar. — *V. 7*, med draget Sværd (som Trusel mod Kongen). — *V. 14*, da kunde han paa lang Afstand høre sine Sønners Sværd klinge. — *V. 16*, Faderen er kommen til under Kampens Slutning, da Helmer ikke længer kan føre Sværdet med Kraft.

3. *Aage og Else.*

1. Der sidder tre Møer i Bure,
de to slynger Guld;
den tredje hun græder sin Fæstemand
under sorten Muld.
For hun har trolovet den Ridder.

2. Det var Ridder Hr. Aage,
han red under Ø;
fæsted han Jomfru Elselille,
saa væn en Mø.

3. Fæsted han Jomfru Elselille
med meget Guld;
Maanedsdagen derefter
laa han i Muld.

4. Saa saare græd Jomfru Elselille,
sine Hænder slog;
det hørte Ridder Hr. Aage
under sorten Jord.

5. Op stod Ridder Hr. Aage,
tager Kisten paa Bag;
saa lakked han til sin Fæstemøs Bur
med megen Umag.

6. Han klapped paa Døren med Kiste,
han havde ej Skind:
„Du staar op, stalten Elselille,
luk din Fæstemand ind.“

7. Det mælte liden Elselille
med Taare paa Kind:
„Kan I Jesu Navn nævne,
saa kommer I ind.“

8. „Du stat op, liden Elselille,
luk op din Dør!
jeg kan saa vel Jesu Navn nævne,
som jeg kunde før.“

9. Op stod stalten Elselille
med Taare paa Kind;
saa lukker hun den døde Mand
i Buret ind.

10. Saa tog hun den Guldkam,
hun kæmte hans Haar;
for hvert et Haar hun redte,
da fælder hun Taar.

11. „Hør I, Ridder Hr. Aage,
Allerkæreste min:
hvordan er der under sorten Jord
i Graven din?“

12. „Saadan er der i den sorte Jord,
i Graven hos mig,
som i det frydelig Himmerig;
ti glæd du dig“.

13. „Hør I, Ridder Hr. Aage,
Allerkæreste min:
maa jeg dig følge i sorten Jord
i Graven din?"

14. „Saadan er der i sorten Jord,
i Graven hos mig,
som i det sorteste Helvede;
gør Kors for dig!

15. For hver en Gang du græder,
din Hu gøres mod,
da staar min Kiste forinden fuld
med levret Blod.

16. For oven ved mit Hoved
staar Græsset grønt;
for neden ved mine Føddder
med Slanger omhængt.

17. For hver en Gang du kvæder,
din Hu er glad,
da er min Grav for inden omhængt
med Rosensblad,

18. Nu galer Hanen den sorte
i mørken Vraa;
nu lukkes op alle de Porte,
og bort jeg maa.

19. Nu galer Hanen den hvide
i højen Hal,
til Jorden stunder alle de Lige,
jeg bort nu skal.

20. Nu galer Hanen den røde,
i heden Sted;
til Jorden maa alle de døde,
nu maa jeg med."

21. Op stod Ridder Hr. Aage,
tog Kisten paa Bag;
saa lakked han til Kirkegaard
med megen Umag.

22. Det gjorde stolten Elselille,
hendes Hu var mod:
saa fulgte hun sin Fæstemand
gennem mørken Skov.

23. Der hun kom igennem Skoven
paa Kirkegaard,
da falmed Ridder Hr. Aage
sit favre gule Haar.

24. „Du se dig op til Himmelen
til Stjerner smaa:
saa ser du dig saa gladelig,
hvor Natten gaar.“

25. Saa hun op til Himmelen
til Stjerner smaa:
i Jorden slap den døde Mand,
hun ham ej saa.

26. Hjem gik Jomfru Elselille
saa sørgefuld;
Maanedsdag derefter
laa hun i Muld.
For hun har trolovet den Ridder.

Indledn. S. 78; D. g. F. II Bd. Nr. 90. — *V. 6* Han bankede paa Døren med Kanten af Kisten; han kunde ikke, som man ellers plejede, banke med sit Sværdfæste og lægge en Flig af Kappen imellem. — *V. 15* din Hu gøres mod, din Hu bliver sørgmodig. — *V. 23* Hr. Aage sit Haar, Hr. Aages Haar. — *V. 25* Hvis hun havde set paa Dødningen, mens han steg ned i Graven, havde hun — efter Folketroen — maattet følge med; det er dette, Ridder Aage har hindret ved sin Opfordring i V. 24.

4. De vare syv og syvsindstyve.

1. De vare vel syv og syvsindstyve,
der de droge ud fra Hald;
og der de komme til Brattingsborg,
der sloge de Silketjald.
Det donner under raske Hovmænd, der de udride.

2. Kong Isung stander paa højen Værn,
og ser han ud saa vide:
„Hvi monne de Kæmper have deres Liv saa fal,
at dennem lyster her at stride?

3. Hør du, Sivord Snarensvend,
du har været saa vidt om Lande:
hveden er disse gyldene Skjolde;
monne du ej de Kæmper kende?"

4. „Der skinner i den første Skjold
Løven alt saa bjært;
Kronen af det røde Guld
den er Konning Didriks Mærke.

5. Der skinner i den anden Skjold
en Hammer og en Tange;
den fører Vidrik Verlandsøn,
beder slaa og ingen tage til Fange.

6. Der skinner i den tredje Skjold
en gylden Orm i Lænke;
den fører Mester Hildebrand,
sine Raad han kan vel tænke.

7. Der skinner i den fjerde Skjold
Linden alt saa grøn;
den fører han ungen Humlunger,
er Hornbog Jarlens Søn,

8. Der skinner i den femte Skjold
en Ulv i vilden Mark;
den fører han ungen Ulv fan Jern,
han er en Kæmpe stærk.

9. Der skinner i den sjette Skjold
en Gam saa rød som Guld;
den fører Helled Haagen,
han kæmper vel til fulde.

10. Der skinner i den syvende Skjold
en Fedel og en Bove;
den fører han Falkvor Spillemand,
vil drikke og ikke sove.

11. Der skinner i den ottende Skjold
en Fiil og saa en Mand;
den fører han Tetlev Danske,
sit Sværd vel røre kan.

12. Der skinner i den niende Skjold,
der skinner Ørnen hin brune;
den fører hin unge Hr. Raadengaard,
han kan saa vel de Rune.

13. Der skinner i den tiende Skjold
to Pile, og de ere hvide;
dem fører han Hvitting Herfredsøn,
for han vil altid stride.

14. Der skinner i den ellevte Skjold
der skinner en brændende Brand;
den fører Hr. Brand Vidfærdling
gennem alle Herrers Land.

15. Der skinner i den tolvte Skjold,
der skinner i en Kølle;
den fører han Munk Broder Alsing,
de Kæmper lyster hannem at følge."

16. „Hør du, Sivord Snarensvend,
du est en rask Hovmand:
du skal stride mod en af Didriks Mænd
for mig og al min Land!"

17. Det var Sivord Snarensvend,
han under Tjælden tren:
„Er her nogen Kæmpe god,
som Dysten vil med mig rende?

18. Hvilken af eders Dannesvende
som Hesten kan ride allerbedst,
med ham da vil jeg ride i Dag
om begge vores gode Heste."

19. De Kæmper kasted Tærning paa Tavelbord,
de Tærninge runde saa vide;
Lodden faldt ungen Humlunger til,
han skulde mod Sivord stride.

20. Det var ungen Humlunger,
han gaar for Vidrik at stande:
„Vilt du laane mig Skemming i Dag,
da vil jeg sætte dig Pant."

21. „Sivard er en starblind Svend,
han ser ikke sit Spær til Ende;
fanger han Skemming Skade i Dag,
du bøder det ikke med alle dine Frænder."

22. Jeg har mig en Søster,
en Spejl over alle Kvinde;
faar han Skemming Skade i Dag,
jeg bøder det vel med hende".

23. „Du faar ikke af Skemming i Dag,
uden du sætter mig visse Pant:
otte Borge i Birtingsland
og din yngste Søster til Hand."

24. „Otte Borge i Birtingsland
dem sætter jeg dig til Fæste,
dertil min yngste Søster,
hun bliver dig Pantet bedst.“

25. Humlunger satte sig paa Skemmings Bag,
saa gladelig monde han ride;
Skemming tykte det underligt at være,
at hannem stod Spore i Side.

26. Der skinte Guld paa Humlungers Skjold,
som Sol om Midsommers Tide:
„Herre Gud naade mig fattig Svend,
skal jeg saa holde og bide!“

27. Den første Red, de sammen rede,
de Hellede vaare baade stærke;
sønder gik begge deres Skjolderemme,
deres Skjolde dreve langt i Marke.

28. „Mig tykkes, du est en favr Ungersvend,
din Hest kant du vel ride;
tag du ned din Skjold igen,
et Stød vil jeg dig bide.“

29. Den anden Red, de sammen rede,
da var det Sivords Hovværk:
han stak ungen Humlunger,
at han drev langt i Mark.

30. „Nu har jeg dig til Marken stungen,
og vunden har jeg din Hest,
du sig mig nu, favren Ungersvend,
hveden du kommen est.“

31. „Hornbog hedder min Fader,
er Jarl paa Birtings Land;
selv hedder jeg ungen Humlunger,
hvor jeg rider i Marken fram.“

32. „Vel kender jeg din Fader,
han er min fuldgode Ven;
tag du nu din Hest igen,
du est min kær Søstersøn.

33. Tag du nu min Skjolderem,
du bind mig til den Eg!
og rid du saa til Tjælden igen,
du sig, du har vundet den Leg.“ —

34. Humlunger under Tjælden tren,
han kasted sit Sværd paa Bord:
„Nu har jeg bunden den gamle Karl,
der taled de store Ord.“

35. „Hør du, ungen Humlunger,
du far alt med Tant!
det var alt med Vilje gjort,
om du Sivord bandt.“

36. Og det var Vidrik Verlandsøn,
beder sadle Ganger graa:
„Jeg vil mig i Marken ud
og se, hvor Sivord maa.“

37. Sivord stander i Lunden,
og ser han Vidrik ride;
han vred Egen op med Rod,
han turde ikke bunden bide.

38. Han vred Egen op med Rod,
han turde hannem ikke bunden bide:
„Kommer her Vidrik Verlandsøn,
han hugger mig Rev fra Side.“

39. Dronningen staar i Højeloft,
og ser hun ud mod Sky:
„Hisset ser jeg Sivord Snarensvend,
han fører os Sommer i By.“

40. Dronningen staar i Højeloft,
og ser hun ud med Somme:
„Sivord har i Lunden været
og rykt op slig en Blomme."

41. Der gaar Dans paa Brattingsborg,
der danser de stærke Helte;
der danser Sivord, den starblinde Svend,
med Egen under sit Belte.
Det donner under raske Hovmænd, der de udride.

Se Indl. S. 81—84; D. g. F. I Bd. Nr. 7. — *V. 1* syvsindstyve = 140. — *V. 2* have sit Liv fal, sætte sit Liv letsindig i Vove (egenlig: holde det til Fals). — *V. 10* Fedel og Bove, Violin og Violinbue. — *V. 11* Fil, Elefant (slgn. Filsben, Elfenben). — *V. 16* al min Land, alle mine Lande (gammel Flertalsform). — *V. 21* starblind, lidende af Stær (Øjensygdom), svagsynet; man synes at tænke sig den særlig stærke Kæmpes Voldsomhed ledsaget af Mangel paa Evne til at se sig for. — *V. 23* til Hand, i min Raadighed, saaledes at jeg har Lov til at ægte hende. — *V. 24* til Fæste, til Sikkerhed. — *V. 26* holde og bide, holde og vente; her klagende: holde og udsætte mig for den visse Skade. — *V. 38* Rev, Ribben.

---

5. *Holger Danske og stærk Didrik.*

1. Stærk Didrik han bor i Berneland
alt med sine atten Brøder;
og hver af dem har Sønner tolv,
vel store Kæmper og vrede.
Men Striden den stander for norden under Jylland.

2. Søstre saa har han femten,
og hver har Sønner tolv;
den yngste hun har tretten,
de holder deres Liv saa fal.

3. Saa ginge de frem for Bern at staa,
saa mange Kæmpekroppe;
det vil jeg for Sanden sige,
de syntes over Bøgetoppe.

4. „Nu har vi stridt al Verden igennem
og vundet saa mange Land;
vi har hørt om Kong Holger Dansk,
han bor i Danemark.

5. Vi har hørt om Kong Holger Dansk,
han bor i Nørrejylland:
han lader sig krone med røde Guld,
vil aldrig være vor Mand.“

6. Sverting fik op en stor Staalstang,
saa begyndte han at true:
„Vel hundred af Holger Danskes Mænd
dem agter jeg ikke ved en Flue.“

7. „Hør du Sverting, du sorte Dreng,
du vurder dem ej saa ringe;
vi har hørt af Kong Holgers Mænd:
ere raske unge Drenge.

8. Det svared højen Bermer-Ris,
han mælte et Ord alene:
„I Morgen vil vi til Danmark,
om Kong Holger tør bie os hjemme.“

9. De drog ud af Berne-Land
med atten Tusende Heste;
og de drog dem til Danmark,
Kong Holger vilde de gæste.

10. Stærk Didrik sendte Kong Holger Bud,
og lod hannem saa tilbyde:
hvad heller han vilde hannem Skatten give
eller i Marken med ham stride.

11. Det svared Vidrik Verlandsøn,
han var ved saa frit et Mod:
„Kommer de til os i Danmark ind,
de kommer her aldrig ud.“

12. De drog tilsammen med fuld Magt
alt paa den sorte Hede;
det blev saa ynkelig en Sammengang
af stærke Kæmper og vrede.

13. De sloges i Dage, de sloges i tre,
der styrted saa mangen Mand;
Kong Holgers Mænd blev alle ved Magt,
der faldt mange af Berne-Land.

14. Det var højen Bermer-Ris,
han blev saa mod i Sinde:
„Nu lever ikke uden hundred af vore Mænd,
hvor skulde vi Holger Dansk overvinde!“

15. Det da var stærk Didrik,
han saa sig op i Sky:
„Det er Tid, vi drager til Bern igen,
her har vi ingen Ly.“

16. Stærk Didrik tog til baade sine Ben,
han løber over Bjerg og Dale;
Sverting han tog den samme Vej,
hvor fast han før monde prale.

17. Det mælte liden Ulver Jern,
han holdt under grønnen Lide:
„Fuld lidet tør de rose deraf,
de var udi Danmark at stride.“

18. Den Tid de drog af Berneland,
de var atten Tusende Mænd;
der kom ingen tilbage igen
uden halvtredjesindstyve og fem.

19. Blodet det rinder i striden Strøm
baade over Bjerg og Høj,
og Røgen stander i Himmelen op,
at Solen bliver blodig og rød.
Men Striden stander norden under Jylland.

Indl. S. 84—85; D. g. F. I Bd. Nr. 17. — *V. 2* holde fal, holde til Fals, sætte paa Spil. — *V. 3* de syntes, de saas. — *V. 4* mange Land; i gl. Dansk mangle Intetkønsord sædvanlig Endelse i Flertal. — *V. 5* være vor Mand, være vor Lensmand. — *V. 6* agter ikke ved en Flue, agter ikke lige med en Flue, ikke saa meget som en Flue. — *V. 7* du sorte Dreng, Sverting tænkes som en sort Trold (Navnet Sverting er afledt af svart, sort). — *V. 7* vurder, vurderer, agter. — *V. 7* ɔ: vi har hørt om Kong Holgers Mænd, at de ere raske unge Drenge (Karle). — *V. 19* Røgen, Dampen (af Blodet). Høj rimer daarlig paa rød; men Rimet har været bedre med den ældre Udtale Høg.

---

6. *Germand Gladensvend.*

1. Vor Konge og vor unge Dronning
de sejled dem over Hav;
der blev deres Skib paa Vandet holdt,
de kunde ikke Børen faa.
Saa fløj han over den Rin.

2. „Er her noget under Vandet,
som Skibet holde maa,
jeg giver dig baade Guld og Sølv,
du lader mig Børen faa!"

3. „Du har ikke Guld eller Sølv,
som dertil hjælpe maa;
det er alt under din Linde,
der jeg monne efter traa."

4. „Jeg har ikke under min Linde
foruden de Nøgler smaa;
kommer jeg levende til Lande,
jeg lader mig andre slaa."

5. Saa tog hun de Nøgler smaa,
hun kasted dem ud i Strand;
de fik Bør hin blide,
de sejled saa glade til Land.

6. Dronningen ganger paa hviden Sand,
og hun fik fuldstor Harm:
der fandt hun, det lidet Barn
var kveg i hendes Barm.

7. Det var ikke derefter
foruden Maaneder fem:
Dronning hun ganger i Højeloft,
hun fødte saa væn en Søn.

8. Født blev han om Aften,
og kristned de ham om Nat;
de kaldte ham Germand Gladensvend,
de dulgte ham, meden de maatt'.

9. Saa vel han vokste, saa vel han treves,
sin Hest kunde han vel ride;
hver Sinde han til sin Moder saa,
saa saare da monde hun kvide.

10. „I vider mig det, kær Moder min,
og hvad jeg vil eder be':
hvi græder I saa jammerlig,
hver Sinde I mig se?"

11. „Hør du, Germand Gladensvend,
jeg maa vel for dig kvide:
du varst dig saa liden,
der du varst Trolden given."

12. „Hører I det, kær Moder min,
I lader bortfare eders Vaande;
hvad Lykke Gud mig give vil,
det formeen mig ingen Mande.“

13. Det var om en Torsdag Morgen
saa aarle om den Høst;
aaben da stod den Fruerstu-Dør,
der kom saa led en Røst.

14. Ind da kom den lede Gam,
han sattes den Frue saa nær:
„Mindes eder det, Allerkæreste min,
hvad I har givet mig?“

15. Hun svor om Gud, hun svor om Mænd
og alt, hun sværge maatte,
hun vidste sig hverken Datter eller Søn,
der hun i Verden aatte.

16. Bort da fløj den lede Gam,
han gav saa fælt et Skrig:
„Hvor jeg finder Germand Gladensvend,
da er han given mig.“

17. Der han var fulde femten Aar,
da lysted ham en Jomfru at love,
Kongens Datter af Engeland,
den aller-vænest Jomfrove.

18. Saa saare da monde han længes
bort til sin Fæstemø:
„Min kær Moder, I laaner mig jer Fjederham,
meden jeg flyver under Ø.“

19. „De Vinger de ere saa brede,
de bær dig saa højt ved Sky;
lever jeg mig til Sommer,
jeg lader mig gøre en ny.“

20. Han satte sig i den Fjederham,
han fløj alt saa trøst;
der han kom midt paa Sunde,
der hørte han Gamme-Røst.

21. „Velkommen, Germand Gladensvend,
saa vel da kender jeg dig:
du varst dig saa liden,
der du varst given mig.“

22. „Du lad mig flyve, du lad mig fare
bort til min Fæstemø!
første jeg kommer tilbage igen,
vi findes vel under Ø.“

23. „Da skal jeg dig mærke,
alt før du flyver fra mig:
hvor du kommer blandt Riddere og Svende,
kende saa vil jeg dig!“

24. Saa hug han ud hans højre Øje,
drak halvt hans Hjerteblod;
end fløj han til Jomfruens Bur,
for hans Vilje den var god.

25. Han satte sig paa Jomfruens Burebrand,
saa blodig og saa bleg;
alle de Jomfruer, i Buret var,
de tabte baade Skæmt og Leg.

26. Alle da sad de stalte Jomfruer,
gav det saa lidet i Gem,
foruden stalten Sølverlad,
hun kasted baade Saks og Søm.

27. Hun tog ud en Sølverkam,
hun kæmte hans favre Haar;
hver en Lok hun redte,
hun fældte saa mangen Taar.

28. Hver en Lok hun redte,
hun fældte saa modig Taar;
alt banded hun hans Moder,
hans Lykke havde gjort saa haard.

29. „Hør I det, Jomfru Sølverlad,
I bander ikke Moder min;
hun kunde det intet i volde,
saa krank var Lykken min.“

30. Han satte sig i sin Fjederham,
han fløj saa højt ved Sky;
hun satte sig i en anden,
hun lod fast efter ham kny.

31. Hun satte sig i sin Fjederham,
hun fløj saa højt ved Sky;
alle de Fugle, hun mødte,
dem klipped hun sønder i tu.

32. Alle de Fugle, hun mødte,
dem klipped hun alt saa smaa,
foruden ham den lede Gam,
ham kunde hun ikke faa.

33. Det var Jomfru Sølverlad,
hun fløj ud med den Strand;
hun fandt ikke af Germand Gladensvend
uden hans højre Haand.
Saa fløj han over den Rin.

Indl. S. 66; D. g. F. II Bd. Nr. 33. — ***Omkv.*** Rin, Hav; se Indl. S. 14. — ***V. 3*** Linde, Bælte. — ***V. 4*** slaa, smede. — ***V. 8*** meden(s) de maatte, saa længe de kunde. — ***V. 10*** I vider, hvad jeg beder, I opfylder min Bøn. — ***V. 14*** sattes, satte sig. — ***V. 15*** hun svor ved Gud og ved de hellige Mænd, og ved alt det, som hun kunde sværge ved. — ***V. 29*** hun kunde det intet i volde, hun var ikke Skyld i det. — ***V. 30*** kny, trænge paa, bevæge sig med Kraft.

7. *Elverskud.*

1. Hr. Oluf rider saa vide,
alt til sit Bryllup at byde.
Men Dansen den gaar saa let gennem Lunden.

2. Hr. Oluf rider med Bjerge,
der dansed Elver og Dverge.

3. Der dansed fire, der dansed fem,
Elverkongens Datter rækker Haanden frem.

4. Elverkongens Datter rækker Haanden fra sig:
„Og lyster Hr. Oluf træde Dansen med mig?“

5. „Jeg ikke tør, jeg ikke maa!
i Morgen skal mit Bryllup staa.“

6. „Og hør du, Hr. Oluf, træd i Dansen med mig!
to Bukkeskinds Støvler saa giver jeg dig.

7. To Bukkeskinds Støvler, sidder vel om Ben,
forgyldene Sporer derom spændt.

8. Hør du, Hr. Oluf, træd i Dansen med mig!
en Silkeskjorte giver jeg dig.

9. En Silkeskjorte saa hvid og fin,
den blegte min Moder ved Maaneskin.“

10. „Jeg ikke tør, jeg ikke maa,
i Morgen skal mit Bryllup staa.“

11. „Hør du, Hr. Oluf, træd i Dansen med mig!
et Hoved af Guld saa giver jeg dig.“

12. „Et Hoved af Guld kan jeg vel faa,
men danse med dig jeg ikke maa.“

13. „Og vil du ikke danse med mig,
Sot og Sygdom skal følge dig!“

14. Hun slog ham for hans Hærdeblad,
det gjalded under hans Hjærterod.

15. Hun løfted Hr. Oluf paa Ganger rød:
„Du rid nu hjem til din Fæstemø!“ —

16. Der han kom til Borgeled,
der staar hans Moder og hviler sig ved.

17. „Hør du, Hr. Oluf, kær Sønne min:
hvi bær du saa bleg en Kind?“

18. „Jeg maa vel være om Kinden bleg,
for jeg har været i Elverkvinders Leg.“

19. „Hør du, Hr. Oluf, kær Sønne min:
hvad skal jeg svare unge Brud din?“

20. „Du sige, jeg er i Lunde,
at prøve Hest og Hunde.“

21. Aarle om Morgen, det var Dag,
da kom den Brud med Brudeskar'.

22. De skænkte Mjød, og de skænkte Vin:
„Hvor er her Oluf, kære Brudgom min?

23. „Hr. Oluf er i Lunde,
at prøve Hest og Hunde.“

24. „Har han kærer' sin Hest og Hund,
end han har sin unge Brud?“

25. Hun ledte i Lofte, hun ledte i Vraa,
hun fandt Hr. Oluf paa Bolster blaa.

26. Hun tog op det Skarlagen rød,
da laa Hr. Oluf og var død.

27. Hun minded ham for sin røde Mund,
saa døde hun i den samme Stund.

28. Aarle om Morgen, før det var Dag,
da var tre Lig i Hr. Olufs Gaard.

29. Den ene Hr. Oluf, den anden hans Mø,
den tredje hans Moder, af Sorgen var død.
Men Dansen den gaar saa let gennem Lunden.

Indl. S. 69; D. g. F. II og IV Bd. Nr. 47. *V. 2* med Bjerge langs med el. forbi Højene. — *V. 5* maa, her og i det følgende stadig = kan. — *V. 7* to Bukkeskinds Støvler, [som] sidder vel om Ben; det henvisende Stedord udelades ofte i Viserne. — *V. 11* Hoved af Guld, formodenlig en større rund Genstand (Vase eller Æske) af Guld.

---

8. Harpens Kraft.

1. Villemand og hans væne Brud
— Strengen er af Guld —
de legte Guldtavl i hendes Bur.
Saa liflig legte han for sin Jomfru.

2. For hver en Gang Guldtavl paa Borde rendte,
saa mange Taarer den Jomfru fældte.

3. „Hvad heller græder I for Guld saa rød?
heller græder I, for I er bleven min Mø?

4. Hvad heller græder I, for jeg er ikke rige?
heller I tykkes, jeg kan ikke være eders Lige?"

5. „Jeg græder ikke for Guld saa rød,
det er og med min Vilje, jeg er bleven jer Mø.

6. Jeg græder ikke, for at I er jo rige,
fuldvel maa I være min Lige.

7. Jeg græder langt mere for Blide.
som jeg skal over ride.

8. Der sank neder mine Søstre to,
den Tid de lod deres Bryllup bo.“

9. „I skal ikke græde for Blide,
mine Svende skal med eder ride.

10. Mine Svende skal med eder ride:
hundrede ved hver eders Side.

11. Det skal jeg eder til Ære gøre:
tolv Riddere skal eders Ganger føre.“

12. Han lod lægge under hendes Ganger de røde Guldsko,
og saa rider hun til Blide-Bro.

13. Da hun kom der midt paa Bro,
da skrejned hendes Ganger i røde Guldsko.

14. Hendes Ganger den skred paa femten Søm.
neder sank den Jomfru for striden Strøm.

15. Alle toge Riddere efter Sadelbue,
men ingen kunde hjælpe den skønne Jomfrue.

16. Jomfru rakte op sin hvide Hand:
„Min ædelig Herre, hjælp mig til Land!“

17. „Hjælpe dig Gud og den hellig Aand,
som jeg dig ikke hjælpe kan!“

18. Villemand taler til liden Smaadreng:
„Du hente mig ind Guldharpen min!“

19. Villemand tog Harpen i Hænde,
han gaar for Strømmen at stande.

20. Han legte alt saa liste:
der rørtes ikke Fugl paa Kviste.

21. Han slog Harpen saa saare,
det hørtes over alle de Gaarde.

22. Barken sprak udaf Egetræ,
og Hornet af det bøvende Fæ.

23. Barken sprak af Birke,
og Knappen af Marri-Kirke.

24. Saa slog han Harpen af Harme:
hans Brud ud af Troldens Arme.

25. Han slog Harpen til Bunde:
den Trold maatte op fra Grunde.

26. Op kom den Trold fra Grunde
med Villemands Mø i Munde.

27. Ikke hans Brud alene
men og baade hendes Søstre saa væne.

28. „Villemand, Villemand, tag din Mø!
du lad mig selv volde mit Vand under Ø.“

29. „Gerne da tager jeg min Mø,
men aldrig skal du volde dit Vand under Ø.“

30. Han slog over hende Skarlagen smaa,
saa løfted han hende paa Ganger graa.

31. Villemand red sig under Ø,
— Strengen er af Guld —
saa drak han Bryllup med sin Mø,
Saa liflig legte han for sin Jomfru.

Indl. S. 67; D. g. F. II Bd. Nr. 40. — *V. 7* Blide er Aaens Navn (deraf Blide-Bro i V. 13). — *V. 13* skrejned, skred ud, snublede. — *V. 14* femten Søm, altsaa manglede der et Søm i en af de fire Guldsko. — *V. 15* vistnok: alle Ridderne greb efter hendes Sadelbue, men uden at faa Tag i den. — *V. 20* saa liste, saa listig, paa saa snild en Maade. — *V. 21* saa saare, saa vældig. — *V. 22* det bøvende Fæ, det brølende Kvæg; bøve, sige „bøø." — *V. 25* til Bunde, saaledes at det virkede ned paa Bunden af Vandet. — *V. 29* volde, herske over („have Vold over").

---

9. *Hellig Oluf og Troldene.*

1. Det var Sankt Oluf Konning saa bold,
han raader for Norges Lande;
han agter sig ind for Hornelummer
de Trolde til megen Vaande.
Der skinner Sol som Guld hint røde udi Trondhjem.

2. Sankt Oluf lader en Snekke bygge,
han skød den ud for Strand:
„Vi vil sejle til Hornelummer
og se, hvor Lykken gaar fram."

3. Det da svared den Styremand,
han stod paa Bunken hin brede:
„Til Hornelummer var aldrig god Havn.
der er de Trolde saa lede.

4. Are hedder den største Trold,
som der har boet saa længe;
han tager i det Bjerg til sig
baade Skibe og raske Drenge.

5. Han har Øjne som brændende Baal,
med Munden mon han skingre;
Negle har han som Bukkehorn,
staar en Alen ud for hans Fingre.

6. Skæg har han som en Hesteman,
slaar neder til hans Knæ;
Stjærten har han lang og lodden,
hans Klør er slemme at se.“

7. Det mælte Sankt Oluf Konning,
han sprang udi den Stavn:
„Kast paa Oksen baade Reb og Tov
i Vorherres Navn.“

8. Saa fast han knyste, saa fast han puste,
han monde mod Bølgen skride;
saa sejled de ind for Hornelummer
de Trolde til megen Kvide.

9. Jætten han stalker ud med de Bjerge
og med de Klipper blaa;
der saa han Sankt Oluf Konning
og Oksen under ham gaa.

10. „Hvo har gjort sig saa overdjærv,
for Hornelummer at styre?
hør du det, med dit røde Skæg,
du skalt det gælde fuld dyre.

11. Aldrig kom her den Snekke for Land
enten nu eller nogensinde,
jeg kunde jo med min eneste Haand
drage den i Bjerget ind.“

12. „Hør det, Are, du gamle Trold,
du lad dig ikke forlange:
kast paa Oksen Bast og Baand,
og se, hvor det vil gange!“

13. Han tog Oksen om Horn og Stavn,
han agted at gøre hannem Ve;
straks sank han i Klippen ned
saa dybt over begge sine Knæ.

14. „Her staar jeg i Sten nedsunken,
her maa jeg nu fortøve;
Ryggespænd og Haandedræt
det vil jeg med dig prøve!“

15. „Du tie nu kvær, du fule Gast,
du blive forvendt til Sten!
stat du der til Dommedag,
og gør ingen kristen Mand Meen!“

16. Ud kom løbendes den gamle Kælling
saa saare mondę hun fige:
hun raabte saa højt, hun saa saa bredt,
Sankt Oluf bad hun bort vige.

17. Hun raabte saa højt, hun saa saa vidt,
hun strakte sin Hals saa lange;
Sankt Oluf svared et Ord i Mag:
han bad hende stille stande.

18. Det da undred de andre smaa Trolde,
som sade i Bjerget igen:
„Vor Moder talte ikkun et Ord!
hvad gik der hende til Meen?

19. Mon han ikke der Rødskæg være,
som os har længe hødt?
Men kommer vi ud med vore Jernstænger,
han bliver lidet af os bødt.“

20. Svared det Konning Sankt Oluf,
han gjorde deraf god Gammen:
„Sten ved Sten og Væg ved Væg
de blive nu vel tilsammen!“

21. Det skede der udi Hornelummer,
det skede ret aldrig førre:
Bjerget det blev med Vægge lukt,
man fandt der ingen Døre.

22. Mælte det den mindste Trold,
og han tog til at buldre:
„Vi har før et større Fjeld
løftet paa vore Skuldre.“

23. Saa satte de Stjærten for hinandens Hoved,
de vilde paa Bjerget trykke;
Halsen ginge dem ned for Bryst,
deres Ryg ginge alle i Stykke.

24. Tak have Herre Sankt Oluf Konning,
han gjorde det vel til Raade:
nu sejler hver Mand for Hornelummer,
og times der ingen Vaade.
Der skinner Sol som Guld hint røde udi Trondhjem.

Indl. S. 67; D. g. F. II Bd. Nr. 51. — *V. 3* Bunke, den sammenstuvede Ladning i Skibet, traadte i Stedet for rigtigt Dæk. — *V. 7* Oksen, Olaf den Helliges Skib hed „Bisonoksen.“ — *V. 7* han, Oksen. — *V. 9* stalke, gaa med lange Skridt. — *V. 10* fuld dyre, meget dyrt. — *V. 11* med min eneste Haand, blot med een Haand. — *V. 12* forlange (egl. gøre langvarig) sinke, opholde. Kong Oluf opfordrer Trolden til at prøve, om han kan trække Skibet ind i sin Hule. — *V. 14* Ryggespænd, Brydning; Haandedræt, Styrkeprøve ved at drage hinanden i Hænderne. — *V. 15* ful, hæslig og ond; Gast, Trold (egl. Aand, Spøgelse). — *V. 16* fige, være ivrig. — *V. 18* de smaa Trolde, som sade igen (sad tilbage), da Moderen var gaaet ud, undre sig over, hvad Meen (Skade) der er hændt hende. —

V. *19* Mon ikke den Rødskæg være her, som længe har hødt (truet) os? — *V. 19* han bliver lidet bødt, han bliver lidet gavnet ɔ: han skal faa stor Skade.

---

10. Havfruens Spaadom.

1. Kongen han lader en Havfrue gribe,
— den Havfru danser paa Tilje —
og den lader han i Taarnet knibe.
— for hun skulde fremme hans Vilje.

2. Dronning kalder paa Svende to:
— den Havfru danser paa Tilje —
„I beder den Havfru ind for mig gaa!"
— for hun skulde fremme hendes Vilje."

3. Ind kom den Havfru, stedtes for Bord:
— den Havfru danser paa Tilje —
„Hvad vil I mig, Dronning, hvi sendte I mig Ord?
— jeg fremmer ikke eders Vilje."

4. Dronning hun klapper paa Hynde blaa:
„Vil du, Havfru, her hvile paa?"

5. „Hvi vil du saa forraade mit Liv!
der ligger under de hvasse Kniv."

6. „Vedst du det, da vedst du mer;
du sige mig af min Skæbne fler."

7. „Du est med de Sønner tre,
dit unge Liv lader du for de.

8. Den ene skal Konning i Danmark være,
den anden skal Kronen af røde Guld bære.

9. Den tredje skal blive saa vis en Mand,
dit unge Liv lader du for ham."

10. Hun klædte den Havfru i Skarlagen rød,
— den Havfru danser paa Tilje —
Hun fulgte hende til Strande med alle hendes Møer.
— nu havde hun fremmet hendes Vilje.

11. Den Havfru satte sig paa Bølgen blaa,
— den Havfru danser paa Tilje —
Dronning hun fældte saa modige Taar.
— for hun havde fremmet hendes Vilje.

12. „Du tørst ikke græde for mig:
— den Havfru danser paa Tilje —
Himmerigs Dør staar aaben for dig.
— nu har jeg fremmet din Vilje."

Indl. S. 68; D. g F. II Bd. Nr. 42. — *V. 1* knibe, slaa i Lænker. — *V. 12* du tørst, du behøver. Altsaa er Tankegangen: du har ikke Grund til at græde for min Skyld ɔ: paa Grund af det, som jeg har sagt dig; ti du har en Trøst, som jeg ikke har: en Gang at skulle opnaa Salighed.

---

11. Agnete og Havmanden.

1. Agnete hun ganger paa Højelands Bro,
da kom der en Havmand fra Bunden op,
— haa haa haa —
da kom der en Havmand fra Bunden op.

2. „Og hør du, Agnete, hvad jeg vil sige dig:
og vil du være Allerkæresten min?"

3. „Og ja, saa Mænd, det vil jeg saa,
naar du vil føre mig til Havsens Bund."

4. Han stopped hendes Øre, han stopped hendes Mund,
saa førte han hende til Havsens Bund.

5. Der var de tilsammen i otte Aar,
syv Sønner hun ved den Havmand faar.

6. Agnete hun sad ved Vuggen og sang,
da hørte hun, Engelands Klokker de klang.

7. Agnete hun ganger for den Havmand at staa:
„Og maa jeg mig udi Kirken gaa?"

8. „Ja, vel maa du i Kirken gaa,
naar du vil komme igen til Børnene smaa.

9. Men naar du kommer paa Kirkegaard,
da maa du ikke nedslaa dit favre gule Haar.

10. Og naar du kommer paa Kirkegulv,
da maa du ikke gaa til din Moder i Stol.

11. Naar Præsten nævner den høje,
du maa dig ikke dybt nedbøje."

12. Han stopped hendes Øre, han stopped hendes Mund,
saa førte han hende til den engelandske Grund.

13. Da hun kom paa Kirkegaard,
da slog hun ned sit favre gule Haar.

14. Den Tid hun kom paa Kirkegulv,
saa gik hun til sin kær Moder i Stol.

15. Da Præsten nævnte den høje,
hun monde sig dybt nedbøje."

16. „Og hør du, Agnete, hvad jeg vil sige dig:
hvor har du været i otte Aar fra mig?"

17. „I Havet har jeg været i otte Aar,
syv Sønner har jeg der med Havmanden faaet.“

18. „Og hør du, Agnete, kær Datter min:
hvad gav han dig for Æren din?“

19. „Han gav mig det røde Guldbaand,
der findes ikke bedre om Dronningens Haand.

20. Han gav mig et Par guldspændte Sko,
der findes ikke bedre paa Dronningens Fod.

21. Og han gav mig en Harpe af Guld,
at jeg skulde spille paa, naar jeg var sorrigfuld.“

22. Den Havmand han gjorde en Vej saa bred
fra Stranden og til Kirkegaardens Sten.

23. Den Havmand han ind ad Kirkedøren tren,
alle de smaa Billeder de vendte sig omkring.

24. Hans Haar var som det pureste Guld,
hans Øjne de var saa sorrigfuld.

25. „Og hør du, Agnete, hvad jeg vil sige dig:
og dine smaa Børn de længes efter dig.“

26. „Lad længes, lad længes, saa saare som de vil,
slet aldrig kommer jeg mere dertil.“

27. „Tænk paa de store, og tænk paa de smaa,
og tænk paa den lille, som i Vuggen laa.“

28. „Ret aldrig tænker jeg paa de store eller smaa,
langt mindre paa den lille, der i Vuggen laa,
— haa haa haa —
langt mindre paa den lille, der i Vuggen laa.

Indl. S. 68; D. g. F. II Bd. Nr. 38. — *V. 1* Højelands Bro, et vilkaarlig lavet Stednavn (egl. en Misforforstaaelse af Højeloftsbro i de ældre Folkeviser). — *V. 22* gjorde en Vej saa bred, Havmandens tunge Skikkelse frembragte en bred Sti, hvor han havde gaaet.

---

12. Jomfru i Hindeham.

1. Moder lærte hun Sønnen sin:
— i Skove —
„Du skyde ikke den liden Hind!
— som Guldet bær under Bove.

2. Du skyde Hjort og du skyde Raa,
— i Skove —
den liden Hind den lade du gaa!“
— som Guldet bær under Bove.

3. Hr. Peder ganger i Rosenslund,
der spiller en Hind alt for hans Hund.

4. Den liden Hind spiller for hans Fod,
han glemte, at han den gange lod.

5. Han spændte Buen for sit Knæ,
saa skød han den Hind alt til et Træ.

6. Hr. Peder drog af sine Handsker smaa,
selver vilde han Hinden flaa.

7. Han flaaed i hendes Nakke,
han fandt sin Søsters Lokker.

8. Han flaaed i hendes Bringe,
han fandt sin Søsters Guldringe.

9. Han flaaed i hendes Side,
fandt hendes Hænder hvide.

10. Hr. Peder kasted sin Kniv mod Jord:
„Nu har jeg sandet min Moders Ord!" —

11. Der falder Rim alt ud med Aa,
sæl er den Svend, god Lykke kan faa.

12. Tranen flyver saa højt i Sky,
sæl er den Svend, Ulykke kan fly.

Indl. S. 70; D. g. F. II. Bd. Nr. 58. — *V. 4* at han lod den gange: at han skulde lade den gaa i Fred. — *V. 5* Buen (ɔ: Laasbuen, Armbrøsten) var trang at spænde; den maatte sættes mod Jorden (foran Knæet) og holdes med Foden, medens man med Hænderne trak i Strengen. Han skød Hinden, mens dens stod op ad et Træ (derved blev Sigtet tydeligere).

---

13. Jomfru i Fugleham.

Jeg ved vel, hvor den Skov hun stander,
hun staar for uden ved Fjord;
der gror inde de fejreste Træer,
som nogen maa se paa Jord.

Der gror inde de fejreste Træer,
som man kalder Siljer og Linde;
der spiller inde de ædelige Dyr,
som man kalder Hjorte og Hinde.

Der spiller inde Hjorte og Hinde
og alle Dyr i Skove;
der spiller den favre liden Hind,
som Guldet bær under Bove.

---

1. Det var Nilus Erlandsøn,
han rider de Dyr at bede;
der saa han den liden Hind,
han monde hende efter lede.
Saa vinder den Svend sin Jomfru.

2. Efter gik Nilus Erlandsøn,
saa saare da mon han lange;
der var han i Dage tre,
han kunde ikke Hinden fange.

3. Han satte Snarer paa hver den Sti,
som Hinden var van at gange;
Hinden hun var saa vár om sig,
han kunde hende ikke fange.

4. Hr. Nilus ganger i Lunden,
han kunde hende ikke faa;
saa slog han løs de Rakker fem,
at de skulde Hinden naa.

5. De Hunde traade den Hind saa nær,
at Hinden maatte ej henfly;
saa skabte hun sig til saa liden en Fugl,
hun fløj saa højt ved Sky.

6. Hun blev til en liden Falk,
satte sig paa Lindegren;
Hr. Nilus stander der neden fore,
det tykte hannem være stor Meen.

7. Han tog Øksen i sin Haand,
han vilde det Træ nedfælde;
der kom den Mand, som Skoven aatte,
han skød sit Skaft imellem.

8. „Hugger du neder min fædrene Skov,
og gør du mig den Vælde,
jeg lover dig, Nilus Erlandsøn:
saa dyre skal du det gælde.“

9. „Du lad mig hugge det enlige Træ,
du gøre mig ingen Møde!
fanger jeg ikke den liden Fugl,
den Sorg tvinger mig til Døde.“

10. „Hør du, favren Ungersvend,
og vil du lyde mit Raad:
du faar ikke af liden Fugl,
uden hun fanger tamme Braad.“

11. Han skar Braaden af sit Bryst,
hængte den paa Lindekviste;
hun flagred med Vinge, hun lod vel om,
fuld ond var Braaden at miste.

12. Ned fløj favre liden Fugl,
hun tog af den blodige Braad;
saa blev hun til den skønnest' Jomfru,
der maatte paa Jorden gaa.

13. Jomfruen under Linden stod
i Silkesærk saa rød;
Ridderen tog hende i sin Arm,
hun klaged for hannem sin Nød.

14. „Jeg sad over min Faders Bord,
jeg legte med Roser og Liljer;
der kom min Stifmoder gangendes ind:
det var ikke med hendes Vilje.

15. Hun skób mig til saa liden en Hind,
bad mig i Skoven at løbe,
og mine syv Møer til Ulve graa,
hun bad, de skulde mig gribe.“

16. Jomfruen under Linden stod,
slog ud sit favre Haar;
hendes syv Møer kom gangende did,
som før var Ulve saa graa. —

17. „Haver I Tak, Nilus Erlandsøn,
I har mig løst af Harm!
I skal aldrig Søvnen sove
uden i min hvide Arm.

18. Haver I Tak, Nilus Erlandsøn,
I har mig løst af Kvide!
I skal aldrig Søvnen sove
uden ved min hvide Side."
Saa vinder den Svend sin Jomfru.

Indl. S. 71; D. g. F. II Bd. Nr. 56. — ***Indledningsversene***: for uden ved Fjord, yderst ved Fjorden. — *V. 2* lange, længes. — *V. 7* Skovens Ejer stak sit Spydskaft imellem; i Middelalderen havde Folk, der færdedes ude, sædvanlig deres Spyd med sig. — *V. 8* gør du mig den Vælde, hvis du udfører den Voldshandling imod mig. — *V. 8* gælde, undgælde, bøde. — *V. 10* Du faar intet af (ɔ: du faar slet ikke) Fuglen, uden hun faar Kød af noget tamt Dyr eller Væsen. — *V. 11* Braad, Kødstykke, Steg. — hun lod vel om, hun viste sig glad derved. — *V. 15* skób, Fortid af at skabe (ligesom: fare, for).

---

14. Ungen Svejdal.

1. Det var ungen Svejdal,
han skulde Bolden lege;
Bolden drev i Jomfruens Skød,
det gjorde hendes Kinder blege.
Du lad dine Ord vel!

2. Bolden drev i Jomfruens Bnr,
og Svenden efter gik;
førend han ud af Buret kom,
stor Sorg hun i Hjertet fik.

3. „Du tørst ikke kaste
Bolden efter mig;
der sidder en Mø i fremmed Land,
hun lider fast efter dig.

4. Du skal aldrig Søvnen sove
og aldrig Roen faa,
før du faar løst den skønne Jomfru,
som længe har ligget i Traa."

5. Det var ungen Svejdal,
svøber han sig i Skind;
saa gaar han i Stuen
for raske Hovmænd ind.

6. „Hil sidde I, alle mine Hovmænd!
I drikker Mjød af Skaal,
medens jeg gaar til Bjerget
at høre min Moders Maal."

7. Det var ungen Svejdal,
kan tager til at kalde;
der revned Mur og Marmelsten,
og Bjerget tager til at falde.

8. „Hvem er det, der kalder?
hvi vækker I mig saa mod?
maa jeg ikke med Freden ligge
opunder den sorte Jord?"

9. „Det er unge Svejdal,
eneste Sønnen din;
han vil gerne have gode Raad
af kære Moder sin.

10. Min Søster og min Stemoder
har lagt mit Hjerte i Traa
alt for saa skøn en Jomfru,
jeg aldrig med Øjne saa."

11. „Jeg skal give dig Fole,
fuldvel skal han bære dig fram;
han løber over den salte Fjord
som over det grønne Land.

12. Jeg skal give dig Sværdet,
er hærdet i Drageblod;
ihvor du rider gennem mørke Skov,
da brænder det som et Baal."

13. Det var ungen Svejdal,
han tog sin Hest med Spore;
saa red han over det brede Hav
og gennem de mørke Skove.

14. Det var ungen Svejdal,
han rider sig ud med Strand;
der fik han se den Hyrde,
som driver det Fæ i Vand.

15. „Hør du, gode Hyrde,
og Sanding sige du mig:
hvem da ejer det meget Fæ,
som du driver her for dig?"

16. „Her er en Jomfru paa dette Land,
hun ligger i lang Attraa:
alt for en Svend, hedder Svejdal,
hun aldrig med Øjne saa."

17. „Og vedst du, hvor den Jomfru er,
du dølge det ikke for mig!
bliver jeg Konge paa dette Land,
til Ridder saa slaar jeg dig."

18. „Foroven under den grønne Lind
der stander min Jomfrus Gaard;
Husene er af graa Marmelsten,
og Dørene lagte med Staal.

19. Husene er af graa Marmelsten,
og Dørene lagte med Staal;
det er vel atten Vintre siden,
den Jomfru Solen saa.

20. Der staar en Bjørn for min Jomfrus Bur,
dertil en Løve saa gram;
men er du den rette Svejdal,
saa frit maa du gaa fram."

21. Bort red ungen Svejdal,
han ind ad Porten saa;
alle de Laase, der hængte,
de ginge da selver fraa.

22. Løven og den vilde Bjørn
de fulde den Herre til Fod;
Linden med sine forgyldene Blade
hun bugned neder til Jord.

23. Linden bugned neder til Jord
med sine forgyldene Blade;
op da stod den stolte Jomfru,
som længe havde ligget i Dvale.

24. Op da vaagned den stolte Jomfru,
hun hørte de Sporer klinge:
„Lovet være Gud i Himmerig,
jeg maatte blive løst af Tvange!"

25. Ind kom ungen Svejdal,
han var baade favr og ung;
det var den stolte Jomfru,
hun favned saa vel hans Komm'.

26. „Velkommen ungen Svejdal,
ædelig Herre min!
lovet være Gud i Himmerig,
os baade har løst af Pine!"

Indl. S. 72; D. g. F. II Bd. Nr. 70. — ***Omkvædet*** („Du lad dine Ord vel,“ ɔ: du brug din Tale med Snilde) staar kun i løsere Forhold til Visens Handling, og hører rimeligvis fra først af hjemme i en anden Digtning. — *V. 3* du tørst ikke, du behøver ikke, du har ikke Grund til. — hun lider, hun længes. — *V. 4* ligge i Traa, ligge i dvalebindende Længsel. — *V. 6* hører min Moders Maal, hører min Moders Tale, spørger min Moder om Raad; Bjerget, Gravhøjen. — *V. 10* min Søster og min Stemoder, Stemoderen og hendes Datter (den i V. 2 nævnte Jomfru) have taget Hævn for hendes ugengældte Kærlighed til ham ved at paatrylle ham denne Længsel.

---

15. Hillelilles Sorg.

1. I Bure sidder hun Hille,
— min Sorg ved ingen uden Gud —
hun syr sin Søm saa vilde.
Og den lever aldrig til, jeg maa forklage min Sorg.

2. Det syed hun med Silke,
som hun med Guld skulde virke.

3. Og det syed hun med Gulde,
som hun med Silke skulde.

4. Der gik Bud for Dronningen ind:
„Saa ilde syr Hillelil Sømmen sin.“

5. Dronningen svøber sig Hoved i Skind,
Saa gaar hun i Loft for Hillelil ind.

6. „Hør du det, Hillelille:
hvi syr du dine Sømme saa vilde?

7. Ligesaa syr du dine Sømme
som den, sin Glæde monne glemme.“

8. „Min naadige Frue, sidder hos mig:
al min Sorrig jeg siger for dig.

9. Min Fader havde en Kongevold,
min Moder hun var en Dronning bold.

10. Min Fader lod mig saa herlig sømme:
tolv Riddere skulde mig vogte og gemme.

11. Siden lod jeg mig lokke:
en Ridder ud af den Flokke.

12. Han hed Hertug Hildebrand,
Kongens Søn af Engeland.

13. Saa lagde vi Guld paa Gangere to,
den tredje red han og jeg selver paa.

14. Saa kom vi om Kvælde,
der som vi lysted at dvæle.

15. Om Natten kom der Slag paa Dør,
mine syv Brødre var der for.

16. Hillebrand klapped mig ved hviden Kind:
„Nævner ikke mit Navn, Allerkæreste min!

17. I-naar du ser mig bløde,
du nævn mig ikke til Døde.“

18. Hildebrand ud ad Døren løb,
sit gode Sværd han for sig skød.

19. Han hug i den første Flok
mine syv Brødre med gule Lok.

20. Han hug i den anden Skare
mine elleve Svogre og min Fader.

21. „Stiller eder, stiller eder, Hildebrand!
I stiller eder i Vorherres Navn!

22. I lade min yngste Broder leve,
han kan min Moder de Tidender føre!"

23. Næppe var de Ord udtalt:
med atten Saar han til Jorden faldt.

24. Min Broder tog mig ved hviden Haand,
Saa bandt han mig med sit Sadelbaand.

25. Han tog mig i gule Lok,
Han bandt mig ved sin Sadelknap.

26. Aldrig var der saa dyb en Dam,
min Broders Hest jo over svam.

27. Aldrig var der saa liden en Rod,
den stod jo i Blodet af min Fod.

28. Der han kom til Borgeled,
min sorrigfuld Moder hun stod derved.

29. Min Broder vilde mig kvæle,
min Moder vilde mig sælge.

30. De solgte mig for en Klokke,
den hænger i Marri Kirke.

31. Den første Lyd, der Klokken fik,
min Moders Hjerte sønder gik."

32. Før hun fik udsagt sin Angst og Harm,
da sad hun død i Dronningens Arm.

33. Før hun fik udsagt sin Sorrig og Kvide,
da laa hun død ved Dronningens Side.

Indl. S. 75; D. g. F. II Bd. Nr. 83. — *V. 3* **med Gulde**, med Guld (gl. Hensynsform.) — *V. 9* **Kongevold**, Kongevælde, Kongerige. — *V. 10* **sømme**, ære. — *V. 11*

sidste Sætning er ufuldstændig: [det var] en Ridder af Flokken [der lokkede mig]. — *V. 15* var der for, var der udenfor. — *V. 16* „Du nævn ikke mit Navn". Kæmper, der havde en særlig Bersærksstyrke, mistede den, naar de blev tiltalte med Navn (se Indl. S. 75). — *V. 17* til Døde, saaledes at det bliver min Død. — *V. 29* Broderen vilde „kvæle hende (ɔ: pine, pine ihjel); Moderen, der allerede i forrige Vers er betegnet som den mildere, faar det ændret til, at de sælge hende som Trælkvinde. — Tidlig i Middelalderen var det Ret, at Faderen kunde straffe den Datter, som indlod sig i et Kærlighedsforhold uden hans Vilje, ved at sælge hende som Trælkvinde. Denne Skik forsvandt i 12te Aarh. under den kristne Kirkes stigende Indflydelse; og paa Visedigterens Tid har den næppe været kendt uden som Fortidsminde.

---

16. Hævnersværdet.

1. Hr. Peder kom til Borgeled,
Dannerkongen han stod derved.
Velan, vel over at ride!

2. „Velkommen, Hr. Peder, Selle min,
har du ikke endnu hævnet Faders Død din?"

3. „Jeg har været saa sønderlig,
alt som den Sol hun nejer sig.

4. Jeg har og været saa vesterlig,
alt som den Sol hun hviler sig.

5. Jeg har og været saa norderlig,
alt som den Frost han fryser sig.

6. Nu er jeg her saa østerlig,
alt som den Dag han lyser sig.

7. Ret aldrig kunde jeg finde den Mand,
min Faders Bane mig vise kan."

8. „Hvad da vil du give den Mand,
din Faders Bane dig vise kan?"

9. „Jeg vil give ham Guld og Sølv,
Pendinge, mens han have vil.

10. Jeg vil give ham mere:
Snekken med alt sit Rede."

11. Det mælte Kongen under Skind:
„Her finder du nu Fadersbane din.

12. Herre Gud han hjælpe nu mig,
saa sandt jeg vog din Fader fra dig."

13. Hr. Peder han slog sig for sit Bryst:
„Du lig kvær, Hjerte, du være vel tyst!

14. Du lig kvær, Hjerte, vær ikke for braa,
alt skal jeg hævne det, snarest jeg maa."

15. Hr. Peder gaar i Gaarde.
med sit gode Sværd at raade.

16. „Hør du nu, Sværd hint gode,
kant du nu vel røre i Blode?

17. Brune Brand, vilt du hjælpe mig?
jeg har ikke Broder i Live uden dig."

18. „Hvorledes kan jeg nu hjælpe dig?
mit gode Hjalte er sønder i mig."

19. Hr. Peder han gaar til Smedje,
han lader sit Sværd der smede:

20. Tolv Pund Jern og ti Pund Staal
det lod han paa Tangen slaa.

21. „Brune Brand, vilt du hjælpe mig?
jeg har ikke Broder i Live uden dig.“

22. „Vær du kun i din Hu saa haard,
som jeg skal være i Odden snar.

23. Bliv du kun i din Hu saa trøst,
som jeg vil være i Hjaltet fast.“

24. Hr. Peder gaar til Helle,
hvor Kæmperne drukke snelle.

25. Hr. Peder han vilde sit Sværd der prøve,
otte Kæmper slog han til Døde.

26. Hr. Peder han hug baade ude og inde,
han spared hverken Møer eller gode Kvinde.

27. Hr. Peder hug op med de Tinder,
han spared ikke Kongen og hans Sønner.

28. Det mælte det Barn, i Vuggen laa:
„Fuld ilde hævner du Faders Død saa.

29. Fuld ilde har du hævnet Faders Død din,
Gud give mig een Gang at hævne min!“

30. „Alt har jeg hævnet Faders Død min,
men aldrig skal du hævne din.“

31. Saa tog han det Barn med Vilje,
han hug det sønder i Midje.

32. „Stil dig nu, hin brune Brand,
du stil dig i Vorherres Navn!“

33. Det mælte Sværdet, baade træt og mod:
„Nu lysted mig efter dit eget Blod.

34. Havde du ikke nævnet mig,
ret nu skulde jeg have vejet dig."

35. Saa gik Hr. Peder til Smedje,
lod slaa sig Jern i Midje.

36. Han lod slaa sig Jern om Haand og Fod.
for han vilde gaa af Landet ud.

37. Hr. Peder gaar over Kongens Grav,
alle da sprang ham Jernene af.

Indl. S. 75; D. g. F. I Bd. Nr. 25. — *V. 2* Selle, Kammerat. — *V. 3* Solen nejer sig i Syd, ɔ: den begynder at gaa nedad, — *V. 10* Snekke med sit Rede, Skib med sit Udstyr af Tove, Anker og lign. — *V. 13* lig kvær, lig rolig. — *V. 14* braa, hidsig. — *V. 17* brune Brand, blanke Sværd, se Indl. S. 14 — *V. 24* til Helle, til Hallen. — *V. 27* ved Tinderne, Borgmurens takkede Overkant, var der sædvanlig indrettet Opholdssted for Svendene.

Historiske Viser.

---

17. Valdemar og Tove. (1157).

A.

1. Valdemar sejler sig under Ø,
— med Raade —
fæsted liden Soffi, saa væn en Mø.
Konning Valdemar lover dem baade.

2. „Og hør du nu det, Tove min:
hvor vel under du Soffilin?“

3. „Jeg under saa liden Soffi
som Sønne min Kristoffer.

4. Jeg giver hende Ganger graa,
Dronningenavn skal hun og faa.“ —

5. „Og hør du det nu, Soffilin:
hvor vel under du Tove min?“

6. „Saa vel under jeg Tove
som vilden Ulv i Skove.

7. Jeg giver hende Gaarde tre;
brænde hun op med alle de!“

8. Soffi taler til liden Smaadreng:
„Du hente Tovelille for mig ind!“

9. Saa var Tove til Færden fus,
hun klædte sig om Nat ved Kerteljus.

10. Hun klædte sig i Kjortel blaa,
med hver en Søm det røde Guld laa.

11. Hun drog i sin Silkesærk,
var elleve Møer deres Haandeværk.

12. Aksler hun sig Skarlagenskind,
saa gik hun for Dronningen ind.

13. „Hvad heller vil du med Valdemar tale,
eller du vil med mig i Badstue fare?“

14. „Langt heller vil jeg med Valdemar tale,
end jeg vil med dig i Badstue fare.“

15. Soffi var i Hænder saa stind,
hun skød Tove i Badstuen ind.

16. Hun lod hede Ovnen saa,
ikke kunde Tovelille Aande faa.

17. „Kristoffer, Sønne min, hjælp du mig!
Soffi hun vil kvæle mig!“

18. „Hvor skulde jeg kunne hjælpe dig!
tolv Mænd i Brynje holder paa mig!“ —

19. Mælte det Valdemar i Mandeskare:
„Hvi mon ikke Tove til Aftensang fare?“

20. Svared det Soffi, rød som Blod:
„Din Tove er vorden badstuemod.“

21. „Vist skal jeg, Soffi, lønne dig:
du skal aldrig komme i Seng med mig!

22. Bedre var Tove med een Ko,
end du er, Soffi, med dine femten Bo.

23. Bedre var Tove i sin Silkesærk,
end du er, Soffi, med dit gyldne Værk.

24. Bedre er liden Tove, naar hun er død,
end du er, Soffi, med dit Guld saa rød."

25. Leden var lang, og Vejen var trang,
selv gik Valdemar under Baarestang.

Indl. S. 42; Danm. gl. Folkeviser III Bd. Nr. 121. — *V. 2* Soffi-lin, liden Soffi. Endelsen lin indvandrede fra Tyskland paa de ældste Folkevisers Tid, men blev senere fortrængt af det danske lille. Soffi, Sofie; de kirkelige Helgennavne blev i gammel Dansk udtalte med Tonen paa første Stavelse: Soffi for Sofie, Kirsten for Kristine. — Hvor vel under du, hvor kær har du. — *V. 20* badstue-mod, træt af Badet.

---

18. Valdemar og Tove.

B.

1. Der gaar Dans i Kong Valdemars Gaard,
der danser Dronningen med sine Jomfruer smaa.
Med Raade; Konning Valdemar han lover dem baade.

2. Der danser Dronningen med sine Jomfruer smaa,
der danser Tove med udslaget Haar.

3. „Hør du Tove, Lege min:
du hold op Silke med Haanden din!"

4. „Fuld ilde maatte jeg Kongen love,
maatte jeg ikke Silke paa Jorden drage.“

5. „Du sig mig, Tove, Lege min:
og hvor fik Kongen Viljen din?“

6. „Fordi fik Kongen Vilje min,
for hans Magt var større end min.

7. Jeg var mig saa liden en Maar,
der jeg stod i min Faders Gaard.

8. Jeg stod ude baade liden og væn,
Dannerkongen kom ridende med alle sine Mænd.

9. Han sendte efter mig de Riddere ni,
og ikke saa vilde jeg følge di.

10. Saa kom han selve Kongen med alle sine Mænd,
saa maatte jeg Tovelille følge dem.“

11. „Du sige mig, Tove, Lege min:
hvad var da Morgengave din?“

12. „Han gav mig saa godt et Guldskrin,
sligt et kom aldrig i Danmark ind.

13. Han gav mig de Guldringe ni,
Sverigs Dronning aatte di.

14. Han klædte mig i Silke og Skarlagen rød,
saa var I ej, Dronning Soffi, med alle eders Møer.“

15. Det svared Dronning Soffi udaf ret Harm:
„Det var og nok for et Bondebarn!

16. Vil Herre Gud, det jeg maa leve,
da skal han dig halv mindre give!“

17. Dronning svøber sig Hoved i Skind,
saa gaar hun i Loft for Kong Valdemar ind.

18. „Hør du, Valdemar, hvad jeg siger dig:
hvi har du Tovelille kærer' end mig?"

19. „Fordi har jeg Tovelille saa kær:
for hun har to Sønner, de tjener mig saa nær.

20. Første jeg rider gennem Flensborg By,
Kristoffer fører mit Banner i Sky.

21. Første jeg rider gennem Holsterland,
Knud-lille fører mit Banner i Hand."

22. Det stod saa i Vintre to,
ikke kunde Dronningen stalt Tovelil faa.

23. Det var en hellig Juledag,
Tovelil vilde til Kirken fare.

24. Tovelil ganger ad Gaden fram,
baade Silke og røde Guld efter hende svam.

25. Dronningen ud ad Vinduet saa,
hun saa stalt Tovelil paa Gaden gaa.

26. Dronningen taler til Jomfruer to:
„I beder stalt Tovelil ind for mig gaa!"

27. Tove slog over sig Skarlagenskind,
saa gaar hun i Loft for Dronningen ind.

28. Ind kom Tovelil og stedtes for Bord:
„Hvad vil I mig, Dronning, hvi sendte I mig Ord?"

29. Dronningen klapper paa Hynde blaa:
„Du komme, stalt Tovelil, at hvile herpaa!

30. Hør du, stalt Tovelil, hvad jeg siger dig:
du skal i Aften gaa i Badstue med mig!"

31. „Ikke er jeg saa badstue-leed,
jeg ganger jo gerne i Badet med."

32. Dronningen taler til Svende tre:
„I gøre mig den Badstue hed!

33. I gøre den Badstue hed som Glød:
Tovelille skal derinde dø."

34. Tovelille ind i Badstuen tren,
Dronningen lukker selv Døren igen.

35. „Her er ikke Vand, her er ikke Lud!
for al Guds Ære, I lader mig ud!"

36. Kristoffer red ad det Stræde,
han hørte sin Moder i Badstuen græde.

37. Han stødte paa Døren med sit Ben,
alle de Nagler stod hannem igen.

38. Han stødte paa Døren med sin Fod,
han tog sin Moder af Badstuen ud.

39. Han bar hende i Urtegaard:
alt var hun død, før Hanen gol.
Med Raade; Konning Valdemar han lover dem baade.

V. 3 Lege, Legesøster, Veninde. — *V. 15* Bondebarn ɔ: Datter af Landets Indbyggere; ikke modsat adelig, men modsat fyrstelig Fødsel. — *V. 31* badstue-leed, ulysten til at gaa i Bad. — *V. 35* Det varme Dampbad i et stærkt ophedet Rum (der nu sædvanlig nævnes som „finsk" eller „russisk" Bad) var gammel nordisk Skik. Til Badet hørte Vand til Overskyldning og til at slaa paa Ovnen for at fremkalde Dampen, og Lud til Vask og til at

farve Haaret lyst med. — *V. 37* Han sparkede paa Døren, saa at Naglerne sprang løs og faldt ud imod ham.

---

19. Ridder Stigs Død. (1154).

1. Kongen taler til Ridder Stig:
„Og du skalt føre mit Banner i Strid."
Men Ridder Stig han maa sig ej!

2. „Jeg er saa liden en ufrist Mand,
jeg kan ikke føre eders Banner af Land."

3. „Alt saa liden, som du est,
du skal føre mit Banner som bedst."

4. „Skal jeg føre eders Banner i Strid,
I lade mig Fane skære af ny!

5. Lader skære mig Fane baade gul og blaa og rød!
der skal saa mange under hende dø."

6. De red gennem fremmed Land,
aldrig kom Banner af Ridder Stigs Hand.

7. Der fløj Pile saa tykt som Hø
igennem Ridder Stigs Ærme rød.

8. Der fløj Pile som brændendes Brand
igennem Ridder Stigs hvide Hand.

9. Kongen taler til Ridder Stig:
„Du kast mit Banner og red dit Liv!"

10. „Jeg vil ikke, min Fæstemø skulde spørge til By,
at jeg skulde fra Kongens Banner fly.

11. Jeg vil ikke, min Fæstemø skulde spørge til Land,
at jeg skulde kaste Kongens Banner af Hand!“

12. Dannerkonning han raaber udaf stor Nød:
„Ridder Stig ligger under Banner død!“

13. Saa herlig da vandt Dannerkonning den Strid,
men Ridder Stig misted sit unge Liv.

14. Kongen slog op med hviden Hand:
„De danske Mænd har vundet det Land!

15. Saa gladelig vilde jeg nu til Danmark fare,
havde jeg nu Ridder Stig i denne Skare.“

16. Kongen han kom fra Leding hjem,
hans Søster gaar hannem ud igen.

17. „Vær velkommen, min Broder, fra Leding hjem!
hvor har dig lidt med dine velbyrdige Mænd?“

18. „Saa vel da er mig ganget i Hand,
men slagen da er din Fæstemand.“

19. Jomfruen slog hendes Hænder tilsammel,
det alle Guldringe de sprunge over Skammel.

20. „Min kære Søster, du lad ikke saa!
hin rige Hr. Karl skal jeg dig faa.“

21. Det mælte den Jomfru, hun svared for sig:
„Ret aldrig fanger han Vold over mig.

22. Vel maa du kalde ham Karl hin rige,
men aldrig vorder han Ridder Stigs Lige.“

Se Indledningen S. 41; Danmarks gl. Folkeviser, III Bd. Nr. 117. — *V. 5* gul og blaa og rød. **Det danske Kongebanner** var fra **Valdemarernes Tid de tre** blaa **Løver paa**

gylden Grund og omgivne af røde Aakandeblade (Dannebrogs Brug som Rigsfane trængte først stærkere igennem under Valdemar Atterdag og i den følgende Tid). — *V. 20* du lad ikke saa, du te dig ikke saaledes. — ***Omkvædet***: „han maa sig ej" = han gaar til Grunde, kommer i Ulykke.

---

20. Esbern Snare.

1. Hr. Iver og Hr. Esbern Snare,
   — Skoven staar herlig og grøn —
   de drukke Mjød i Medelfare.
Den Sommer og den Eng saa vel kunne sammen.

2. „Hør du, Hr. Iver, kær Stalbroder min:
   du give mig hin liden Kirstin."

3. „Hvad vil du med liden Kirstin gøre?
   hun kan ikke sine egne Ærmer snøre.

4. Hun kan hverken skære eller sy,
   al sin Søm sender hun ud i By."

5. Hr. Esbern drager til Ribe,
   det Skarlagen ny at købe.

6. Han købte Skarlagen og Sindal af ny,
   bad liden Kirstin at skære og sy.

7. Hun satte sig paa Sømmestol,
   hun sømte det mod den klare Sol.

8. Hun lagde det paa Tilje,
   hun skar det i Roser og Lilje.

9. Hun skar paa hans Hærde:
   to Riddere med dragne Sværde.

10. Hun skar i hans Sidesøm:
Snekken ud for striden Strøm.

11. Hun skar i hans Ærmekrans:
femten Jomfruer i en Dans.

12. Hun skar paa hans Bryste,
hvor Ridderen Jomfruen kyste.

13. „Nu er de Klæder baade syet og skaaren,
Gud give, de vare vel hjembaaren!"

14. Det da svarte den liden Smaadreng:
„Jeg fører Hr. Esbern de Klæder hjem."

15. Det første Hr. Esbern de Klæder saa:
„Krist signe Jomfruens Fingre smaa.

16. Krist signe Jomfruens Fingre smaa
for hver den Søm, hun lagde derpaa!

17. Det skal hun have til Skrædderløn:
Ribe og saa alt Riberlen.

18. Det skal hun have i Skræddergave:
mig selver, alt om hun vil mig have."

19. „Hav Tak, skøn Ridder, for eders Gave!
— Skoven staar herlig og grøn —
det er eder selv, den Jomfru vil have."
Den Sommer og den Eng saa vel kunne sammen.

Indledn. S. 42 og 32; D. g. F. III Bd. Nr. 131. — *V. 1* Medelfar (nu Middelfart) var almindeligt Færgested. — *V. 2* Stalbroder, Kammerat. — *V. 4* Søm, Sytøj. — *V. 5* Ribe nævnes ofte som rig paa Handelsvarer.

21. Slaget ved Lena. (1208).

1. Det var ungen Sverker,
ganger for Kongen at stande:
„Herre, I laane mig af eders Mænd,
min Faders Død at hævne."
Ud føre de Riddere deres Skjolde; det græder saa mangen.

2. „Jeg vil laane dig af mine Mænd,
baade Sællandsfar og Jyde;
det er de bedste Slagsmænd,
de kan baade spænde og skyde."

3. Det var om en hellig Søndag
(Messen var god at høre):
Sverker drager til Øresund,
han lader sit Folk overføre.

4. Svesker stander i Fremmerstavn,
og ser han ud i Sund:
„Gud lade os Sejr vinde
eller synke neder til Bund!" —

5. Tilsammen rede de ædelige Herrer,
det var saa ynkelig en Leg;
det var saa ondt i Strid at stande,
hvor Sønnen Faderen sveg.

6. Frem red unge Engelbret
med sit forgyldene Horn;
han vog udaf de Vestergyllands Mænd,
som Bønder de mejer Korn.

7. De danske vunde saa stor en Pris,
de strede i stærkest Nød;
det var saa stort et Mandemord,
saa mangen Mand blev der død.

8. Der de droge af Danmark,
de var vel Tusinde Mænd;
der kom ikke tilbage af dem
uden tre og trøsser fem.

9. Imellem Bjerg og Dale
der gæller baade Ugle og Ørn;
der græder saa mangen Enke
og halv flere faderløse Børn.

10. De Fruer stander i Højeloft,
de venter deres Herrers Komme;
Hestene de kom blodige hjem,
og Sadlerne de var tomme.
Ud føre de Riddere deres Skjolde; det græder saa mangen.

Indl. S. 44; D. g. F. III Bd. Nr. 136. — *Omkvæd:* det græder saa mangen, saa mange græde over det (det er Genstand for græde). — *V. 6* Vestergylland, Vestergøtland. — *V. 8* trøsser fem, tre Gange fem; man havde endnu i Middelalderen en Forkærlighed for at bruge Femtalsystemet i Stedet for Titalsystemet (at tælle efter een Haands Fingre i Stedet for efter begge Hænders Fingre).

---

22. Dronning Dagmars Bryllup. (1205).

1. Det var Bejerlands Dronning,
hun tager sin Datter at lære:
„I-naar du kommer i Danmark ind,
dig vides baade Hæder og Ære.
De sejlte af ædeligste Bejerland.

2. I-naar du kommer i Danmark ind,
dig vides baade Hæder og Ære,
du lad ikke Skatten af Bonden skrive,
saa har han dig saa kære.

3. Den første Bøn, du beder din Herre,
den bede du ham saa blide:
han lade ud Biskop Valdemar,
allerkæreste Morbroder din."

4. Saa snart da blev den Silke
over Jorden bredt;
det var Frøken Dagmar,
hun blev til Stranden ledt.

5. Saa vandt de op deres Silkesejl
saa højt i forgyldene Raa;
saa sejled de til Danmark
i mindre end Maaneder to.

6. Kasted de deres Anker
alt paa den hvide Sand;
tog de Frøken Dagmar,
de løfted hende først i Land.

7. Toge de Frøken Dagmar
og løfted hende først paa Land;
Kongen udaf Danmark
han rækker hende hviden Haand.

8. Snarlig da blev den Silke
over Jorden bredt;
det var Frøken Dagmar,
hun blev paa Slottet ledt.

9. Aarle om den Morgen,
længe før det var Dag,
det var Frøken Dagmar,
hun krævde hendes Morgengav'.

10. „Den første Bøn, jeg eder beder,
den beder jeg eder saa blide:
I lade ud Biskop Valdemar,
allerkæreste Morbroder min!

11. Den anden Bøn, jeg eder beder,
den beder jeg eder saa gerne:
I giver alle Plovpendinge til
og alle Fanger af Jerne!"

12. „I tier kvær, Dronning Dagmar,
I siger ikke saa!
kommer han Biskop Valdemar ud,
han gør eder til Enke i Aar."

13. Hun tog Guldkronen af sit Hoved,
satte den for Kongen paa Bord:
„Hvad skal jeg i Danmark gøre?
mig maa ikke vides et Ord!"

14. „I henter mig ind Hr. Strange
og saa hin unge Hr. Knud;
de skal drage til Attingborg
og løse de Fanger ud."

15. Der han kom af Taarnet ud,
da kunde han ikke gange:
„Her har jeg siddet i atten Aar,
de har mig været saa lange."

16. Hun tog en Guldkam af sit Skrin,
hun kæmte hans gule Haar;
for hver en Lok, hun redte,
da fældte hun modige Taar.

17. „Hør I, Dronning Dagmar:
I græder ikke for mig!
jeg skal det fuldvel hævne,
alt om jeg lever kveg."

18. „I tier kvær, Biskop Valdemar!
siger ikke slige Ord flere!
kommer i tiere i Attingborgs Taarn,
jeg faar eder aldrig ud mere."

Indl. S. 48; D. g. F. III Nr. 133. — *V. 2* skrive Skat, udskrive Skat. — *V. 11* I give alle Plovpendinge til, I eftergiver alle Plovskatter. — *V. 14* Attingborg; muligvis et andet Navn paa Søborg i Nordsjælland, hvor Biskop Valdemar sad fangen. — *V. 17* kveg, levende (= kvik); om jeg lever kveg, om jeg bliver i Live.

---

23. Dronning Dagmars Død. (1212).

1. Dronning Dagmar ligger udi Ribe syg,
til Ringsted lader hun sig vente;
alle de Fruer, i Danmark er,
dem lader hun til sig hente.
Udi Ringsted hviles Dronning Dagmar.

2. „I henter mig fire, I henter mig fem,
I henter mig af de vise!
I henter mig liden Kirsten,
Hr. Karls Søster af Rise!"

3. Liden Kirsten ind ad Døren tren
med Tugt og megen Somme;
Dronning Dagmar sidder hende op igen,
hun favned saa vel hendes Komme.

4. „Kan du læse og kan du skrive,
og kan du løse min Pine,
da skal du slide rød Skarlagen
og ride Graaganger' mine."

5. „Kunde jeg læse og kunde jeg skrive,
jeg gjorde det alt saa gerne;
det vil jeg for Sanden sige:
eders Pine er haarder' end Jerne."

6. Saa tog hun Sankt Mari Bog,
hun læste, alt det hun kunde;
hun kunde ikke Lyset paa Kronen se:
saa saare hendes Øjne de runde.

7. De ledte hende ud, de ledte hende ind,
det blev jo længer og værre:
„Imedens det kan ej bedre vorde,
I sender Bud efter min Herre!“

8. Det da var den liden Smaadreng,
han lod ikke længe lide;
han rykte Sadel af Bjelken ned,
lagde den paa Ørs hint hvide.

9. Kongen han stander paa Højeloftsbro,
og ser han ud saa vide:
„Og hisset ser jeg en liden Smaadreng,
saa sørgelig mod han kvide.

10. Hisset ser jeg en liden Smaadreng,
saa sørgelig mon han traa;
det raade Gud Fader i Himmerig,
alt hvor Dagmar hun maa!“

11. Ind kom liden Smaadreng,
og stedtes han for Bord:
„Vil I noget med Dronningen tale,
I vide hende snarlig Ord!“

12. Dankongen slog det Tavlbord sammen,
at alle de Tærninge sjunge:
„Forbyde det Gud i Himmerig,
at Dagmar skulde dø saa unge!“

13. Der han red af Skanderborg,
da fulgte ham hundred Svende;

der han kom til Ribe,
da var han Mand alene*).

14. Der var Ynk i Fruerstue,
der alle de Fruer græde;
Dronning Dagmar døde i liden Kirstens Arm,
der Kongen red op ad Stræde.

15. Kongen ind ad Døren tren,
han saa den Ligbaare stande:
„Herre Gud Fader i Himmerig.
da bedre mig denne Vaande!

16. Jeg beder eder, Fruer og Møer,
og saa I gode Terner:
I beder en Bøn alt for mig!
jeg taler med Dagmar saa gerne.

17. Dronning Dagmar rejser sig af Baaren op,
hendes Øjne var blodige røde:
„O ve, o ve, min ædelig Herre!
hvi gjorde I mig den Møde?

18. Den første Bøn, der jeg eder beder,
den vider I mig saa gerne:
alle fredløse Mænd dem giver I Fred
og lader alle Fanger af Jerne.

---

*) I sin Udgave har Anders Vedel ændret dette til to Vers:

Der Kongen drog af Skanderborg,
da fulgte ham hundrede Svende;
og der han kom til Gredsted Bro,
fulgte ham ikkun Dagmars Dreng.

Der han red over Randbøl Hede,
da fulgte ham femten Svende;
der han kom over Ribe Bro,
da var den Herre alene.

19. Den anden Bøn, jeg eder beder,
den er eder selv til Somme:
I lover ikke Berngerd efter mig!
hun er saa besk en Blomme.

20. Den tredje Bøn, jeg eder beder,
den vider I mig saa gerne:
lader I Knud, min yngste Søn,
Konning i Danmark være! —

21. Jeg torde ikke ved i Pinen brænde
baade Dag og Nat,
havde jeg ikke mine Ærmer om Søndagen snørt
og ikke Strege paa sat.

22. Nu er det Tid, jeg farer herfra,
jeg maa ikke længer lide:
nu ganger Himmerigs Klokker for mig,
Guds Engle efter mig bide."
Udi Ringsted hviles Dronning Dagmar.

Indl. S. 49; D. g. F. III Bd. Nr. 135. — *V. 1* Ringsted Klosterkirke indeholdt Kongeslægtens Grave, efter at Knud Lavard var bleven skrinlagt her. — *V. 7* jo længer og værre, jo længer des værre. — *V. 6* Sankt Mari Bog, en Bog med Legender om Jomfru Maria. Man synes at have opfattet den gudelige Læsning, som om den ogsaa var et Middel til at fordrive Smerterne („at løse af Pine"). — *V. 10* hvor Dagmar maa, hvorledes Dagmar har det. — *V. 20* Valdemar Sejrs Søn Knud blev ikke Konge af Danmark, men kun Hertug af Bleking. Visens Digter har tænkt sig, at han var Søn af Dagmar, og at han er bleven udelukket fra Tronen af Berngerds Sønner; men dette er ikke historisk rigtigt; han blev forbigaaet, fordi han var uægte Søn. Visen er formodenlig digtet længere Tid efter Dagmars Død.

24. Dronning Bengerd. (1214).

1. Aarle om Morgen længe før Dag
Morgengave hun krævde sig.
Ve da vorde hende Bengerd.

2. „Give I mig nu Samsø
og en Guldkrone af hver Mø!“

3. Kongen svared han Bengerd saa:
„Noget andet I bede maa.

4. Der er saa mangen fattig Mø,
hun kan det ikke for sin Død.“

5. „Kære Herre, I lade det saa være:
I lade ikke Fruer Skarlagen bære!“

6. „Kan hun det naa at købe sig,
fuldvel skal hun det slide for mig.“

7. „Min kære Herre, lader det saa blive:
lader aldrig Bondesøn god Hest ride!“

8. „Kan han den naa at holde for sig,
vel skal han ride den for mig.“

9. „Kære Herre, I lade det saa gaa:
I lade vore Lande i Jerne slaa!“

10. „Hvor skulde jeg det Jern faa,
jeg skulde vore Lande i slaa!“

11. „Vi vil fare os til Ribe i Aar,
vi ville vel Smede til Lande faa.

12. Hvad tør Bonden vel mere ved
end Vændredør og Flagreled?

13. Hvad skal Bonden med mere Bo
end to Øksne og en Ko?

14. Hvilken Bondekone der Søn faar sig,
en Øre Guld saa give hun mig!

15. En Øre af Guld for hver en Søn,
en Ørtug for hver Datter skøn!"

16. Den første Søvn, der Kongen fik,
Dronning Dagmar til hannem gik.

17. „Naar du skal i Leding fare,
Bengerd maa ikke hjemme være!

18. Bleve Bengerd hjemme i Aar,
da kvidte det Barn, i Vuggen laa."

19. „Stat op, Dronning Bengerd, og klæd du dig!
du skal drage af Land med mig!"

20. Den første Pil, i Leding blev skudt,
den blev i Bengerds Hjerte brudt.

21. Nu ligger Bengerd i sorten Jord,
end har Bonden baade Okse og Ko.

22. Nu ligger Bengerd under sorten Muld,
end har hver Mø sit røde Guld.
Ve da vorde hende Bengerd.

Indl. S. 47; D. g. F. III Bd. Nr. 139. — *V. 9* lade Landene slaa i Jern, spærre alle Adgange (alle Indsejlinger til Havnene) med Jernkæder, for at kunne opkræve Told. — *V. 10* Hvor skulde jeg faa saa meget Jern, som jeg behøver til at indhegne Landene med? — *V. 12* Vændredør Dør af Vidjer (Vaand, gl. Flertal: Vænder). — Flagreled, Led af Fletværk (Flager, Plader af Fletværk). — *V. 13* Bo, Ejendom. — *V. 14* Øre (gl. Vægtmaal), om-

trent to Lod. — *V. 15* Ørtug, 1/3 af en Øre, altsaa 2/3 Lod. — *V. 18* bleve er betinget Form: hvis Bengerd blev hjemme, da vilde Barnet i Vuggen lide.

---

25. Kongemordet i Finderup. (1286).

1. Der er saa mange i Danemark,
som alle vil Herrer være;
de rede dem til Ribe
og lode dem Klæder skære.
For nu stander Landet i Vaade.

2. Alle lod de dem Klæder skære
udi Graamunkes Lige;
saa rede de de dem op ad Land,
deres rette Herre at svige.

3. De vogte ham tit, de vogte ham ofte,
de vogte ham alle Tide;
de vogte ham og den liden Stund,
han skulde til Finderup ride.

4. De red i den Bondes Gaard
med skarpe Spær i Hænde;
alle havde de graa Kolhætter paa,
at ingen Mand dem kendte.

5. De rede dem i Laden ind,
som Vokslys stode og brunde;
de ledte op den unge Konge,
saa usen de de ham funde.

6. „Hør du, Ranild Jonsøn:
og vil du værge mit Liv,
jeg giver dig min Søster
og halve mit Rige i min Tid.“

7. Det var Ranild Jonsøn,
han hug i Bord og Balk;
det vil ieg for Sanden sige:
han værged sin Herre som en Skalk.

8. De stak hannem ind ad Hærde
og ud ad venstre Side:
„Nu har vi den Gerning gjort,
al Danemark bær for Kvide.“

9. Det var liden Smaadreng,
han lod ikke længe lide:
han strøg Sadel af Ganger graa,
han lagde den paa Ørs hint hvide.

10. Han strøg Sadel af Ganger graa,
lagde den paa Ørs hint hvide;
end red han til Skanderborg,
før Solen gik til Hvile.

11. Dronningen sidder i Højeloft,
og ser hun ud saa vide:
„Nu ser jeg den liden Smaadreng,
saa hastelig mon han ride.

12. Han rider nu sin Herres Hest,
jeg ræddes for Sorg og Kvide;
raade Gud Fader i Himmerig,
hvor min kære Herre mon lide!“

13. „Eders Herre han er slagen ihjel,
Gud han Sjæl vel naade!
Kongen ligger i Finderup vejen,
og alt Landet stander i Vaade!

14. Vogter I vel eders Rige!
og vogter I vel eders Bo!
vogter I vel eders unge Søn,
al Danmark skal styre og raade!“

15. „Det skal du have for Tidende,
dog de er ikke gode:
Føde og Klæder i Kongens Gaard,
imeden vi lever baade."
Men nu stander Landet i Vaade.

Indl. S. 51; D. g. F. III Bd. Nr. 145 F. G. — *V. 2* i Graamunkes Lige, i Graamunkes Skikkelse; saaledes at de saa ud som Graamunke. — *V. 4* Kolhætter, kullede Hætter, tætsluttende Munkekutter. — *V. 5* usen (Biord), paa ulykkelig Maade, i ulykkelig Tid (jfr. Tillægsordet ussel, usæl, ulykkelig). — *V. 7* i Bord og Balk, i Fjæl og Skillevæg. — *V. 8* Nu have vi gjort den Gerning, som hele Danmark har Kvide (Smerte) for. — *V. 10* Han naaede til Skanderborg, endnu før Solen gik til Hvile. — *V. 11* eders Bo, eders Hjem. — *V. 14* som skal styre og raade hele Danmark.

---

26. Marsk Stig dømmes fredløs. (1287).

1. Marstig vaagner om Midjenat,
og taler han til sin kære:
„Mig har drømt saa underlig,
Krist raade, hvad det mon sæde.
Min ædelig Herre hin unge Hr. Marstig.

2. Mig drømte om mine Rakker smaa,
var vorden til vilde Svin,
og de var udi min Urtegaard
og kasted vore Urter omkring.

3. Mig drømte om mit store Skib,
var bleven til liden smaa Baad,
og Ankeret var paa Lande skudt,
der var ikke Styre derpaa.

4. Mig drømte, det jeg og mine Hovmænd
vi red over en Bro,
min Ganger kasted mig under sig,
han løb til vilden Stod."

5. „I ligger neder, min ædelig Herre,
I giver det ikke i Gem;
det volder: Bønder og Bomænd
de fører eder Skatten hjem."

6. „I Morgen skal Hoffet holdes
for sønden ved den Aa;
volder det Krist i Himmerig,
hvem Kongens Død gælder paa."

7. Marstig og hans gode Hovmænd
klædte dem i Brynjeringe;
saa red de frem for Skanderborg,
de lod deres Ganger springe.

8. Dronningen stander i Højeloft,
og ser hun ud derpaa:
„Hist kommer ridende Hr. Marstig,
og Kongen for sønden Aa."

9. „Tier I kvær, min naadige Frue,
I spotter mig ikke for Herre!
han hedder Drost Hr. Ove,
der Kongens Navn skulde bære.

10. Hør I det, min naadige Frue,
I spotter mig ikke for Haad!
han hedder Drost Hr. Ove,
der sidst i eders Arm laa."

11. Det da svared det Kongens Barn,
han stod i Skarlagen rød:
„Alt er det fuld ond en Bod
at have for Faders Død!"

12. Det da svared det Kongens Barn,
han mælte et Ord med Ære:
„Marstig, du skalt af Landet rømme,
om jeg skal Kronen bære!"

13. „Skal jeg af Landet rømme i Aar
og ligge i Skygge og Skjul,
da skal jeg min Føde af Danmark hente
baade Vinter, Sommer og Jul.

14. Og skal jeg nu af Landet rømme
og ligge paa Vandet hint kolde,
da skal jeg saa mange til Enker gøre
og mest iblandt Fruer saa bolde."

15. Marstig han lader virke et Hus,
det skinner over Mur og Tinde;
der er ingen i Danmark fød,
der kan ham det Hus afvinde.

16. Bonden gaar ad Marken ud,
og skulde han saa sit Korn:
„Hjælp nu, Gud Fader i Himmerig,
har Hjelm nu faaet Horn!"
Min ædelig Herre hin unge Hr. Marstig.

V. 1 Marstig. I Middelalderens Udtale smeltede „Marsk Stig" sammen til eet Ord, der sædvanlig udtaltes med Tonen paa første Stavelse. — hvad det mon sæde, hvad det kan betyde (sæde betyder egl. at passe med, passe til). — *V. 3* Ankeret var kastet paa Land, manglede altsaa paa Skibet; og der manglede Styre (Ror). — *V. 4* vilden Stod; „Stod" af Heste (en Hingst med nogle Hopper) slap man ofte løs i Skoven, for at Dyrene selv kunde finde Føde; Hestene levede i en halvvild Tilstand, indtil de atter indfangedes og afrettedes. — *V. 5* Marskens Hustru opfatter Drømmene om de ringe Dyr og Ting (Svin, Smaabaade) som Varsel om, at der vil komme Folk af ringe Stand, altsaa Fæstebønder, der skulle betale Landgilde; Drømme antoges gerne at varsle, hvilke Gæster man fik. — Bomænd, Folk

med Hus og Landbrug; altsaa en endnu videre Betegnelse end „Bønder“ (Gaardmænd). — det volder, Aarsagen til Drømmen er, ɔ: Drømmen betyder. — *V. 6* Hoffet, Danehoffet, det aarlige Møde af Kongen af Stormændene, hvor bl. a. Sager om Majestætsforbrydelse skulde paadømmes. — volder det Krist, Gud maa raade for (ɔ: ingen kan vide). — hvem Kongens Død gælder paa, hvem Drabet paa Kongen tillægges. — sønden ved den Aa, paa den søndre Side af Aaen (jfr. dog Noten til V. 8). — *V. 8* Kongen for sønden Aa, som det ses af næste Vers. (I spotter mig ikke for Herre ɔ: som om jeg var Herre), er dette en haanlig Betegnelse for Marsk Stig, fordi han optræder som Herre i Landet. Udtrykket „for sønden Aa“ er dog dunkelt; det bruges i Viserne sædvanlig om Landet syd for Kongeaaen, altsaa Sønderjylland; men dette Hertugdømme kan ikke tænkes som Marskens Omraade. — *V. 9—10* Det er snarere Drost Ove, der sætter sig i Kongens Sted, — for han er Dronningens Elsker. — For Haad. med Haan, med Spot. — *V. 13* Skygge, Dunkelhed, Ukendthed. — *V. 15* Hus, Borgtaarn; Taarnet rager op over Borgens Ringmur og dennes Tinder.

---

27. *Marsk Stig og hans Hustru.*

1. Det var unge Hr. Marstig,
han skulde i Leding fare;
hjemme blev Konning Erik,
voldtog hans Hjertenskære.
Men Fruen hun sidder i Sælland, saa mangt der hun sørger.

2. Det var Herre Marstig,
han kom af Leding hjem;
ikke vilde hans kære Hustru
gaa hannem ud igen.

3. Det var Herre Marstig.
han ind ad Døren tren;
ikke da vilde hans kære Hustru
stande ham op igen.

4. Længe stod Hr. Marstig,
og tænkte han ved sig:
„Hvi mon ikke min kære Hustru
stande op imod mig?“

5. „Den Tid I af Landet for,
da var jeg en Ridders Frue;
nu er jeg Dronning i Danmark,
det maa jeg saa lidet love.

6. I skal aldrig Søvnen sove
paa min hvide Arm,
før I faar vejet Konning Erik,
som mig har gjort den Harm.“

7. Det var Herre Marstig,
han svared ikke et Ord;
saa red han til Landsting,
Konning Erik imod.

8. Det var Herre Marstig,
han ganger ad Tinge fram;
ham hilste baade Riddere og Svende,
saa mangen ærlig Mand.

9. Op stod Konning Hr. Erik
og tog ham i sin Haand:
„Vær velkommen, Hr. Marstig,
hjem til Rige og Land!“

10. Det svared Herre Marstig,
han var i Sinde vred:
„Ilde har jeg stedt min megen Møde,
der jeg af Landet red.

11. Jeg red mig af Landet ud,
jeg vandt baade Revel og Ri;
hjemme sad I, Konning Erik,
voldtog min væne Viv!“

12. „Hør du, Herre Marstig,
du vredes ikke ved mig!
otte Borge udi Sælland
dem vil jeg unde dig.“

13. „Otte Borge udi Sælland
kommer mig ikke Sorg af Hue;
saa Mænd ved, Dannerkonning,
langt kærer' har jeg min Frue!

14. Hør I, Dannerkonning,
I mærker fuldvel mit Ord:
jeg bliver eder aldrig tro eller huld,
imeden jeg lever paa Jord.“
Men Fruen hun sidder i Sælland, saa mangt der hun sørger.

Indl. S. 53; D. g. F. III Bd. Nr. 145 H I. — *V. 10* stedt min megen Møde, anvendt min store Umage. — *V. 11* Revel og Ri, Reval og Riga (et saadant Tog til Estland under Erik Klipping skyldes vist kun Visedigterens Fejltagelse).

---

28. *Marsk Stig.*

(Den lange Vise).

1. Marstig han vaagner om Midjenat,
og taler han til sin kære:
„Mig har drømt saa underlig,
Gud raade, hvad det skal sæde!
Min ædelig Herre hin unge Hr. Marstig.

2. Mig drømte om mit store Skib,
var vorden til liden Baad,
og alle de Aarer for Borde laa,
der var ikke Styre paa.

3. Mig tykte, det jeg og mine Mænd
var ridende over en Bro,
min Ganger han slog mig under sig,
han løb til vilden Stod."

4. „Hør I det, min ædelig Herre:
I give det intet i Gem!
det volder: Bønder og Bomænd
vil føre eder Skatten hjem."

5. Ind kom Marstigs liden Smaadreng,
og stedtes han for Bord:
„Her kommer Kong Eriks liden Smaadreng
ridende i vor Gaard."

6. Op stod unge Hr. Marstig,
han klædte sig for sin Seng;
saa gik han i Gaarden ud,
at tale med Kongens Dreng.

7. „Hør I det, unge Hr. Marstig,
og hvad jeg siger dig:
I skal ride til Kongens Gaard,
og følge skal I mig."

8. „Hør du det, liden Smaadreng,
og hvad jeg siger dig:
vedst du noget af Kongens Raad,
da dølg det ikke for mig!"

9. „Jeg ved ikke af Kongens Raad,
før I faar det at høre:
foruden I skal i Leding i Aar
og Kongens Banner at føre."

10. Det var unge Hr. Marstig,
han svøber sig Hoved i Skind;
saa gaar han i Højeloft
for skønne Fru Ingeborg ind.

11. Hr. Marstig han ind ad Døren tren,
han var i Huen saa gram:
„Saa Mænd ved, skønne Fru Ingeborg,
nu vil min Drøm gaa fram.

12. Det jeg drømte, min gode Hest
han løb til vilden Stod,
det volder: jeg bliver vejen i Strid,
min Hest bliver slagen mig fraa."

13. „Tier I kvær, min ædelig Herre,
og siger I ikke saa!
den rige Krist i Himmerig
eder fuldvel vogte maa."

14. Det var unge Hr. Marstig,
han rider i Kongens Gaard;
ude stod Dannerkongen,
han var vel svøbt i Maar.

15. „Hør du, unge Hr. Marstig,
hvad jeg siger dig:
du skal udi Leding i Aar
og føre mit Banner for mig."

16. „Skal jeg fare af Lande i Aar
og vove mit unge Liv,
da vogter I mig min Hustru,
hun er saa væn en Viv."

17. Det svared unge Kong Erik,
han smiler under Skind:
„Hende skal ikke mere ad Skade blive,
end hun var Søster min.

18. Saa vel skal jeg hende vogte,
saa vel skal jeg hende gemme;
hende skal ikke mere ad Skade blive,
end I vare selv hjemme."

19. Det var unge Hr. Marstig,
han skulde af Landet ride;
igen sad skønne Fru Ingeborg,
hun monde baade sørge og kvide.

20. Det var unge Kong Erik,
han beder lægge Sadel paa Heste:
„Vi vil ride os op ad Land,
saa høvisk en Frue at gæste."

21. Det var unge Kong Erik,
han svøber sig Hoved i Skind;
saa gaar han i Højeloft
for skønne Fru Ingeborg ind.

22. „Her sidder I, skønne Fru Ingeborg;
og vil I være mig huld,
da syr I mig en Skjorte,
singler den med røden Guld."

23. „Skulde jeg sy eder en Skjorte
og single med røden Guld,
saa Mænd ved, Dannerkonning,
da var jeg Hr. Marstig uhuld!"

24. „Hør I, skønne Fru Ingeborg,
og vil I have mig kær,
alle de Dage, jeg leve maa,
jeg vil eder elske og ære."

25. „Hr. Marstig han gav mig Guldringe
og Kæden om min Hals,
saa Mænd ved, Dannerkonning,
jeg bliver ham aldrig falsk!

26. Det loved I Hr. Marstig,
der han af Lande for:
I skulde mig vogte og gemme,
som jeg eders Søster vaar."

27. De tændte op de Vokselys,
de stode paa Bord og brændte;
saa saare græd skønne Fru Ingeborg,
de fulgte hende med Kongen til Senge.

28. Det var skønne Fru Ingeborg
hendes allerstørste Kvide:
han red til hende baade aarle og silde,
han lagde hende hos sin Side. —

29. Det var unge Hr. Marstig,
han kom fra Leding hjem;
saa stærke var de Tidend',
der ham ginge igen.

30. Hjem kom unge Hr. Marstig,
red i sin egen Gaard;
ikke vilde skønne Fru Ingeborg
gaa ham ud imod.

31. Det var unge Hr. Marstig,
han ind ad Døren tren;
ikke vilde skønne Fru Ingeborg
staa ham op igen.

32. Længe stod Herre Marstig,
og tænkte han ved sig:
„Hvi monne skønne Fru Ingeborg
ikke ville staa op mod mig?"

33. „Den Tid I ud af Lande for,
da var jeg en Ridders Frue;
nu er jeg Dronning i Danmark,
det monne saa lidet due.

34. Den Tid I ud af Landet for,
da var jeg en Ridders Viv;
nu er jeg Dronning i Danmark,
det angrer mig al min Tid.

35. Nu skal jeg aldrig Søvnen sove
hos eders hvide Side,
førend I faar vejet Kong Erik,
som mig har gjort den Kvide.

36. Nu vil jeg aldrig Søvnen sove
udi eders hvide Arm,
førend I faar vejet Kong Erik,
som mig har gjort den Harm."

37. Hr. Marstig klæder sig og sine Mænd
baade i Brynje og Jern;
saa rider han til Landsting
og undsiger Kongen der.

38. Det var unge Hr. Marstig,
han gaar for Kongen fram;
der hilser ham alt Rigens Raad,
saa mangen ærlig Mand.

39. Hr. Marstig staar paa breden Ting
og han begyndte at kære:
„Min Hustru er med Volde tagen,
derfor er jeg kommen here.

40. Jeg var mig af Landet ud
og voved for Riget mit Liv;
hjemme sad I, Kong Erik,
voldtog min væne Viv."

41. Det svared unge Kong Erik,
han smiler under Skind:
„Hendes Ja og hendes Vilje
den var saa god som min."

42. Det svared Hr. Marstig,
han var ikke meget glad:
„Det er nu et gammelt Ord:
Spotten og Skaden vil følges ad.

43. I har voldtaget min væne Hustru
og gjort mig det til Møde;
I skal det vide, Kong Erik:
I skal for hende dø!"

44. Hr. Marstig gik af Tinge,
og han tog til sin Hat:
„I lader eder mindes, alt Rigens Raad,
det jeg har Kongen undsagt.

45. „Hør du, unge Hr. Marstig:
du lader bortfare slig Ord;
jeg giver dig Borg og Fæste
og dertil grønnen Jord."

46. „Jeg skøtter ikke om eders Borge,
de kommer ikke i min Hu:
jeg vilde, den Gerning var aldrig gjort
alt mod min skønne Fru'."

47. „Marstig du rider ikke saa stærkt,
jeg kan mig jo for dig vare;
vil du ikke være min Ven,
da maa du vel lade det fare."

48. „Ikke rider jeg saa stærkt,
ikke heller er jeg saa streng;
man finder dog tit en Mynde,
der løber ind Hjort og Hind.

49. Drages det vel til Minde,
at jeg har eder undsagt;
det kommer saa tit, at liden Tue
hun vælter fuldstort et Las." —

50. Fru Ingeborg har en Søstersøn,
Rane er hans Navn;
han tjente unge Kong Erik,
det var ikke for hans Gavn.

51. Fru Ingeborg og unge Rane
de gaar dem i Raad,
alt hvor de skulde Kong Erik
hans unge Liv forraade.

52. Det var liden Rane,
han staar for Kongens Bord;
han sagde Kongen af Hjorte og Hinde,
som spilled udi den Skov.

53. „Jeg ved mig baade Hjorte og Hinde,
de spiller udi den Lund;
tykkes eder saa, min ædelig Herre,
did vil vi ride en Stund.“

54. Det var unge Kong Erik,
beder sadle Ganger graa:
„Vi vil ride til Landsting
og se, hvor Landet mon staa.

55. I rider nu frem, mine gode Mænd,
I reder mig Herberg der:
jeg vil ride med Rane,
om hans Ord de Sanding er.“

56. Han bad alle sine gode Mænd
til Viborg om Herberg ride;
det kom saa lidet udi hans Hu,
at Rane vilde ham svige.

57. De hidsed efter Hjort og Hind
og ligesaa efter Raa;
de holdt det saa længe,
at Dagen den monde forgaa.

58. Det mælte unge Kong Erik,
han var i Huen saa ve:
„Hjælp nu, Gud-Fader i Himmerig!
jeg er udaf min Led.“

59. Saa saa han sig saa lidet omkring
udi de tykke Ris;
der blev han var et lidet Hus,
der brændte baade Ild og Lys.

60. Han gik sig i Huset ind,
han var i Huen saa ve;
der stod inde saa skøn en Jomfru,
som nogen Mand vilde se.

61. Han tog hende listelig i sin Arm,
han talte til hende saa brat:
„Hør I det, min skønne Jomfru,
I sover hos mig i Nat.“

62. Det da svared den skønne Jomfru,
saa hjertelig hun lo:
„Svar du først, Kong Erik,
den Gerning, du har sidst gjort!“

63. „Min skønne Jomfru, ved I det saa,
da ved I ogsaa mere:
I siger mig det, min skønne Jomfru,
hvor længe mit Liv skal vare.“

64. Det da svared den skønne Jomfru,
saa hjertelig der hun lo:
„Spørg du ad den liden Krog,
der dit Sværd hænger paa.“

65. Det var unge Kong Erik,
han efter den Jomfru tog;
hun blev borte imellem hans Hænder,
han hende aldrig mere saa.

66. Den Stund den Jomfru hos ham var,
da havde han Ild og Lys;
saa snart som hun var kommen ham fraa,
han stod i tykken Ris.

67. Det var unge Rane,
saa tog han oppaa:
„Herre, vi rider af denne Skov,
meden Maanen skinner saa klar!

68. Der ligger en By her lidet fraa
for uden den grønne Lund;
tykkes eder saa, min ædelig Herre,
did vil vi ride en Stund.

69. Did vil vi ride saa længe,
at Maanen han skín;
saa Mænd ved, unge Kong Erik,
os sker der ingen Men!"

70. Saa red de til Finderup,
der bad de om Hus;
det var i-saa sildig,
slukt var baade Ild og Ljus.

71. Saa stalded de ind i Finderup Lade,
og ingen Mand dem kendte;
det var end aldrig i hans Agt,
ham skulde saa gaa i Hænde.

72. Det mælte unge Kong Erik,
og saa tog han oppaa:
„Rane, du lukker den Ladedør,
som jeg monne dig tiltro!

73. Luk du vel den Ladedør,
som jeg monne dig tiltro:
du tænke paa unge Hr. Marstig
og mindes paa hans Ord!"

74. „Marstig, min Frænde, er snar i Sind
og underlig i sine Ord;
saa Mænd, min ædelig Herre,
I tør det ikke tro!

75. Viben vil værge om hvert et Sted,
som udi Marken mon staa;
kunde hun end værge det mindste Sted,
som hun skal bygge paa!"

76. Det var ikke andre Sværd eller Spyd,
som monde for Døren staa:
det vil jeg for Sandingen sige,
han satte derfor to Straa.

77. De var ikke brader'
og brader' i Laden lagt,
saa kom skønne Fru Ingeborgs Bud
udi den Bondegaard.

78. Saa stødte de paa Døren
med Glavind og med Spjud:
„Du stat op, unge Kong Erik,
du gak hid til os ud!"

79. Det svared unge Rane,
saa tog han oppaa:
„Ikke er unge Kong Erik herinde,
I tør det ikke tro!"

80. Han kasted over hannem Hø,
han kasted over ham Straa;
det vil jeg for Sandingen sige,
han viste dem, hvor han laa.

81. Han hug over Bjelke,
og han hug over Balk;
saa fast hug han for Kong Erik:
han værged ham som en Skalk. —

82. „Hvem vil ride til Viborg
og følge Kongens Lig?
hvem vil ride til Skanderborg.
sige Dronningen Tidende slig?"

83. Ingen vil ride til Viborg
og følge Kongens Lig;
en Dreng sendte de til Skanderborg,
sige Dronning Tidende slig.

84. Ind saa kom den liden Smaadreng,
og stedtes han for Bord;
han var snild i Tale sin,
han kunde vel føje sine Ord.

85. „Hil sidder I, Dannerdronning,
er klæd i Skarlagen rød!
vejen er unge Kong Erik,
i Finderup ligger han død.“

86. „Det skal du have for Tidende,
enddog de er ikke gode:
Øl og Mad udi min Gaard,
den Stund vi lever baade.“

87. „De stak ham ind ved højre Arm
og ud ved venstre Side;
— I vogter saa vel det lidet Barn,
al Danmark bær for Kvide!

88. De stak ham ind ved venstre Aksel
og ud ad højre Arm;
— I vogter vel det lidet Barn,
al Danmark bær for Harm!“

89. Marstig vog Kongen i Finderup,
han agter det i-saa ringe;
saa red han til Skanderborg,
han lader sin Ganger springe.

90. Det var danske Dronning,
hun ud ad Vinduet saa:
„Hisset ser jeg den selvgjorte Konge
ridendes i vor Gaard.“

91. „Jeg er ikke selvgjort Konge,
fordi du siger saa;
men det var Drost Hr. Lovmand,
sidst i dine Arme laa.

92. Saa lidt agter du Kong Eriks Død,
saa lidt agter du den Kvide:
meden du har Drost Lovmand,
og du ser ham i Live.“

93. Det mælte Hertug Kristoffer,
han stod i Skarlagen rød:
„Alt er det fuld ond en Bod
for min kære Faders Død!“

94. Det mælte Hertug Kristoffer,
han talte et Ord med Ære:
„Alt skal du ud af Landet rømme,
om jeg skal Kronen bære!“

95. „Skal jeg ud af Landet rømme
og ligge paa Vandet hint kolde,
saa mangen Enke da skal jeg gøre
og mest af Fruer hin' bolde.

96. Skal jeg ud af Danmark rømme
fra Hustru og Børn saa smaa,
alt skal jeg min Føde i Danmark hente
baade Vinter og Sommer og Vaar.“

97. Saa red han fra Skanderborg,
han lod sin Ganger springe;
han red sig til Møllerup,
hin skønne Fru Ingeborg at finde.

98. Det var unge Hr. Marstig,
red i sin egen Gaard;
op stod skønne Fru Ingeborg,
hun gik hannem imod.

99. Det mælte unge Hr. Marstig,
han tog hende i sin Arm:
„Nu har jeg vejet Kong Erik,
som dig har gjort den Harm.

100. Hvad heller vil du være en fattig Kvinde
og følge en fredløs Mand,
heller du vil være en Slegfred
og bære det Hadings-Navn?“

101. „Langt heller vil jeg være en Dannekvinde
og følge en fredløs Mand,
end jeg vil være en Slegfred
og bære det Hadings-Navn.“

102. Marstig han drog sig til Hjelm
og saa tog han det ind;
det vil jeg for Sandingen sige:
derfor blegned mangen Kind.

103. Saa lod de gøre det Hus paa Hjelm,
saa lod de det gøre saa fast;
de skøtte hverken om Bøsse eller Pil
ikke heller om Blidekast.

104. Bonden gaar ad Marken,
og der saar han sit Korn:
„Hjælp os, Gud Fader i Himmerig,
har Hjelm nu faaet Horn!“

105. Marstig han lader opbygge Hjelm,
han sætter der Mur og Tinde;
Kongen drog derfor med al sin Magt,
kunde ham det ikke afvinde.
Min ædelig Herre, hin unge Hr. Marstig.

Indl. S. 54—56; D. g. F. Nr. 145 A. De fleste Oplysninger om Udtryk i denne Vise maa søges under de kortere Viser (Nr. 25—27), som Digteren i høj Grad har benyttet ved

dens Affatttelse. — *V. 11* gaa fram, udføres, blive til Virkelighed. — *V. 17* ad Skade, til Skade. — *V. 19* han skulde af Landet ride, han maatte ride af Landet (jfr. V. 1 i forrige Vise). — *V. 22* En udsyet Skjortc var Fæstemøens Gave til Fæstemanden (jfr. Nr. 20 Esbern Snare); Kongens Bøn til Fru Ingeborg er altsaa et Spørgsmaal, om hun vil være hans Kæreste. — single, bræmme, baldyre. — *V. 23* uhuld, uden Hengivenhed, troløs. — *V. 28* Fru Ingeborg hendes, Fru Ingeborgs. — *V. 29* ginge igen, mødte ham, (igen, imod). — *V. 31* staa ham op igen, staa op imod ham (ham er Hensynsbetegnelse). — *V. 34* det angrer mig, det nager og harmer mig. — *V. 62* svar du først den Gerning, gør først Rede for den Gerning. — *V. 64* Muligvis er Meningen: dit Liv vil ikke vare længere, end Sværdkrogen i dit Bælte holder. — *V. 71* ham skulde saa gaa i Hænde, at saadan en Skæbne skulde komme til ham. — *V. 74* I tør det ikke tro, I behøver ikke at bryde eder derom. — *V. 77* bradere, hurtigere (jfr. brat, hurtig). — de var lagt, de havde lagt dem. — *V. 97* Herregaarden Møllerup i Feldballe Sogn ved Æbeltoft var — ifølge Overleveringen — Marsk Stigs Bopæl. — *V. 103* Bøsser (ɔ: Kanoner) nævnes tidligst under Valdemar Atterdag, og kunne nok være kendte paa den Tid, da Visen digtedes (derimod sikkert ikke, dengang Hjelm blev belejret af Erik Menved); de ældre Kastemaskiner (Blider) var dog stadig de almindeligste Belejringsredskaber. — de skøtter ikke om, de regner ikke for noget.

---

29. Niels Ebbesøn. (1340).

1. Greven drog i Danmark ind,
og did lod han sig raade;
det var ham for langen spaaet,
han skulde sit Liv der lade.

2. Ikke vil han det lade fordi,
end vil han det friste;
Riddere og Svende, Borgere og Bønder,
dem havde han agtet at gæste.

3. Greven sendte Niels Ebbesøn Bud,
han bad ham til sig komme:
han sagde ham Fred og Felighed til
nu ad den samme Stunde.

4. Greven mødte Niels Ebbesøn
norden ved den Strand:
„Vær velkommen, Niels Ebbesøn,
hvor gaar dig til Haand?

5. Vel maa du, Niels Ebbesøn,
kære Sinde min!
hvor staar Huen i Nørrejylland,
og hvor lider Frænderne din?“

6. „Nok har jeg i Nørrejylland
baade Frænder og Maage;
de skal eder til Vilje være,
ihvort I dem vil have.“

7. „Niels Ebbesøn, du est en kunstig Mand,
og dertil est du from;
hvor du ikke kan over komme,
der rider du lang Vej om.

8. Hør du det, Niels Ebbesøn,
vil du mit Ærind bortride?
hvor mange Svende har du med dig,
der du maa vel paa lide?“

9. „End har jeg fyrretyve Karle,
saadanne som de nu ere;
enten de ere fler eller færre,
jeg har dem alle fuld kære.“

10. „Har du fyrretyve Karle, dig tjen',
det er dig vel til Maade;
igaar holdt du i Hr. Bugges Gaard
med hundrede Mænd i Plade.“

11. Niels Ebbesøn tren en Fod fra ham,
han svared og ej længer tav:
„Er her nogen, Ridder eller Svende,
mig haver den Løgn paa sagt?

12. Er her nogen, enten Ridder eller Svende,
som mig det tilsige vil,
jeg skal aldrig gaa Fod fra ham,
før jeg har svaret dertil.“

13. „Hør du det, Niels Ebbesøn,
vi vil der ikke om tale;
du rid til Hr. Bugge,
om han vil mit Venskab have.

14. Hr. Bugge han har mig undsagt
og saa hin unge Povl Glob;
Hr. Anders Frost er og en af dem,
er fremmest i det Raad.

15. End flere har jeg til Vilje været,
de ville mig nu forsmaa;
I lide fast paa Hr. Bugges Raad,
I ser, hvor det vil gaa!“

16. „Hr. Bugge ved jeg intet af,
hvad han agter at gøre;
Anders Frost har været eder Tjener saa tro,
aldrig skal I andet spøre.

17. Anders Frost har været eder Tjener tro,
aldrig skal I andet spøre;
vilde han Orlov af eder tage,
hvi maatte han det ikke gøre?

18. Det er saa Sæd i Dannemark,
har været af gamle Dage:
ihvilken Svend som ikke vil tjene,
han maa vel Orlov have.“

19. Det da svared ham Grev Hr. Gert,
hannem lysted det ikke at høre:
„Ingen maa fra sin Herre fly,
meden han lyster hannem at føre.“

20. „Der er ingen tilsammen viet
uden Munken og hans Kappe;
Hovmand rider og Hovmand kommer,
ihvor han tjener til Takke.“

21. „Niels Ebbesøn, du taler mig fast imod,
du snakker altfor længe;
du skal enten Danmark rømme,
eller jeg skal lade dig hænge!“

22. „Skal jeg ud af Danmark rømme
fra Hustru og Børn saa smaa,
usen skal I sige deraf,
at I mig nogen Tid saa.“

23. „Rid du bort, Niels Ebbesøn,
jeg vil dig intet høre!
eller jeg bryder mit Lejde over dig,
som jeg tør fuldvel gøre.“

24. „Aldrig ser I mig saa ræd,
jeg torde jo fuldvel skælve;
Grev Gert, I ser vel dertil
og mandelig vogter eder selve!“

25. „Niels Ebbesøn, du taler mig haardt imod,
og saa har du gjort fiere;
i Dag skal du for mig felig være,
til Solen ganger til Hvile.“

26. Niels Ebbesøn slog op med hviden Haand,
han kasted sin Ganger omkring:
„Farvel, Grev Gert, og alle dine Mænd,
du agte mig snart igen!“

27. Niels Ebbesøn red ad Vejen frem,
han hug sin Hest med Spore;
efter holdt Greven med alle sine Mænd,
ingen efter ham torde.

28. Det var Niels Ebbesøn,
kom i sin egen Gaard;
det var hans kære Hustru,
hun ganger hannem imod.

29. „Hør du det, kær Hustru min,
hvad Raad kan du mig kende?
jeg skal nu enten af Landet rømme,
eller Greven vil lade mig hænge."

30. „Hvad for Raad skal jeg eder kende?
jeg er en fattig Kvinde;
de værste Raad de ere nu bedst,
om vi kan dem paa finde.

31. De værste Raad de ere nu bedst,
om vi kan dem paa finde:
enten Greven ihjel at slaa
eller at brænde ham inde.

32. I lader eders Heste til Smedje gaa,
og lader I dem beslaa:
alle Hagerne vende frem;
det giver jeg eder for Raad.

33. Alle Hagerne vende frem,
paa Sporet de jer ikke kende;
I lader det ingen Mand spørge,
det lærte eder en Kvinde."

34. Det var Niels Ebbesøn,
han taler til Svende sin':
„Hvilke ville nu følge?
og hvilke ville nu fly?

35. Hvilke ville mig følge,
de række mig Haand paa ny;
hvem som Orlov have vil,
han sige mig det ret nu!"

36. Op da stode de Dannesvende,
de svared deres Herre saa fri:
„Vi vil nu med eder ride
og vove vort unge Liv!"

37. Saa red de i Fruerlund,
der bandt de deres Heste;
saa gik de ad Byen ind,
Grev Gert saa vilde de gæste.

38. Det var Niels Ebbesøn,
han kom til Randers Bro:
„Hvilken som ikke vil være mig huld,
han tage sig Orlov nu!"

39. Frem da gik han liden Svend Trøst,
han troede ham allerbedst:
„Herre, I giver mig Orlov
og dertil Sadel og Hest!"

40. Saa gav han ham Orlov
og dertil Sadel og Hest;
den samme Dag før Aften
han tjente sin Herre bedst.

41. Det var Niels Ebbesøn,
han klapped paa Døren med Skind:
„I staar op, Hr. Greve Gert,
og lader mig nu ind!

42. Staar I op, Hr. Greve Gert,
og lader mig nu ind!
jeg er Hertug Henriks Sendebud,
han har mig til eder sendt!

43. Hør I, Herre Greve Gert,
I dvæler ikke længe;
Kolding er bestoldet
og Ribe det er brændt."

44. „Er det Sanden, du siger for mig,
da er det Tidende gode:
Hest og Klæder udi min Gaard,
den Stund vi leve baade."

45. De lukte op den Greves Dør,
det Bud skulde indgaa;
da var det Niels Ebbesøn,
han skulde til Sengen gaa.

46. „Hør du, Niels Ebbesøn,
vi vil os bedre forlige:
vi sender Bud efter Hertug Henrik
og Hr. Klavs Krummedige."

47. „Ikke sagde I saa igaar
ude ved den Strand;
jeg skulde da enten hænge
eller rømme af Land."

48. Svared det den sorte Svend:
„I lader ej længer lide!
lægger nu neder den lange Tale
og lader Sværdene bide!"

49. Saa toge de Greve Gert
i hans gule Lok;
saa hugge de ham Hovedet fra
over hans Sengestok.

50. Den Tid Greven har var død,
da sloge de paa deres Tromme;
det var Niels Ebbesøn,
han monde af Byen gange.

51. Det var Niels Ebbesøn,
han vilde af Byen fly;
der mødte hannem Hr. Ove Haas,
han vilde ham det forbyde.

52. „Hør du det, Hr. Ove Haas,
lad mig min Vej bortfare;
du vedst fuldvel, du est min Maag,
du maa mig intet skade.“

53. „Alt er det Sanden, jeg har din Frænke,
og jeg din Maag skal være;
du har nu slaget min Herre ihjel,
jeg maa det ikke gøre.“

54. Niels Ebbesøn brugte sit gode Sværd,
han vilde ham ikke vige;
Hr. Ove Haas med tyske fler
de maatte der lade deres Liv.

55. Det var Niels Ebbesøn,
han kom til Randers Bro;
der stod liden Smaadreng,
der førre Orlov tog.

56. Niels Ebbesøn over Broen løb,
de fulgte ham i-saa fast;
det var liden Smaadreng,
han Broen efter ham kaste.

57. Niels Ebbesøn han tren til sin Hest,
til Noringsris monde han ride;
det vil jeg for Sanden sige:
han havde baade Angst og Kvide.

58. Saa gæsted han en Kærling,
hun havde ikke uden to Leve;
den ene gav hun Niels Ebbesøn,
for han vog den kullede Greve.

V. 1 at raade sig did, at begive sig did (med fuld Vilje og Forsæt). — for langen, for længe siden.

V. 2 ikke vil han det opgive „fordi“ (ɔ: af den Grund = paa Grund af Spaadommen).

V. 3 Felighed, Lejde; et plattysk Ord, der i 14de Aarh. trænger ind i Dansk. — ad samme Stunde, i (el. fra) samme Øjeblik.

V. 5 du maa vel, du lever vel. — Sinde, Ledsager, Tjenestemand.

V. 6 ihvort, hvorhen I vil have dem til at drage.

V. 7 Greven siger (halvt artig, halv ærgerlig over Nielses høflige Svar): „Du er en kunstig (listig) Mand, der kan gaa uden om, hvor du ikke vil sige den rene Sandhed; du er dog ogsaa from (tapper).“

V. 12 tilsige mig det, sige mig det paa.

V. 13 der ikke om, ikke derom.

V. 14 undsagt, her næppe i Betydningen „lovet Døden“, men blot „sagt sig fri for Lensforholdet“, ti dette omtales i de næste Vers.

V. 16 Niels Ebbesøn erklærer ikke at vide noget om Hr. Bugges Planer, men tager Anders Frost bestemt i Forsvar (denne var hans Slægtning).

V. 19 at føre ham, have ham med sig som Tjener.

V. 20 til Takke, til (sin) Tilfredshed.

V. 22 usen, ulykkelig (se foran S. 81).

V. 24 Aldrig ser i mig saa ræd, at jeg virkelig behøver at skælve. jeg tør eller jeg tør ved, jeg behøver.

V. 25 felig, sikret ved Lejde; jfr. Felighed i V. 3.

V. 26 du vente mig snart igen.

V. 33 at en Kvinde lærte eder det.

V. 53 Ganske vist er det Sandhed, at jeg har din Frænke (kvindelige Slægtning) til Hustru, og at jeg som Følge deraf er din Maag (din Svoger, din besvogrede); men da du har dræbt min Herre, kan jeg ikke gøre det (nemlig at lade være at skade dig).

V. 58 Lev, Brød.

Den omarbejdede Slutning paa Niels Ebbesøns Vise (Dag-Redaktionen).

34. „I æder og drikker mine Dannesvende,
I gører eder fuld glad:
først denne Nat forgangen er,
da fanger vi Dagen istad.

35. Dagen kommer, naar Solen skín,
saa faar vi Tidende ny;
saa vil jeg paa mine Svende se,
hvilken fra sin Herre vil fly.“

36. Op da stod de Dannesvende,
de svared deres Herre saa fri:
„Vi vil med eder ride
og vove baade Gods og Liv.“

37. Saa red de til Fruerlund,
og der bandt de deres Heste;
saa gik de dem i Randers ind,
Grev Gert ham vilde de gæste.

38. Det var Niels Ebbesøn,
han kom til Randers Bro:
„Hvilken mig ikke tjene vil,
han tage sig Orlov nu.“

39. Op da stod de gode Hovmænd,
de toge da Tjeneste paa ny,
uden Niels Ebbesøns Søstersøn,
han vilde da fra ham fly.

40. Det var Niels Ebbesøn,
han klapper paa Døren med Skind:
„I staar nu op, Greve Gert,
I lader mig til eder ind!

41. I staar nu op, Greve Gert,
I lader mig til eder ind!
jeg er Hertug Henriks Bud,
han har mig til eder sendt."

42. „Est du Hertug Henriks Bud,
da lad dig ikke forlange:
mød mig i Morgen i Brødrekirke
mellem Messe og Ottesange."

43. „Hør I det, Greve Gert:
I dvæler ikke for længe!
Kolding det er bestoldet
og Ribe det er brændt."

44. Greven han ud af Vinduet saa,
han saa de blanke Spjude:
„Usen jeg ind til Danmark kom,
Niels Ebbesøn holder herude!"

45. De stødte paa Døren med Glavind og Spjud,
de Nagler ginge alle i Stykker:
„Est du herinde, Grev Gert,
vi vil dig en Skaal tildrikke!"

46. „Sæt dig neder paa min Seng,
vi vil os bedre forlige,
vi sende Bud efter Hertug Henrik
og Hr. Klavs Krummedige!"

47. „Ikke har jeg Slot eller Fæste,
at gemme saa rig en Fange;
I sparer nu ikke de skarpe Sværd,
I lader dem have deres Gang!"

48. Gaasen kæger og Faaret bræger
og Hanen galer paa Hjalde;
Greven blev ved Dagen vejet,
og ikke om Natten med alle.

* * *

49. Gud naade din Sjæl, Niels Ebbesøn,
mens du i Live vaar!
saa mangen Tysk i Dannemark
den samme Vej skal gaa.

V. 34 istad, paa Stedet, straks. — *V. 42* du lad dig ikke forlange, lad dig ikke opholde. — Brødrekirke, Graabrødrenes Klosterkirke i Randers. — *V. 44* usen, i en ulykkelig Stund.

---

30. Dansen paa Riberhus.

1. Der gaar Dans paa Riber Gade,
— Slottet det er vundet —
der danser Riddere baade fro og glade.
— for Erik Kongen hin unge; med den vare de.

2. Der gaar Dans paa Riber Bro,
der danser Riddere med udskaarne Sko.

3. Først da dansed han Riber-Ulv,
han var Kongen tro og huld.

4. Saa da dansed han Tage Mus,
var Høvedsmand paa Riberhus.

5. Saa dansed Hr. Saltensee,
efter hans rige Svogre tre.

6. Saa da dansed de Limbæk,
og de var Kongen altfor stærk.

7. Og saa da dansed han Børge Grøn,
og efter saa mangen Ridder skøn.

8. Saa dansed han Hennik Kande,
efter hans Frue, hun hedder Fru Anne.

9. Og saa dansed han Iver Rank,
efter hans Frue, Fru Bengerd Blank.

10. Saa da dansed hin rige Valravn
med hans Frue, haver ingen Navn.

11. Saa da dansed han Iver Helt,
han fulgte Kongen over Belt.

12. Længe stod Rane Lange,
før han vilde i Dansen gange.

13. „Var det ikke for mit favre Haar,
da skulde jeg i Dansen gaa."

14. Rane han i Dansen sprang,
begyndte Vise og for dem sang.

15. Han bar op en Vise og kvad,
alle de Riddere efter ham traad.

16. Op stod Jomfru Spændelsko,
hun gav Rane Lange sin Tro.

17. Var hendes Haar i Silke flæt';
hun traad den Dans for alle saa let.

18. De dansed dem paa Slottet ind
— Slottet det er vundet —
med dragne Sværd under Skarlagenskind.
— for Erik Kongen hin unge, med den saa var de.

19. Aldrig saa jeg en Ridderdans
— Slottet det er vundet —
vinde saa Slottet med Rosenkrans.
— for Erik Kongen hin unge; med den saa var de.

Indledn. S. 64; D. g. F. III Bd. Nr. 147. — *Omkv.* med den ɔ: med ham (Kong Erik) vare de. — *V. 17* ɔ: hendes Haar var flettet i Silke. Ordene ere omstillede, for at Verset kan faa en kraftigere Begyndelse, nu da hun træder ud i Dansen. — hun dansed for alle ɔ: foran alle, hun dansede forrest i Rækken (sammen med Rane, der var Forsanger). — *V. 19* man holdt ofte en Krans af Roser i Haanden under Dansen.

---

31. Ørnevisen. (1523).

1. Alle smaa Fugle, i Skoven er,
de giver paa Høgen stor Klage:
han river af dem baade Fjer og Dun,
han vil dem af Skoven jage.
Men Ørnen han bygger i Fjældet ud.

2. Saa fløj de sammen i Egetop,
de lagde deres Raad paa ny,
hvorledes de kunde en Fuglekonning faa,
dem kunde fra Høgen fri.

3. Frem da traad den søllige Krage,
hun var saa sorrigfuld:
„Kejser vi os den gamle Ørn!
jeg haaber, han vorder os huld.“

4. Det svarte alle de andre smaa Fugle,
de svarte ja dertil:
„Nu er Ørnen Fuglekonning,
saa længe som Gud han vil.“

5. Dertil saa svarte den stolte Høg:
„Vi steder det ingenlunde;
og skal den Ørn være Fuglekonning,
han lægger os øde i Grunde.“

6. Alt da spurgte den gamle Ørn,
han blev saa vred udi Hu;
saa slog han den stolte Høg
alt med sin skarpe Klo.

7. Derved da glædtes de andre smaa Fugle
og synger hver med sin Stemme;
i Lunden var Fryd og Fuglesang,
alt der som Ørnen var hjemme.

8. Sammen da sanktes den Høgehær,
de skjuler baade Skov og Kær:
„Vi vil os til Lunden
og gøre den Ørn et Blær.“

9. Det da hørte den simple Due,
den fløj til Ørnen og sade:
„Nu da kommer den Høgehær,
de agter at gøre dig Skade.“

10. Det da svarte den gamle Ørn,
og baade hans Øjne de runde:
„Saa mange Mus de bider en Kat,
ti maa jeg rømme af Lunde.“

11. Borf da fløj den gamle Ørn
alt med sine Unger smaa;
de andre smaa Fugle de bleve da vilde,
de vidste dem ingen Raad.

12. Nu sidder Høgen i Egetop
og breder ud med sin Vinge;
de andre smaa Fugle, i Skoven er,
den monne saa jammerlig tvinge.

13. Nu sidder Kragen paa bare Kvist,
og svælter hun over sin Klo;
Uglen skjuler sig i Elleris,
jeg venter, hun har Uro.

14. Viben hun løber i Agerren
alt med sin høje Top;
Høgen han kommer her flyvende frem,
han tager og æder hende op.

15. Nu sidder alle de andre smaa Fugle
og tier saa kvær som Sten:
de har nu mist deres dejlige Sang;
naar Gud vil, saa synger de den igen.

16. Nu er der Sorg udi Lunde,
som før var Fuglesang;
de fattig' smaa Fugle dem ynkes mig,
for Tiden gøres dem saa lang.

17. Hunden ligger under Bordet og sover,
og Ræven i Gaasesti;
naar Herre Gud vil, da vaagner han op,
sine fattige Gæs at fri.

18. Katten hun ligger i Gaarden syg,
og hver Mand vil hende hade;
og Musen raader selv i fattig Kones Pose,
den gør hende fuldstor Skade.

19. Gud han da hjælpe den fattige Ørn,
som flyver over vilden Hede!
han ved sig hverken Ly eller Læ,
hvor han tør bygge sin Rede.
Men Ørnen han bygger i Fjældet ud.

Indl. S. 63; D. g. F. III Bd. Nr. 173. — *V. 5* steder, tilsteder. — *V. 7* der som, her snarest med Tidsbetydning: imedens. — *V. 8* Blær, Ufred (egl. Storm). — *V. 9* sade, sagde (jfr. daglig Udtale „sae").

Ridderviser.

---

32. Nilus og Hillelille.

1. Det var bolde Hr. Nilus,
han red sig under Ø;
fæsted han stolten Hillelil,
hun var saa væn en Mø.
De legte en Leg, og Legen den var alt udaf Vrede.

2. Drukke de de deres Bryllup
vel udi Dage fem;
den sjette Dag ad Kvælde
da førte han Bruden hjem.

3. De lod sadle Heste
og rede hendes Karm;
der de komme paa Heden,
der blæser saa stærk en Storm.

4. „Det blæser og det regner,
og Vejret det gøres kaldt;
siger mig, stalte Hillelil:
hvor skal vi slaa vor Tjald?

5. Rider vi os til Hedingsholm,
det er saa langt af Led;
rider vi os til Frederlund,
eders Morbroder er mig vred."

6. „Rider vi os til Frederlund,
og ligger vi der i Nat!
er min Morbroder hjemme,
jeg gør eder fuldgod Sat."

7. Det var bolde Hr. Nilus,
han kom der ridende i Gaard;
ude staar Herre Peder,
han var vel svøbt i Maar.

8. „Her staar I, Herre Peder,
og kære Morbroder min:
I laaner Hr. Nilus Hus i Nat
med alle sine Mænd."

9. „Gud naade dig, stalten Hillelil,
saa lidet godt du kan!
alt havde jeg dig agtet
en halve rigere Mand."

10. „Det I havde mig agtet
en halve rigere Mand,
aldrig giver I mig den,
jeg under saa vel som ham."

11. „Jeg vil laane ham Hus i Nat,
ham og alle sin';
saa vel veed bolde Hr. Nilus,
at han vog Broder min."

12. Saa fulgte de stalten Hillelil
i Højeloft at sove;
saa fulgte de bolde Hr. Nilus
udi den Borgestove.

13. Skænkte de bolde Hr. Nilus
baade Mjød og klaren Vin;
ude gik Herre Peder.
væbned sig og alle sin'.

14. Ind kom Herre Peder,
han kasted sit Sværd paa Bord:
„Mindes du det, Hr. Nilus.
at du vejed min Bro'r?

15. „Det veed jeg saa gørlig,
som det vaare sket igaar;
jeg vil eder for Broder staa
de Dage, jeg leve maa."

16. „Du skalt dig i Freden fare
med alle dine Mænd.
foruden dine Søstersønner to
de skal her blive igen."

17. Op da stod de Hellede to,
de gjorded dem med deres Sværd:
„Min Herre, I giver os Orlov,
selv vil vi raade vor Færd."

18. Alt stod Herre Nilus,
og saa han derpaa,
til hans Søstersønner to
døde paa Jorden laa.

19. „Det loved jeg paa den hellige Grav,
som Vorherre taalte Død:
jeg skulde aldrig mit Sværd om Søndag drage,
uden mig trængte stor Nød."

20. Op stod Herre Nilus,
og han sit Sværd uddrog;
det vil jeg for Sanden sige,
saa mandelig han hug.

21. Det var Herre Nilus,
og han hug alt saa fast,
saa længe til hans gode Sværd
det sønder i Hjaltet brast.

22. Han værged sig med Hynder
og med de Bolstre blaa;
uden for den Stuedør
der fik han sit Banesaar.

23. Det mælte bolde Hr. Nilus
baade med Sorg og Kvide:
„I kommer nu, stalten Hillelil,
det er nu Tid at ride."

24. Det var Herre Nilus,
satte sig til sin Hest;
saa red han til Hedingsholm,
alt som han kunde bedst.

25. Det var bolde Hr. Nilus,
han kom der ridende i Gaard;
ude stod hans kære Søster,
hun var vel svøbt i Maar.

26. „Velkommen, min kære Broder,
og hvi rider du saa ene?
hvor er mine Sønner to,
som dig skulde følge og tjene?"

27. „Jeg red mig til Frederlund
alt med stalt Hillelils Raad;
der blev dine Sønner to,
selv fik jeg Banesaar.

28. Og hør du, min kær Søster,
du lad nu rede mig Sang;
og vær stalten Hillelil i Moders Sted,
hun er en Frue saa væn."

29. „Hvor da skulde jeg være
stalt Hillelille god?
for hende misted jeg mine Sønner to,
og min Broder i sit eget Blod."

30. Det var stor Ynk i Højeloft
og halve mere Harm:
det var bolde Hr. Nilus,
han døde i sin Søsters Arm.

31. Død blev Herre Nilus,
det var saa stor en Kvide;
stalt Hillelil lagde sig i hans Arm,
hun svalt alt hos hans Side.
De legte en Leg, og Legen var alt udaf Vrede.

Indl. S. 29—30. — *V. 3* rede hendes **Karm**, gøre hendes Vogn rede. — *V. 4* kaldt, koldt. — *V. 6* **jeg gør** eder fuldgod Sat, jeg stifter en fuldstændig Fred imellem eder: (oldn. sátt, Fred). — *V. 12* Borgestove, Borgestue. — *V. 15* vaare = var (betinget Fortidsform). — *V. 31* svælte (Fortid svalt), dø af Sult eller Sorg.

---

33. Liden Engel.

1. Det var liden Engel,
han var baade favr og bold;
han for sig vel op ad Land,
han tog en Frue med Vold.
Mon ingen Dag vil oplyse?

2. Hun hed liden Malfred,
det Navn bar hun med Pris;
den første Nat, de sammen sov,
det var i tykken Ris. —

3. Det var liden Engel,
han vaagner om Midjenat;
udaf sine stærke Drømme
siger han saa overbrat.

4. „Mig drømte om de Ulve
og om de Ulve graa,
de havde mit Hjerte i sin Mund,
saa vaagen som jeg laa."

5. „Det er intet Under,
at eder drømmer saa:
I har taget mig bort med Vold,
spurgte ikke mine Frænder til Raad."

6. Ind kom liden Smaadreng,
og stedtes han for Bord;
han var snild i Tunge,
han kunde vel føje sine Ord.

7. „Hør I, liden Engel,
og vil I ikke fly?
her kommer Gøde Lovmand
fire Veje til By."

8. „Jeg ræddes ikke for fire,
jeg ræddes ikke for fem:
ikke for Gøde Lovmand
og ikke for tredive Mænd."

9. „De er flere end fire,
og de er flere end fem;
det er Gøde Lovmand
med hundred væbnede Mænd."

10. Det var liden Engel,
tog Malfred i sin Arm:
„Du kende mig nogen gode Raad
udi Vorherres Navn!"

11. „Tager I eders Svende,
som I har givet Brød:
saa søger vi Mari-Kirke,
meden os trænger Nød!

12. Tager I nu eders Svende,
som redet har eders Heste:
saa søger I Mari-Kirke,
som I kan allerbedst!"

13. De laa derfor i Dage
og vel i Dage fem;
alt var Gøde Lovmand
fremmest for alle dem.

14. Mælte det Malfreds Moder,
hun var hende ikke huld:
„I brænder af Mari-Kirke
og bygger hende op for Guld.

15. Tager vi baade Guld og Sølv
og lader i Skaalen løbe:
er nu Mari-Kirke fal,
i Dag vil vi hende købe."

16. Saa skøde de Ild paa Mari-Kirke,
og Luen legte fast ind;
det var liden Malfred,
hun blegner under Skind.

17. Der var saa hedt paa Kirkegaard,
alt som den Ild mon brænde;
der var langt hedere i Kirken inde,
der Blyet tog til at rinde.

18. Mælte det liden Engel,
han var i Hjerte saa mod:
„Stinge vi vores Heste ihjel,
vi svaler os i deres Blod."

19. Mælte det liden Smaadreng,
han havde de Heste kær:
„Stinge vi liden Malfred ihjel,
den Død er hun vel værd.“

20. Det var liden Engel,
tog Malfred i Armen sin:
„Den Død est du ikke værd,
Allerkæreste min!“

21. Saa satte de hende paa Skjolde,
de løfted under hende med Spyd;
saa løfted de hende saa sørgende
ad Kirkevinduet ud.

22. Det var liden Malfred,
hun ganger om Kirkegaard;
svedne saa var hendes Klæder,
brændt saa var hendes Haar.

23. Mælte det liden Malfred,
hun kom i grønnen Eng:
„I Dag brænder Mari-Kirke
og en saa rask en Svend.“

24. Det var ikke længer derefter
end i den samme Høst:
gaar hun sig i Bure,
hun fødte en Søn saa trøst.

25. Han var født om Aften,
de kristned hannem om Nat;
de kaldte ham liden Engel,
de dulgte ham, meden de maatt'.

26. Fostred hun ham i Vintre,
og fostred hun ham i syv:
„Din Morbroder slog din Fader ihjel,
det siger jeg dig nu!“

27. Fostred hun ham i Vintre,
og fostred hun ham i ni:
„Din Morbroder slog din Fader ihjel,
det mindes jeg allen Tid.“

28. Det var liden Engel,
han kaldte sine Frænder i Raad:
„Jeg vil ride mig op ad Land
og hævne min Faders Død.“

29. Det var Gøde Lovmand,
han sidder over breden Bord;
ind kom liden Smaadreng,
han kunde vel føje sine Ord.

30. „Hør I, Gøde Lovmand,
og vil I ikke fly?
her kommer liden Engel
fire Veje til By.

31. Her kommer liden Engel
ad fire Veje til By;
han er sig i Hu saa vred,
han fører sine Glavend i Sky.“

32. „Jeg har været saa vide
baade til Ting og Stævne:
aldrig kom jeg paa det Sted,
jeg hørte liden Engel nævne.“

33. Det var Gøde Lovmand,
klapped ham ved hviden Kind:
„Vedst du nogen gode Raad,
kære Smaadreng min?“

34. „Vidste jeg nogen gode Raad,
jeg sagde eder dem helst:
søger vi vor Stenstue,
imeden vi trænger mest.

35. De Vægge de er af Marmelsten,
de Døre de er af Bly;
det skal gaa fuld underlig til,
om de tager os deri."

36. Sætte de den Stenstue
vel fire Veje omkring;
selv var liden Engel
forrest i den Ring.

37. Det var Gøde Lovmand,
han ud ad Vinduet saa:
„Hvem er her for uden,
meden I brasker saa?"

38. Svared det liden Engel
under sit Skarlagenskind:
„Det er jeg, liden Engel,
kære Søstersøn din."

39. Svared det Gøde Lovmand
udaf saa megen Harm:
„Det tørst du lidet af rose,
du est et Slegfred-Barn."

40. „Er jeg mig et Slegfred-Barn,
da er jeg af de bedste:
nok har jeg baade Sølv og Guld
og Riddere og høje Heste.

41. Er jeg end et Slegfred-Barn,
det har du meget i voldet;
nok saa har jeg Skove saa grønne
og dertil Borge saa bolde."

42. Det var liden Engel,
han var en Helt saa god:
han satte Ild paa Stenstuen,
at Luen i Skyen stod.

43. Ikke vilde liden Engel
ride af den Gaard,
før han saa, den Stenstue
var brændt til Aske graa.

44. Det var liden Engel,
slog op med hviden Haand,
der han saa sin Morbroder
at ligge i lysen Brand.

45. Det var liden Engel,
red i sin Moders Gaard;
ude stod hans kær Moder,
hun var vel svøbt i Maar.

46. „Hil stander I, min kær Moder,
I er vel svøbt i Skind;
nu har jeg været mig op ad Land
og hævnet Fader min.“

47. Det var Fru Malfred,
hun græd og Hænder slog:
„Før da havde jeg een daglig Sorg,
nu haver jeg to.“

48. Svared det liden Engel,
han kasted sin Hest omkring:
„Det vil jeg for Sanden sige,
underligt er Kvindesind.“

49. (Nu ligger Gøde Lovmand
han ligger under Jorden død;
liden Engel tjener i Kongens Gaard
for Gods og Guld saa rød).
Mon ingen Dag vil oplyse?

V. 1 vel op ad Land, langt op i Landet. — tog en Frue med Vold, bortførte en adelig Jomfru med Magt (jfr. V. 5 og Indl. S. 38). — *V. 3* Da dette Vers foregaar i

Hjemmet, maa der være hengaaet nogen Tid mellem dette og det forrige Vers. — *V. 4* det forekom mig (i Drømme), at jeg laa vaagen og at Ulvene sled mit Hjerte. — *V. 15* lad os hælde Guld og Sølv sammen i Skaalen, saa meget, at vi kunne „købe“ Mariekirken ɔ: betale dens Genopførelse, naar vi nu afbrænde den. — *V. 30* fire Veje, fra fire Sider, fra alle fire Verdenshjørner; liden Engel har delt sin Flok af Frænder og Venner saaledes, at de afskære Gøde fra at flygte bort. — *V. 36* De omringede Stenstuen fra alle fire Sider. — *V. 37* for uden, udenfor. — *V. 41* det har du meget i voldet, det er du for en stor Del Skyld i.

---

34. Døtre hævne Fader.

1. Søster spurgte hun anden:
— for den, der mig har lovet —
„Vil du dig ikke mande?“
Hun bor under Skoven i-saa grønnen.

2. „Jeg vil mig ikke mande under Ø,
før jeg har hævnet vor Faders Død.“

3. „Hvor skulde vi det hævne!
vi har hverken Sværd eller Brynje.“

4. „Her bor saa rige Bønder i By,
af dennem laaner vi Brynje ny.“

5. De Jomfruer binder dem Sværd ved Side,
og saa lyster dem ud at ride.

6. Der de kom i Rosenslund,
der mødte dem Hr. Erland i samme Stund.

7. „Hvad heller er I to nygifte Mænd,
eller I rider at gilje end.“

8. „Ikke da er vi gifte Mænd,
men vi rider os at gilje end.“

9. „Da viser jeg eder op under Ø
til to saa rige faderløse Møer.“

10. „Meden de ere saa rige,
hvi lod du dem ikke bede?“

11. „Jeg det ikke torde,
for jeg har vejet deres Broder.

12. Og jeg har vejet deres Fader,
og jeg har sovet hos deres Moder.“

13. „Og haver du slaget vor Fader,
da lyver du paa vor Moder.“

14. Saa kvindelig de Sværd uddrog,
saa mandelig de til hannem hug.

15. De vog Hr. Erland i-saa smaa,
som de Løv, i Lunden laa.

16. Saa saare græd de skønne Jomfru',
der de skulde til Skrifte gaa.

17. De gav ikke andet for Hr. Erlands Død
end tre Fredage til Vand og Brød.

V. 1 Den ene Søster hun spurgte den anden: vil du ikke gifte dig? (at mande sig = tage sig en Mand). — *V. 10* lod dem bede, bad dem, bejlede til dem. — *V. 16* De gav ikke andet (til Kirken), fik ikke paalagt anden Kirkebod end at faste tre Fredage.

---

35. *Torbens Datter.*

Vi vare saa mange Søskende smaa,
— under Lide —
saa aarlig faldt os Faderen fraa.
Der Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide.

---

1. Om en Søndag ad Aften skured de deres Spjud,
— under Lide —
om en Mandag ad Morgen rede de saa vrede ud.
Der Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide.

2. Der de komme for norden Skov,
der gik Hr. Torben og holdt sin Plov.

3. „Her gaar du, Hr. Torben, favr og fin,
jeg vil nu have Bod for Frænde min."

4. „Jeg vil give eder Hus og Gaard,
dertil min Datter, saa væn en Maar."

5. „Vi er ikke kommen for Hus eller Jord,
men vi er kommen for dit Hjerteblod."

6. Saa hugge de Hr. Torben saa smaa
alt som Løv, udi Lunden laa.

7. Saa rede de til Hr. Torbens Gaard,
ude stod hans Datter, den væne Maar.

8. Ude stod hans Datter, saa smal som en Vaand,
med et Guldkar paa hver sin Haand.

9. Hun skænked deri med Lyst og Spil,
hun drak først sin Faders Banemand til.

10. „Havde jeg vidst, du havde været saa god,
aldrig skulde jeg set din Fa'rs Hjerteblod."

11. „Og har I slaget min Fader til Død,
da har I gjort mig saa stor en Nød."

12. „Har jeg nu ikke gjort vel mod dig,
da skal du herefter have saa godt som jeg."

13. Han satte hende paa Ganger graa,
saa slog han over hende Kaaben blaa.

14. Saa red han over de sorte Heder,
— under Lide —
aldrig saa hun sin Fader mere.
Der Dagen han dages, og Duggen den driver saa vide.

Indl. S. 28. — *Indledningsverset* antyder kun Visens Indhold (den faderløse Datters Skæbne); den egenlige Fortælling begynder med V. 1 (Forberedelserne til Drabet). — *V. 2* for norden Skov, norden for Skoven. — *V. 9* med Lyst og Spil, med Glæde og Spøg.

36. Jon rømmer af Land.

1. Liden Kirsten er saa væn en Mø,
— du rømme af Land, Hr. Jon! —
hende beder saa rige Bejle under Ø.
I fremmed Land og der fødes mangen stalt Ædeling.

2. Hende beder Hr. Peder af Engelsholm
og saa hans raske Brødre tolv.

3. Hende bad Hr. Jon hin rige,
han maatte vel være hendes Lige.

4. Hr. Jon han lader sit Bryllup rede,
Dankongen lader han dertil bede.

5. Han bad Hr. Peder af Engelsholm
og saa hans raske Brødre tolv.

6. Liden Kirsten spurgte hun Fostermoder sin:
„Og maa jeg gaa mig i Salen ind?“

7. „Alt om du vil i Salen gaa,
da tag ikke alt dit røde Guld paa.

8. Du har Øjne, som man tænder op Ljus,
du lad dem ikke glimme over alt det Hus."

9. Liden Kirsten hun gaar til Ørke,
hun klæder sig saa virke.

10. Hun drog i en Silkesærk,
var ni Jomfruer deres Haandeværk.

11. Hun drog i en Mantel blaa,
i hver en Søm det røde Guld laa.

12. Hun drog Guld alt over Guld,
alle hendes Fingre dem satte hun fuld.

13. Hun gjorded sig med Silkesnor,
røde Guldkrone over udslaget Haar.

14. Hun tog to Sølvkar paa sin Haand,
saa gik hun i Salen ind.

15. Liden Kirsten ind ad Døren tren,
Hr. Peder han stander hende op igen.

16. Hr. Peder han rækker en Skaale fra sig:
„Vil I, liden Kirsten, drikke med mig?"

17. „Ikke saa vil jeg drikke med dig,
foruden Hr. Jon han beder mig,"

18. „Fæstemand har I favr og ung,
min Fader fødte op en halv fejrre Hund,

19. Fæstemand har du alt saa rig,
min Fader fødte op en halv fejrre Tig."

20. Liden Kirsten hun vrider sine Hænder saa saare,
hun fældte i-saa modige Taare.

21. Hr. Jon han bukker over breden Bord:
„Hvem har gjort eder, liden Kirsten, imod?“

22. „Hr. Peder siger: jeg har Fæstemand ung,
hans Fader fødte op en halv fejrre Hund.“

23. Hr. Jon sprang over breden Bord,
den brune Mjød paa Gulvet stod.

24. Hr. Jon og han sit Sværd uddrog,
Hr. Peder han al i Stykker hug.

25. Hr. Jon han binder sit Sværd ved Side:
„Vil I, liden Kirsten, nu med mig ride?“

26. Saa væn da havde han Fole og spag,
— du rømme af Land, Hr. Jon! —
han satte den Jomfru ved sin Bag.
I fremmed Land og der fødes mangen stalt Ædeling.

Omkv. der fødes saa mangen Ædeling, der finder saa mangen Adelsmand sit Underhold (naar han er fredløs i Hjemmet). — *V. 1* Bejle, Bejlere (oldnord. biðill, afledt af at „bede“); bede hende, bejle til hende. — *V. 3* han maatte vel være hendes Lige, (Forældrene og hun selv fandt, at) han godt kunde være et passende Giftermaal. — *V. 6* Fostermoderen (den Kvinde, der havde opdraget Pigebarnet) blev ofte boende paa Herregaarden og havde en vis Grad af moderlig Myndighed over den unge Jomfru. — *V. 9* saa virke, saa omhyggelig. — *V. 14* to Sølvkar, til Jomfruens høviske Fremtræden hørte det, at hun traadte ind med et Sølvbæger i hver Haand for at kunne drikke de fremmede til, (jfr. vor Nr. 34 „Torbens Datter“). — *V. 18* halv fejrre, dobbelt saa smuk (egl. „Halvdelen fagrere“). — *V. 19* Tig, Tævehund. — *V. 24* al i Stykker hug, hug ham helt i Stykker, hug ham tværs over (al egl. samstillet til Hr. Peder: hele Hr. Peder). — *V. 26* væn og spag Fole, smuk og klog Hest.

37. Lave og Jon.

Jeg beder eder, alle mine Mænd,
I være vel bon!
I binder op Hjelmen af røden Guld
og følger Hr. Jon!

1. Hr. Peder han kom fra Tinge hjem,
— I være vel bon! —
liden Kirsten ganger ham ud igen,
at spørge om Jon.
I binder op Hjelmen af røden Guld og følger Hr. Jon!

2. „Velkommen Hr. Peder, kær Fader min:
— I være vel bon! —
og hvad var Tidende i Dag paa Ting?“
alt om Hr. Jon.

3. „Det var Tidende allermest:
— I være vel bon —
hin unge Hr. Lave har dig fæst,“
og ikke Hr. Jon.

4. „Har den unge Hr. Lave mig fæst,
— I være vel bon —
da skal det blive ham Sorgen mest,“
om lever Hr. Jon!

5. Hr. Lave lader sit Bryllup bo,
— I være vel bon —
Hr. Jon han lader sin Ganger sko.
„Jeg vil med,“ sagde Jon.

6. Hr. Jon han red i den Bryllupsgaard,
— I være vel bon —
højen Hest og Brynje paa.
„Jeg kommer“, sagde Jon.

7. Sildig om Aftenen, Rim faldt paa,
— I være vel bon —
Bruden hun skulde til Senge gaa.
„Jeg vil med,“ sagde Jon.

8. Ledte de Bruden til Brudehus,
— I være vel bon —
Hr. Jon han bar selv de Blus.
„Jeg først,“ sagde Jon.

9. Hr. Jon han lukte den Brudehus-Dør brat:
— I være vel bon —
„I siger Hr. Lave saa mange Godnat!“
alt fra Hr. Jon.

10. Brat kom Bud for Hr. Lave ind:
— I være vel bon —
„Hr. Jon han sover hos unge Brud din!“
Det gør Hr. Jon.

11. Aarle om Morgen, det var Dag,
— I være vel bon —
Hr. Lave gaar for Kongen at klag'.
„Jeg vil med,“ sagde Jon.

12. „Min ædelig Herre, vil I mig høre?
— I være vel bon —
jeg har en Sag for eder at føre.“
„Om mig,“ sagde Jon.

13. „Jeg havde mig en unge Brud fæst,
— I være vel bon —
en anden Ridder har sovet hende næst.“
„Det var mig,“ sagde Jon.

14. „Meden I har baade den Jomfru saa kær,
— I være vel bon —
da skal I bryde om hende et Spær.“
„Da vinder jeg,“ sagde Jon.

15. Den første Dyst, de sammen red,
— I være vel bon —
Hr. Laves Hest den gik i Knæ.
„Stat op," sagde Jon.

16. Den anden Dyst, de sammen red,
— I være vel bon —
Hr. Laves Hals den gik i tre.
„Lig der," sagde Jon.

17. Den Jomfru hun slog sine Hænder sammen:
— I være vel bon —
„Jeg saa ret aldrig en fejrre Gammen."
Nu vandt Hr. Jon.
I binder op Hjelmen af røden Guld og følger Hr. Jon!

Indl. S. 30. — I være vel bon, vær vel rustede. — V. 5 lade sit Bryllup bo, lade gøre rede til sit Bryllup.

---

38. Møens Morgendrømme.

1. Riseli gaar i Bure,
— over de valske Mile —
hun vækker op Jomfruer prude.
Der de Vender træde til de Borge.

2. Han vækker op Jomfruer med Ære og Pris,
stalt Vesselil vækker hun med skarpen Ris.

3. „Vil du saa længe om Morgenen sove,
saa vil dig slet ingen ung Ridder trolove."

4. „Ja, jeg har saa godt af min Morgendrøm,
som andre Jomfruer af deres Silkesøm.

5. Mig tykte, jeg var saa lidel en And,
jeg flød ind for Vendelkongens Land.

6. Mig tykte, mine Vinger var brede,
de skjulte baade Mark og Hede.

7. Jeg satte mig paa Linderod,
Grenene bugned mig neder for Fod."

8. „Hør du det, kær Søsterdatter min,
du giv mig Morgendrømmen din.

9. Vil du give mig din Morgendrøm,
da giver jeg dig min lange Sommersøm."

10. „Behold du selv din Sommersøm,
langt kærere har jeg min Morgendrøm."

11. Næppe de Ord vel talet vaar,
Vendelkongen kom ridende i Gaard.

12. Vendelkongen kom ridende i Gaard,
Riseli gaar ham ud imod.

13. „Velkommen, Vendelkonge, Herre min,
hvad heller vil I have Mjød eller Vin?"

14. „Jeg vil hverken have Mjød eller Vin,
men jeg vil se Vesselil, Søsterdatter din."

15. „Vesselil er ikke Aar uden fem,
hun kom ikke fra sin Fostermoder i dem."

16. „Jeg var tilfreds, hun var ikke har uden tre,
i Aften vil jeg hende med Øjne se."

17. „Mine andre Møer de syr med Guld,
men hun bliver aldrig af Søvnen fuld."

18. De fulgte den Herre i Stuen ind.
selv gik hun for Søsterdatter sin.

19. Hun slog hende ved Øre, hun drog i Haar:
„Skam faa du, Vesselil, for Lykke du faar.

20. Hør du, Vesselil, klæd dig brat,
du skal ind for Kongen i Nat."

21. Vesselil ind ad Døren tren,
da var det ret, som Solen sken.

22. „Ret aldrig saa jeg saa voksen en Maar,
der var ikke uden i sit femte Aar."

23. Han klapped hende ved hviden Kind,
han kaldte hende Allerkæreste sin.

24. „Nu vil jeg stede mit Minde dertil,
du sover saa længe, alt som du vil."

25. De slog over Vesselil Silke smaa,
saa løfted de hende paa Ganger graa.

26. De satte Guldkrone over udslaget Haar,
saa red hun med den Herre af Gaard.

Indl. S. 32. — *Omkvæd*: Venderne ere paa Vejen til Borgen ad milelange Veje (valske, ɔ: franske, Mile var et i Middelalderen brugt Længdemaal). — *V. 9* min Sommersøm, saa meget som jeg har syet en Sommer igennem. — *V. 24* stede mit Minde, give mit Samtykke. — *V. 24* saa længe alt som du vil = lige saa længe som du vil.

---

39. Tærningspillet.

1. „Hør du, goden Ungersvend,
leg Tavlebord med mig!“
„Jeg haver ej det røde Guld
at sætte op mod dig.“
Fordi de legte og de spillede Guldtærning.

2. „Sæt du op din gode Hat,
og fast om den er graa;
jeg sætter mod min Perlesnor,
tag dem, om du kanst faa.“

3. Den først Guldtærning,
som over Tavlbord randt,
den Ungersvend han tabte,
saa glad den Jomfru vandt.

4. „Hør du, goden Ungersvend,
leg Tavlebord med mig!“
„Jeg haver intet røde Guld
at sætte op mod dig.“

5. „Saa sæt du op din Kjortel,
og fast om den er graa;
jeg sætter mod min Kron' af Guld,
tag den, om du kanst faa.“

6. Den anden Guldtærning,
som over Tavlbord randt,
den Ungersvend han tabte,
saa glad den Jomfru vandt.

7. „Hør du, goden Ungersvend,
leg Tavlebord med mig!“
„Jeg haver intet røde Guld
at sætte op mod dig.“

8. „Sæt du op dine Hoser
og saa dertil din' Sko;
jeg sætter mod min Ære
og saa dertil min Tro."

9. Den tredje Guldtærning,
som over Tavlbord randt,
den Jomfru hun slet tabte,
men Ungersvend han vandt.

10. „Hør du, liden Gangerpilt,
skynd du dig brat fra mig!
mine sølvbundne Knive
dem vil jeg give dig."

11. „Dine sølvbundne Knive
dem faar jeg, naar jeg kan;
men jeg vil ha' den Jomfru,
jeg med Guldtærning vandt."

12. „Hør du, liden Gangerpilt,
skynd du dig brat fra mig!
syv silkesyede Skjorter
dem vil jeg give dig."

13. „Dine silkesyede Skjorter
dem faar jeg, naar jeg kan;
men jeg vil ha' den Jomfru,
jeg med Guldtærning vandt."

14. „Hør du, liden Gangerpilt,
skynd du dig brat fra mig!
hvid Hest og Sadel
dem vil jeg give dig."

15. „Hvid Hest og Sadel
dem faar jeg, naar jeg kan;
men jeg vil ha' den Jomfru,
jeg med Guldtærning vandt."

16. „Hør du, liden Gangerpilt.
skynd du dig brat fra mig!
mit Slot og mit Fæste
det vil jeg give dig.“

17. „Dit Slot og dit Fæste
det faar jeg, naar jeg kan;
men jeg vil ha' den Jomfru,
jeg med Guldtærning vandt.“

18. Jomfruen stander i Bure,
og børster hun sit Haar:
„Herre Gud bedre mig fattige Mø
for Giftermaal, jeg faar!“

19. Ungersvend gaar i Gaarden,
han leger med sit Sværd:
„Og du faar bedre Giftermaal,
end du er nogen Tid værd.

20. Og jeg er ingen Gangerpilt
dog du det siger saa;
jeg er den bedste Kongesøn,
i Verden leve maa.“

21. „Er du den bedste Kongesøn,
i Verden leve maa,
da skal du ha' min Ære
og saa dertil min Tro.“
For de legte og de spillede Guldtærning.

---

40. Jomfru paa Tinge.

1. Liden var stalt Inge,
— i grønnen Skov —
ene rider hun til Tinge.
Til Jomfruens Bur at ride.

2. Kongen taler til Riddere sine:
„Jeg ser en Jomfru til Tinge ride.“

3. Det svared den liden Smaadreng:
„Hun er ude ridende at skue eders Mænd.

4. Men enten er hendes Kjortel for sid,
heller hendes Kaabe den er for vid.“

5. Og alt da holdt den Jomfru saa mod,
hun lydde paa den Smaadrengs Ord.

6. „Og havde jeg intet haft at kære,
da maatte jeg heller hjemme været.

7. Og havde jeg ikke mit Ærend vidst,
da skulde jeg vel have hjemme sid't.

8. Men ikke da er min Kjortel for sid,
min Kaabe er vel til Maade vid.

9. Og hør I, Dannerkongen, vil I mig høre?
jeg har en Sag for eder at føre.

10. Jeg var mig et Barn saa smaa,
saa tidlig faldt mig Moder fraa.

11. Min Fader satte mig liden paa sit Knæ,
han skifted med mig baade Guld og Fæ.

12. Han leved ikke med mig Aar uden to,
saa raadte jeg ene for al den Bo.

13. Igen saa lever mine Morbrødre tre,
alt mit Gods forøder de.

14. De skær min Ager, de slaar min Eng,
de lokker fra mig baade Pige og Dreng.

15. De tager fra mig baade Okse og Ko,
de lokker mine Svende fra mit Bord.

16. Men førend det skulde saa længer blive,
da vil jeg eder mit Fæderne give."

17. „I haver Tak, Jomfru, for eders Gave:
hvilken af mine Riddere da vil I have?"

18. „Havde jeg Kaar og maatte jeg tage,
Hr. Ove Stisøn saa vilde jeg have."

19. „Stat op, Hr. Ove, og svar for dig!
her er en Jomfru, vil have dig."

20. Op stod Hr. Ove og svared for sig:
„Skøn Jomfru, I faar intet af mig!

21. Langt bedre kan jeg mine Ærmer snøre,
end jeg kan den Bomand være.

22. Langt bedre kan jeg med Høg og Hund,
end jeg kan drive den Plov i grønne Lund."

23. „Da sidder i Karm og ager med mig:
saa god en Bondesæd lærer jeg dig.

24. Tager Plov i Haand, lader pløje vel dybt,
tager Korn i Haand, saar maadelig tykt.

25. Og lader saa Harven efter gaa:
saa maa I vel Jomfruens Fæderne naa.

26. I være ikke Niding over eders Bord;
saa faar I vel en Dannemands Ord."

27. Det var stor Lyst at høre den Ro:
Hr. Ove gav den Jomfru sin Tro.

28. Hun red til Tinge, hun var saa ene,
Kongen fulgte hende hjem med alle sine Svende.

29. Der var Glæde og halv større Gammen:
Hr. Ove og stalt Ingerlil blev givne tilsammen.

Indl. S. 21, 22—23, 32, 38. — *V. 16* da vil jeg give eder mit Fæderne (mit Fædrenegods), nemlig saaledes at det haves som et Len af Kongen; denne skal da indsætte en Lensmand, der kan gøre Tjeneste af Godset, og der — som det ses af det følgende — er pligtig til at ægte Ejerinden. — *V. 23* Bondesæd, Bondeskik, Øvelse i Bondearbejde. — *V. 26* I skal ikke være Niding over eders Bord (ɔ: Gnier med eders Mad); saa faar I nok Ord for at være en Dannemand.

---

41. *Svar som Tiltale.*

1. Saa mange sade de Riddere
over Dronningens Bord;
de toge dennem at tale
saa mangt et Gammens-Ord.
Under den Lind og der skal I mig bie.

2. De talte ikke om Kirke,
og de talte ikke om Kloster:
de talte mer om de Fruer,
som Døtre havde i Foster.

3. „Jeg vil have en Jomfru,
der baade kan skære og sy;
jeg vil ikke have den,
der ganger for længe i By.

4. Jeg vil have den Jomfru,
som vel kan brede sit Bord;
jeg vil ikke have den,
for djærvelig er i Ord."

5. Alle da sad de Jomfruer,
de talte aldrig et Ord,
foruden den liden Jomfru,
som stod for Dronningens Bord.

6. „Vaare jeg mig saa voksen,
jeg skulde en Ridder love,
— hjælp mig Gud i Himmerig:
jeg vilde dig aldrig have.

7. Jeg sidder mig i Højeloft,
jeg kan baade skære og sy;
du sidder dig paa din høje Hest,
du rider saa længe i By.

8. Jeg sidder mig i Højeloft,
jeg kan vel brede mit Bord;
da stander du paa Tinge,
du kanst ej tale et Ord.

9. Jeg sidder mig i Højeloft,
jeg kan vel brede mine Bænke;
du sidder dig hos Herrer og Fyrster,
dine Ord kanst du ikke tænke."

10. Op stod Herre Peder,
hans Ord laa hannem saa rede:
„Nu har jeg fundet den samme Jomfru,
jeg længe monde efter lede."

11. Det var favrt i Fruerstue
og stor Lyst at se derpaa:
Dronningen gav sin Jomfru bort,
hin unge Hr. Peder hende tog.

Indledning S. 32. — *V. 2* Som Døtre havde i Foster ɔ: som havde egne Døtre eller unge Piger at opfostre og oplære.

V. 4 brede sit Bord, lægge Dug paa Bordet, dække Bord.

V. 6 Vaare jeg, hvis jeg var [vaare er Fortids Betingemaade] saa voksen, at jeg skulde elske en Ridder, da vilde jeg (saa sandt hjælpe mig Gud!) aldrig have dig.

V. 9 brede mine Bænke, lægge Hynder paa mine Bænke.

---

42. Den saarede Jomfru.

1. Der gaar Dans paa Volde,
   — træder vel op, I Ædelinge! —
   der danser Riddere bolde.
Man skal ære de Jomfruer udi Dansen.

2. Der danser Riddere i Skarlagen rød,
   — træder vel op, I Ædelinge! —
   saa gør og liden Kirsten, den væne Mø.
Man skal ære de Jomfruer udi Dansen.

3. Der danser de Riddere saa blide,
   uskedte Sværd ved Side.

4. Ud da skred den brune Brand,
   skar Jomfruen i sin hvide Hand.

5. Hun skar sig i sine Fingre fem,
   ret aldrig gør hun Guld med dem.

6. Hun skar sig i sine Fingre ti,
   ret aldrig kan hun mere enten skære eller sy.

7. Alt saa blodig som hun vaar,
   saa gaar hun ind for Kongens Bord.

8. „Sig mig, liden Kirsten, Datter min:
hvi rinder dig Blod under Skarlagenskind?“

9. „Jeg var mig gangen i Bure,
at rede Seng for min Broder.

10. Hvad jeg fandt paa Vægge?
min Broders Sværd der hængte.

11. Saa drog jeg ud den brune Brand,
jeg skar mig i min hvide Hand.

12. Jeg skar mig i mine Fingre ti,
ret aldrig mere gør jeg Guld med di.“

13. „Hvem skal nu det røde Guld gøre?
og hvem da skal dine Ærmer snøre?“

14. „Min Søster skal det røde Guld gøre,
min Moder hun skal mine Ærmer snøre.“

15. Den Ridder han stander under Akselbord,
han lyder da paa den Jomfrus Ord.

16. Han klapper hende ved hviden Kind:
„Vil I nu blive Allerkæreste min?

17. Min Søster skal eders røde Guld gøre,
mine Jomfruer skal eders Ærmer snøre.

18. Mine Jomfruer skal eders Ærmer snøre,
selv vil jeg eders Ganger føre.“

19. Det mælte Kongen i Skarlagen rød:
„Hvi vil du love saa lydt en Mø?“

20. „Selv skar jeg i hendes hvide Hand,
derfor jeg vel den Jomfru and.“

21. Frem gaar den Ridder, gav hende Tro med Hand,
— træder vel op, I Ædelinge! —
saa førte han den Jomfru af Land.
Man skal ære de Jomfruer i Dansen.

Indledning S. 33. — *V. 3* uskedte Sværd, dragne Sværd.

V. 4 den brune Brand, den blanke Klinge. Dette Udtryk er arvet fra Oldtidens Digtersprog.

V. 5 aldrig gør hun Guld, aldrig virker hun Guld, gør Haandarbejder af Guldtraad.

V. 7 Alt saa blodig, lige saa blodig. — vaar, var.

V. 10 Hvad jeg fandt paa Vægge? Et saadant Udtryk, hvor Fortælleren afbryder sin Beretning ved at gøre sig selv og Tilhørerne Spørgsmaal, er meget sjældent i danske Viser (men almindeligt i tyske); de daarlige Rim kunne maaske tyde paa, at Strofen er forvansket.

V. 15 under Akselbord, klædt i et prægtig udsyet Skulderbaand (Aksel, Skulder; Bord, Bort, Bræmme).

V. 19 saa lydt en Mø, en Mø, der har faaet saadan Lyde; i Middelalderen betragtedes legemlig Ufuldkommenhed som endnu større Ulykke end nu.

V. 20 jeg and, jeg under, jeg elsker.

---

43. Hr. Peders Harpe.

1. Hr. Peder giljed hin liden Kirstin:
„Og vil I være Allerkæreste min?“
Jomfruer og Møer, hvi vækker I os af Søvne?

2. „Gerne vilde jeg trolove dig,
vidste jeg, du vilde ikke svige mig.“

3. „Svige hannem Krist hin rige,
hin anden agter at svige!

4. Svige hannem Krist over Gjællebro,
hin anden agter at svige i Tro!"

5. Den første Nat, de sammen laa,
Hr. Peder monne fra hende gaa.

6. Hun ledte ude, og hun ledte inde,
ikke kunde hun Hr. Peder finde.

7. Hun ledte for hans Senge,
der saa hun hans Harpe hænge.

8. „Vidste jeg, Hr. Peder, du var mig huld,
jeg skulde lade din Harpe slaa med Guld.

9. Jeg har mig de Guldringe fem,
jeg skulde lade din Harpe slaa med dem."

10. Hr. Peder staar paa Højelofts-Svale,
han lyder paa liden Kirstens Tale.

11. Længe stod Hr. Peder og tænkte ved sig:
„Det var stor Synd at svige dig.

12. Jeg havde dig agtet til Slegfred min,
nu skal du være min Ægteviv."

13. Tak have Hr. Peder, han holdt sin Tro,
med Ære lod han sit Bryllup bo.

V. 3—4. Gid den mægtige Kristus maa svige den af os, som sviger den anden; gid han paa „Gjællebro" maa svige den, som sviger den anden, mens hun sætter sin Lid til ham. — Gjællebro (Oldsprogets Gjallarbro), Broen over til Dødningeverdenen, opfattedes i Middelalderen som Domsbroen, hvorfra de onde styrtede i Helveddybet, men hvor de gode vandrede ind i Paradis.

V. 10 Hr. Peder stod paa Svalen, den aabne Trappe eller Svalegang, hvorfra der var Indgang til Sovestuen (Høje-

loftet), saa at han kunde lytte efter, hvad der taltes derinde.

V. 12 Slegfred, se Indl. S. 39—40.

---

44. Ebbe Skammelsøn.

1. Skammel han bor sig nør i Ty,
han er baade rig og kaad;
saa væne har han Sønner fem,
de to fores ilde ad.
Fordi træder Ebbe Skammelsøn saa mangen Sti vild.

2. Ebbe han tjener i Kongens Gaard
baade for Guld og Ære;
hjemme sidder Peder, hans Broder,
han lokker hans Hjertenskære.

3. „Hil sidder I, stalten Adelus,
og syr Hr. Ebbe Klæder!
Ebbe han tjener i Kongens Gaard,
han spotter eder og hæder.“

4. „Saa grant da kender jeg Ebbe,
og Ebbe kender grant sig:
han spotter ingen stalt Jomfru,
halv mindre spotter han mig.“

5. „Hør I, stalten Adelus,
vil I være min Fæstemø?
det vil jeg for Sanden sige:
Ebbe, min Broder, er død.“

6. Drukke de det Fæstensøl
end den samme Nat,
Bryllupet end før Maanedsdag,
de raadte det i-saa brat.

7. Det var Ebbe Skammelsøn,
han vaagned om Midjenat;
talte han for sin næste Svend
af sin Drøm saa brat.

8. „Mig tyktes, at min Stenstue
stod al i lysen Lue;
der brændte inde Peder, min Broder,
og saa min skønne Jomfrue."

9. „Det I tykte, jer Stenstue
stod al i brændende Glød,
det er: Peder, jer Broder,
holder Bryllup med jer Fæstemø."

10. Det var Ebbe Skammelsøn,
han bandt sig Sværd ved Side;
saa bad han sig Orlov,
hjem til sin Fader at ride.

11. Det var Ebbe Skammelsøn,
han kom saa vel i Lag:
han kom til sin Faders Gaard
den første Bryllupsdag.

12. Ud kom Ebbes Søstre to
med Guldkar paa hviden Haand:
„Velkommen, Ebbe, vor Broder,
hjem til vort eget Land."

13. „Hør I det, mine Søstre to,
hvad jeg spør eder ad:
hveden er dette møgle Folk,
her er samlet i Dag?"

14. Svared hans yngste Søster
udaf saa megen Nød:
„Det er Peder, din Broder,
holder Bryllup med din Fæstemø."

15. Sin ene Søster gav han Guldbrase paa Bryst,
den anden Guldring paa Haand:
„Dem havde jeg agtet min Fæstemø,
førte dem af fremmed Land.“

16. Den ene Søster bad ham hjemme være,
den anden bad ham heden ride:
„Tøver du her i denne Nat,
det bliver os alle til Kvide.“

17. Ebbe han vendte sin Ganger omkring,
han vilde af Gaarden ride;
hans Moder fik i Tøjlen og holdt,
hun bad ham hjemme bide.

18. Hans Moder fik ham Hynde og Stol,
at sidde paa de øverste Bænke;
hans Fader fik ham Kande i Haand,
bad, han skulde gaa at skænke.

19. Skænked han den brune Mjød
og saa den klare Vin;
hver Sinde han til Bruden saa,
da randt ham Taar paa Kind.

20. Silde om den Aften,
Rimen han faldt paa,
det da var den unge Brud,
hun skulde til Senge gaa.

21. Fulgte de den unge Brud,
alt til det Brudehus;
for gaar Ebbe Skammelsøn,
han bær for hende Blus.

22. Ledte han den unge Brud
alt ad den Højeloftsbro:
„Mindes I det, stalten Adelus,
I gav mig eders Tro?“

23. „Al den Tro, jeg eder gav,
den har Peder, eders Broder;
men alle de Dage, jeg leve maa,
jeg vil eder være for Moder.“

24. „Jeg loved jer ikke til min Moder,
jeg loved jer til min Viv!
derfor skal Peder Skammelsøn
lade sit unge Liv.

25. Hør I, stalten Adelus.
I rømmer med mig af Lande!
jeg vil slaa Peder, min Broder, ihjel,
og taale for eder den Vaande.“

26. „Slaar I Peder, eders Broder, ihjel,
siden skal I mig miste!
saa maa I sørge jer selv til Døde
som vilden Fugl paa Kviste.“

27. Det var Ebbe Skammelsøn,
han sit Sværd uddrog;
det var stalten Adelus,
han til Jorden vog.

28. Saa tog han det blodige Sværd
alt under sit Skarlagenskind;
saa gik han i Stenstuen
for Peder, sin Broder, ind.

29. „Hør du, Peder Skammelsøn,
du tøver altfor længe;
Bruden længes fast efter dig
udi sin Brudeseng.“

30. Mælte det Peder, hans Broder,
svared han alt saa brat:
„Saa gerne vil jeg dig unde
at sove hos Bruden i Nat.“

31. Det var Ebbe Skammelsøn,
han sit Sværd uddrog;
det var Peder, hans Broder,
han til Jorden vog.

32. Hans Fader gjorde han ilde saar,
hans Moder misted en Haand;
fordi træder Ebbe Skammelsøn
saa mangen vild Sti om Land.
Fordi træder Ebbe Skammelsøn saa mangen Sti vild.

Indl. S. 34—38. — *V. 1* kaad, munter, livsglad. — de to fores ilde ad, for de to gik det ilde. — *V. 3* spotter eder og hæder, spotter og haaner eder. — *V. 8* Stenstue (her og i V. 28) Storstue, Hovedbygning (Indl. S. 19 ned) — *V. 11* vel i Lag, til Pas, i rette Tid. — *V. 13* hveden er, hvoraf kommer det, at saa mange Mennesker ere samlede. — *V. 14* holder, som holder. — *V. 15* Brase, bredt Spænde, Brystsmykke. — *V. 21* Brudehus. Bryllupet holdtes paa den fra Fædrene nedarvede Maade som et stort Gilde, der varede i flere Dage (derfor „den første Bryllupsdag" i V. 11); paarørende og Naboer i Mængde var indbudte dertil („det møgle Folk" i V. 13). Den kirkelige Vielse var almindelig i Herremandsstanden, men spillede dog en underordnet Rolle. Bryllupets Hovedbegivenhed (den Handling, som ogsaa gav det retslig Gyldighed), var, at Bruden og dernæst Brudgommen førtes til Brudesengen. Vejen gik fra „Stuen" eller „Stenstuen", hvor Festen holdtes, ad Svalegangen („Højelofts-Bro") til det Kammer i „Loftet", der skulde tjene som „Brudehus". En Ridder, ofte en af Brudens nærmeste Slægtninge, skulde undervejs bære Blus foran hende, dels for at lyse op, dels som Værn mod Trolde i dette afgørende Øjeblik af hendes Liv. Denne Vandring til Brudehuset bød den nemmeste Adgang til upaaagtet at tale med Bruden.

---

45. *Hr. Peders Slegfred.*

1. Hr. Peder og liden Kirsten de sad over Bord,
— mens Sommeren gror —
de talte saa mangt et Skæmtens Ord.
Men Dagen dages opunder Østen.

2. „Hør I, Hr. Peder, I siger mig fraa:
naar skal eders Bryllup staa?"

3. „Mit Bryllup det staar saa langt af Led,
at ingen Jomfruer kommer did."

4. „Var det end to Hundrede Mile,
did skulde jeg alligevel ride."

5. „Skal du til mit Bryllup fare,
da lad dit røde Guld hjemme være!"

6. „Hvi formener I mig det røde Guld at bære?
jeg fik det aldrig for nogen Uære."

7. Liden Kirsten drager til Skaane,
sin Søsters Guld at laane.

8. Liden Kirsten svøber sit Hoved i Skind,
saa gaar hun i Loftet at skænke Vin.

9. Bruden taler til Terne sin:
„Hvem er den Frue, der skænker Vin?"

10. Det da svared hendes Tjenestekvind:
„Det er Hr. Peders Slegfredkvind."

11. „Har han saadan en Slegfredviv,
hvi red han da hid at fæste mig?"

12. Det lakkede fast ad Sengemaal,
den unge Brud skulde til Senge gaa.

13. De ledte Bruden til Brudehus,
liden Kirsten bar de Brudeblus.

14. Liden Kirsten slog over dem Silketjæld:
„Der ligger den Svend, jeg undte vel.“

15. Liden Kirsten lukker den Brudehusdør,
saa satte hun Ild paa Tag og Rør,

16. Saa satte hun Ild i hver en Vraa,
og mest hvor Herre Peder laa.

17. Hr. Peder vaagnede ikke før,
end Luen legte i hans unge Bruds Haar.

18. „Liden Kirsten, liden Kirsten, spar du mig,
en anden Gang skal jeg hjælpe dig!“

19. Det svared liden Kirsten, saa højt hun lo:
„Jeg ved, du holder saa vel dit Ord!“

20. Det var hans allerstørste Harm:
Bruden brændte i Brudgommens Arm.

21. Der brændte inde baade store og smaa,
femten Jomfruer, i Buret laa.

22. Der brændte endnu flere,
— mens Sommeren gror —
vel tredive Riddere og Grever.
Men Dagen dages opunder Østen.

Om Slegfredens Stilling se Indl. S. 39. — *V. 1* Hr. Peder og liden Kirsten ere i Folkeviserne staaende Navne paa Elsker og Elskerinde; først i Vers 10 omtales hun som hans „Slegfred“, men allerede V. 2 viser, at han nu er ved at skille sig fra hende for at ægte en retmæssig Hustru. — *V. 12* Sengemaal, Sengetid. — *V. 14* Silketjæld, Tæppe af Silke (egl. Telt af Silke).

46. *Valravn og Dankongen.*

1. Hr. Ravn han rider sig under Ø,
fæsted liden Gerborg, saa væn en Mø.
Saa vide som Løven udspringe.

2. Saa kom der Orlog paa det Land,
i Leding skulde hver Kongens Mand.

3. Liden Gerborg stander ved Borgeled,
hun tæller de Kongens Mænd, som de red.

4. Først da rider Hr. Iver Helt,
dernæst rider Kongen selv.

5. Saa da rider hin rige Valravn,
han minded stolt Gerborg, tog hende i Favn.

6. De til Stranden udbare
baade Anker og Aare.

7. De Kongens Mænd styred deres Snekke fra Land,
liden Gerborg daaned paa hviden Sand.

8. Valravn sidder inden Skibsbord,
han sad der tre Dage, mælte ikke et Ord.

9. Det mælte Kongen i Fremmerstavn:
„Hvi sørger du saa, hin rige Valravn?

10. Du skæmte dig med din gylte Ljud,
liden Gerborg vorder ret aldrig din Brud."

11. Dankongen mælte et Vredesord:
„I kaster Valravn ud for Skibsbord!"

12. Længe stod Kongen og saa derpaa:
Valravn tog den Sti, til Bunden laa.

13. De Kongens Mænd lægger deres Snekke for Land,
Dannerkongen tren der først paa Sand.

14. Jomfruen stod ved Borgeled,
hun talte de Kongens Mænd, som de red.

15. Frem saa red da al den Skare,
hun kunde ikke blive Valravn vare.

16. „I ere velkomne, I Kongens Mænd,
hvor er Ravn, min Fæstemand?“

17. „Hin rige Hr. Ravn han er nu død;
liden Gerborg, bliver min Fæstemø.“

18. „Er hin rige Valravn nu død,
aldrig bliver jeg eders Fæstemø.“

19. Liden Gerborg med sit Guld saa rød
hun gav sig i Kloster under Ø.

V. 5 Valravn her og i V. 18 udtalt med Tonen paa sidste Stavelse. „Ravn“ bruges som Afkortning af „Valravn.“ — *V. 10* gylte Ljud, forgyldte Blæsehorn. — *V. 11* om Kongens Karakter jfr. Indl. S. 21.

---

47. Hr. Verner i Fangetaarn.

1. De Fruer sidder paa Lindholms Hus,
De Hovmænd de drikker, de gøres god Rus.
De Fruer kunde aldrig gemme saa riger en Fange.

2. De Hovmænd de drikker, de gør dem glad,
saa gør og Hr. Verner, i Taarnet sad.

3. Hr. Verner bar op en Vise og kvad,
det hørte de Fruer, i Loftet sad.

4. Fru Ingeborg vaagned, og op hun saa:
„Hvilken af mine Møer slaar Harpen saa?“

5. „Det er slet ingen Harpeslæt,
det er Hr. Verner, han kvæder saa let.“

6. Fru Ingeborg taler til Svende to:
„I beder Hr. Verner ind for mig gaa!“

7. Ind kom Hr. Verner og stedtes for Bord:
„Hvad vil I, Fru Ingeborg, hvi sendte I mig Ord?“

8. „Hør du, Hr. Verner, hvad jeg siger dig:
en Elskovens Vise saa kvæder du mig!“

9. „En Elskovens Vise jeg aldrig nam,
jeg kvæder en anden, det bedste jeg kan.“

10. Hr. Verner bar op en Vise og kvad,
der sovned de Fruer, i Loftet sad.

11. Der sovned baade Jomfruer og Møer,
der sovned Fru Ingeborg under Skarlagen rød.

12. Hr. Verner han ser sig op udi Vraa,
saa ser han, hvor de Nøgler laa.

13. Han skuede de store, han skuede de smaa,
saa tog han den Nøgel, til Bolten laa.

14. Hr. Verner han var de Fruer saa tro:
han hængte de Nøgler paa Lindholms Bro.

15. Der han kom for oven By,
da bar han op en Vise af ny.

16. Hr. Verner han vifter med sin Hat:
„I siger mig Fru Ingeborg tusend Godnat.

17. Krist signe den Frue, der bad mig kvæde,
nu fanger hun mig ret aldrig mere.

18. Igaar vilde hun ikke for en Skæppe af Guld,
nu faar hun den ikke med Pendinge fuld."
De Fruer kunde aldrig gemme saa riger en Fange.

Det er ud paa Aftenen, siden Svendene sidder og drikker; Fru Ingeborg er allerede falden i Søvn, da hun atter vaagner ved Sangen fra Fangetaarnet (V. 5). Dette forklarer da, at Hr. Verner saa let synger Borgfruen og hendes Møer i Søvn. — *V. 1* Hus, her i særlig Betydning: den murede Borg. — de gøres ɔ: de gør sig. — *V. 3* bære op, begynde. — *V. 5* Harpeslæt, Slag paa Harpen, Harpespil. — *V. 13* Han betragtede alle Nøglerne, baade store og smaa, og fandt den, der passede til hans eget Fangejern. — *V. 15* en Vise af ny, en Vise gjort fra ny, en af ham selv digtet Vise. — *V. 18* igaar vilde hun ikke give mig fri mod en Skæppe fuld af Guld i Løsepenge; i Dag kommer jeg ud uden at give saa meget som en Skæppe Sølvpenge.

---

48. Kong Erik og den spotske Jomfru.

1. Her er saa rig en Jomfru
sønden paa vort Land;
hun vil ikke danse
hos fattig Ungersvends Haand.
Jomfru, I lønner os vel! jeg beder eder i-saa gerne.

2. Hun vil ikke danse
hos fattig Ungersvends Haand;
hun har sine Ærmer med Silke snørt
og med de røde Guldbaand.

3. Det var unge Kong Erik,
han beder lægge Sadel paa Heste:

„Vi vil ride os op ad Land,
den spotske Jomfru at gæste.“

4. Det var unge Kong Erik,
han ind i Dansen sprang;
saa fik han at danse
hos Jomfruens hvide Haand.

5. „Ikke saa vil jeg danse hos dig,
dine Hænder er alt saa haarde;
enten saa har de Greben kryst
eller gærdet op Gaarde.“

6. „Jeg var mig ad Bryllup igaar,
der rendte baade Riddere og Svende;
der blev mine Hænder om Sværdet kryst,
jeg vandt den Sejr alene.“

7. „Var du dig ad Bryllup igaar,
der rendte hverken Riddere eller Svende:
det var din Faders Møgvogn, du laded,
den Skam vandt du alene.

8. Dine Bukser er bruden for dit Knæ,
dine Klæder staar dig ilde;
din Herre har dig Orlov given,
derfor rider du saa vilde.“

9. „Er her ikke Skræddere i denne By,
enten Karle eller Kvinde,
der kan skære mig Skarlagensklæder,
sy efter med Silketvinde?“

10. „Her er vel Skræddere i denne By,
baade Karle og Kvinde;
de kan sy dig et Par Vadmelsklæder
og sy med Hampetvinde.“

11. „Og hør I det, min stolte Jomfru,
og vil I være min kære?
alt det Guld, i Danmark er,
det skulde eders være!“

12. „Alt det Guld, i Danmark er,
det ligger i goden Gemme;
du gak i Loft og lap dine Sko,
saa bliver dine Fødder ikke ømme.“

13. Det svared Jomfruens Tjenestemø
det handeste der hun torde:
„Og det er den unge Kong Erik,
I har spottet saa haarde.“

14. „Og er det unge Kong Erik,
jeg har spottet saa haarde,
da tykkes det mig fuld ilde gjort,
det angrer mig nu saa saare. —

15. Udi min Faders Abildgaard,
der stander en Lind saa grøn;
der plejer Riddere og skønne Jomfruer
at finde hverandre i Løn.“

16. „Udi din Faders Abildgaard
der stander en Lind saa grøn,
der plejer baade Tyv og Skalk
at love hverandre i Løn.“
Jomfru, I lønner os vel! jeg beder eder i-saa gerne.

Indl. S. 26. — *V. 5* gærde Gaarde, rejse Gærder. — *V. 6* rendte, rendte Dystløb.

---

49. *Falk og Smaafugl.*

1. Jeg ved, hvor en Lind hun staar,
bær Blomster saa bold';
hun skjuler de andre for Frost og Sne
den Vinter saa kold.
Det volder den eneste, der jeg har inden mit Hjerte.

2. Der inde sjunger Drosler og Nattergal,
de Fugle smaa;
der sjunger og inden den liden Fugl,
der mest formaa.

3. Falken hin graa han bygger derpaa
med al sin Magt:
han vil drive de andre smaa Fugle,
det er hans Agt.

4. Men vaare det ikke for Falkens Vrede,
— vil I mig tro? —
alt inden den Lind bygde jeg min Rede,
der vilde jeg bo.

5. Det er ingen Lind saa grøn,
der jeg om kvæder;
det er saa høvisk en Jomfru,
mit Hjerte glæder.
Det volder den eneste, der jeg har inden mit Hjerte.

Indledning S. 87. — *V. 2* d e r i n d e n, der indenfor, der indeni.

Skæmteviser.

---

50. Den sidste Udvej.

1. Møen og den liden Smaasvend
de talte et Ord med Gammen:
— der mig nu længes saa —
„Hvormed vil du føde mig,
naar vi kommer først tilsammen?
Alle er de grønne Løv forgangen.

2. Hvormed vil du føde mig,
mens du er ikke rig?" —
„Da vil jeg Fisker blive
og fiske med min Glib."

3. „Hvormed vil du føde mig,
naar Gliben kan ikke gaa?" —
„Da vil jeg tage mig Plejl i Haand
og stande i Bondens Lo."

4. „Hvad da vil du gøre af mig,
naar Bonden har ikke Korn?" —
„Da vil jeg blive en Hyrde
og lege udi mit Horn."

5. „Hvormed vil du føde mig,
naar Bonden har ikke Fæ?"

„Da vil jeg tage en Økse i Haand
og fælde de store Træ.“

6. „Hvormed vil du føde mig,
naar Øksen vil ikke bide?“ —
„Da vil jeg blive en Møller
og male Mel hint hvide.“

7. „Hvormed vil du føde mig,
naar Dammen brister ud?“ —
„Da vil jeg blive en Hovmand
og ride med Glavind og Spyd.“

8. „Hvormed vil du føde mig,
naar Herren vorder dig vred?“ —
„Da vil jeg blive en Grydestøber
og gøre de Potter af Ler.“

9. „Hvormed vil du føde mig,
naar Leret monne fryse?“
„Da vil jeg blive en Guldsmed
og bo for Fruer deres Huse.“

10. „Hvormed vil du føde mig,
naar Fruer har ikke Guld?“
„Da vil jeg blive en Hattemager
og gøre de Hatte af Uld.“

11. „Hvormed vil du føde mig,
naar de vil ikke Hattene købe?“ —
„Da vil jeg tage dig ved min Haand,
saa fast om Landet at løbe.“

12. „Hvormed vil du føde mig,
naar Landet det er øde?“ —
„Da giver jeg dig Fanden i Vold,
jeg faar dig aldrig mere.“

13. „Hvormed vil du føde mig,
naar Fanden vil mig ikke have?“
„Da vil jeg tage baade Skovl og Spade,
saa dybt vil jeg dig nedgrave.“

14. „Hvormed vil du føde mig,
naar Jorden vil mig ikke have?“ —
„Da maa vi to blive i Hob
i alle vore Dage.“

Indl. S. 87. Omkvædet er laant fra en eller anden Elskovsvise og er kun løselig knyttet til Handlingen. — *V. 1* komme sammen, gifte sig. — *V. 2* Glib, Fiskeredskab, hvormed man vader ud paa lavt Vand; det bestaar af et Garn, fastgjort paa en firkantet Ramme og ført med en Stang. — *V. 5* Træ, gl. Flertalsform (af Intetkønsord) uden Endelse. — *V. 11* naar de vil, naar man vil. — saa fast om Landet at løbe, saaledes at jeg kan løbe Landet helt rundt med dig. — *V. 14* blive i Hob, blive sammen.

---

51. Bruden i Ribe.

1. Der boede en Mand i Ribe By,
han var saa ædelig rig;
han gav sin Datter en Silkesærk,
var femten Favne vid.
Selv stryger hun Duggen af Jorden.

2. Og femten var de Skræddere,
den Særk skulde skære og sy;
og somme sad hjemme i Ribe
og somme ved Ribe By.

3. Og femten var de høvske Møer,
den Særk skulde to og vride;
og somme de tog djer' haarde Død,
og somme fik Sting i Side.

4. Og femten var de Tømmermænd,
den Særk skulde hænge op i Gaard;
og somme fik Arme og Ben i Stykker,
og somme laa syg et Aar.

5. De førte den Brud i Kirken hen,
vel prydet udi Skind;
og femten Favne maatte de slaa ned,
før de kunde trænge hende ind.

6. Og der hun stod for Alteret,
saa tog hun til at vraae;
saa slog hun ned det hellige Kors,
som der havde førre vaaren.

7. Hun tog en Penge ud af sin Pung
og ofred den med nøje;
hun slog æ Degn hans Ben i Stykker,
slog ud æ Præst hans Øje.

8. Og Præsten stod for Alteret,
han hedte til Hr. Knud:
„Her bliver ingen Messe i Dag,
kommer Bruden ikke ud!"

9. Og da hun kom paa Marken ud,
hun slog sin Næse i Sky;
og alt det Fæ, der var i Mark,
det bissed hjem til By.

10. Og da hun kom i Gildeshus,
saa tog hun til at le:
„Nu har a da waaren i Kirk' i Daw,
som enhver kan hør' og se!"

Indl. S. 87. — *V. 6* førre, hidtil. — *V. 7* med nøje, ofrede knap nok (nødig) en Penge. — *V. 8* han kaldte paa Sankt Knud.

Ordsamling.

aa, ejer; ***aatte***, ejede.
Aksel, Skulder.
aksle, hænge over Skuldrene; ***aksle sit Skind***, tage Kappen paa; det var Skik, at den, der kom tilrejsende, skulde have Kappen paa, naar han traadte ind i den fremmede Stue.
al; med alle, helt, paa afgørende Maade (***alle*** er ikke Flertal, men gammel Intetkøn Hensynsform).
jeg ***and***, vi ***unde***, elsker (bøjes ligesom kan, kunne).
Andsvar, Gensvar.
Bag, Ryg.
Bane, ***Banemand***, Drabsmand.
Bejle, (Flt.=Ental), Bejler; se S. 132 Note.
bide, bie, vente.
bjært, klar, skinnende.
Bo, Gaard, Bondegaard, Ejendom; ***Bomand***, bosiddende Mand, Landbruger.
bo, at indrette; ***at lade sit Bryllup bo***, at holde Bryllupsfest.
bold, stærk, modig, dygtig.
bon, (gl. Tillægsform af at bo), udrustet, rede; bruges i nyere Dansk kun i Sammensætn. ***redebon***.
Braa, Øjebryn.
Brudehus, Brudekammer; se S. 153 Note.
brænder, ***brandt***, ***brunde***, ***brunden***.
bude, bebude, varsle.
bugne, bøje sig.
Bur, en særskilt Bygning af mindre Omfang end Stedets Hovedbygning; bruges særlig om Jomfruburet.
Burebrand, den udskaarne Stang i Gavlen af Jomfruburet.
Bør, Medbør.
det bruges ofte som Bindeord i Betydningen: at, saa at, for at, selv om.
Dreng, Karl.
Elskovens Vise, lyrisk Digt, se Indl. S. 8.
fal, til fals, til at købe.
Fals, Falsk, Falskhed.

fast, stærkt, meget; *fast om*, selv om.
favne ens Komme, modtage ens Komme godt; glæde sig ved ens Ankomst.
Feld, Mark (Laanord fra Tysk).
Fil, Elefant.
Fjæder, Jernbaand, Fangebøje.
for norden, nord for.
fordi, (ofte:) derfor.
Frove, Frue (jydsk Udtale).
fus, ivrig higende.
første (Bindeord), saa snart.
Gam, Grib, stor Rovfugl eller flyvende Vilddyr.
gilje, bejle til, søge at lokke til Elskov.
gjælle, klinge, lyde højt.
Glavind, tung Rytterlanse.
glimme, skinne.
Godvilje, Elskov, Hengivelse.
gøres, gør sig, bliver.
Haad, Spot; *for Haad*, med Spot; *Haadings-* ell. *Hadings-Navn*, Spottenavn.
halve mere, (egl. Halvdelen mere) dobbelt saa meget; *halve mindre*, Halvdelen mindre, halv saa meget.
handest, hurtigst.
Helled, Helt.
heller, eller.
Hovværk, Hovmandsgerning, ridderlig Daad.
hveden, hvorfra; *hveden er dette?* hvoraf kommer dette?
Hærde, Skulder.
Højeloft, Loft, det øvre Stokværk i en Bygning, eller et enkelt Rum deri; se Indl. S. 18—19.
Højeloftsbro, Svalegang, der giver Adgang til Rummene i det øvre Stokværk.
ihvor, isaa osv.; *i-* giver forstærkende el. udvidende Betydning (gl. dansk *e*, altid).
Kaar, Valg; at *have Kaar*, have frit Valg.
Kar, Bæger.
krank, svag, daarlig.
kveg, levende (oldn. kvikr; jf. vort nyere, fra Tysk laante *kvik*).
kvide, være bekymret.
kvæle, pine ihjel.
kvær, rolig (oldn. kyrr, kvirr); *tie kvær*, tie stille.
kære, klage, anlægge Sag.
lange, længes.
Led, Vej.
Lege, Legesøster, Veninde.
lege, spille; *Huen leger paa noget*, Sjælen søger og begærer noget, Sjælen er optaget af noget.
Lid el. *Li*, Bakkeskraaning.
lide, gaa, skride frem; at *lade længe lide*, lade lang Tid gaa hen; *det lidde*, Tiden gik.
lidel, lille, liden.
Ljud, (el. *Lyd*) Blæsehorn; Ordet er beslægtet med at lyde.
Ljus, Lys.
Loft, Højeloft, det øvre Stokværk i en Bygning, eller et enkelt Rum deri; se Indl. S. 18—19.
love, elske.
lyde, at lytte; Fortid *lydde*, lyttede.
maa, kan, er i Stand til.
til *Maade*, i passeligt Maal.
Maar, Mø (i olddansk Sprog var Maar Nævnef., Mø Genstandsf.).

Mand; at ***være Mand for sig,*** at være dygtig Mand, være Mand, der kan klare for sig.
Mantel, Kappe.
Marmelsten, huggen Sten, egl. Marmorsten.
minde, kysse (afledt af: Mund).
mod, træt, ogsaa: nedslaaet („mod i Hu“).
modig = mod el. mødig.
Morgengave, Brudgommens Gave til Bruden om Morgenen efter Bryllupet; M. gaves ikke blot tll Ægtehustru, men ogsaa til Slegfred.
nam, nemmede, lærte.
næst, nærmest.
overbrat, meget hastig.
overdjærv, altfor djærv, meget djærv.
prud, smuk, brav.
Rakke, Hund, Jagthund.
rede, gøre i Stand.
rig, rig og tillige mægtig.
Rimen faldt paa, der faldt Dug.
Rin, Hav (se Indl. S. 14).
rinder, Fortid ***randt,*** Fortid Flt. ***runde,*** løber.
Ro, Fornøjelse.
Røg, undert: Mørke, Skumring.
saar (Tillægsord), saaret.
sid, langt nedhængende.
Sinde, Gang; ***hver Sinde,*** hver Gang; ***syvsindstyve,*** syv Gange tyve, 140.
Skarlagen, finere Klæde af iøjnefaldende Farve, især rødt (til Forskel fra det hjemmelavede ***Vadmel,*** der havde Uldens naturlige Farve).
Skarlagenskind, Kappe af Skarlagen.
Skind, Kappe (fordi denne oprindelig har været af Skind); ***at banke paa Døren med Skind,*** at banke paa (med Sværdfæste el. lign.), saaledes at man lægger Kappen imellem.
skob, Fortid af at ***skabe,*** ligesom „for“ af at „fare“),
Slegfred, Elskerinde, Hustru uden fuld Hustruret (se Indl. S. 39).
slet, rent ud, ganske.
Sløjd, kunstigt Haandarbejde, Kunstsyning.
snel, rask.
Somme, Ære, Anstand (heraf er afledt at ***sømme*** sig, ***sømmelig*** osv.)
sovne, falde i Søvn.
Spjud, Spyd.
sprak, sprang.
Stalbrødre, de, der ere opvoksede i samme Hjem; bruges ogsaa om dem, der har tjent i Kongsgaard eller Borg sammen; Kammerater.
stalt, stolt, formne.
stind, stiv, stærk.
Stenstue, Bygning af Sten i Modsætning til Gaardens almindelige Bygninger af Træ eller Bindingsværk; særlig 1) Forsvarstaarn, hvor der ogsaa er Fangerum, 2) undertiden Hovedbygningen og Storstuen, 3) en særskilt Sygestue.
de ***stunke,*** de sprang (af et nu forsvundet Udsagnsord at stjunke, at springe).

svømmer, Fortid ***svam***; bruges ikke blot om at svømme, ogsaa om Tøjets bølgende Bevægelse, naar man gaar.

Sæd, Skik, Sædvane.

Tag, Tækkehalm; i Viserne nævnes „Tag" som det mere daglige, Rør som det stateligere Stof til Hustage; Indl. S. 18.

Tilje, Brædegulv.

Tjald. ***Tjæld***, Telt.

Traa, Attraa, Længsel; ***ligge i Traa***, at ligge, betagen af Længsel.

traa, længes stærkt.

trøst, paalidelig, trofast.

tu, to (gl. Intetkønsform): ***i tu***. i to Stykker.

med ***Tugt***, med Anstand, med Ærbarhed.

ufrist, uprøvet, uøvet (ogsaa: uklog); ***frist*** er gl. Tillægsform af at ***friste***, at prøve.

van, vant til.

vand, Fortid af vinder.

vejer (Fortid: ***vog***), fælder; ***vejen*** dræbt.

vide, (egl. yde, give noget paa Opfordring); ***vide Bøn***, opfylde Bønnen; ***vide Svar***, give Svar; ***vide Ord***, tale med nogen.

vinder, Fortid ***vand***.

Vold 1, Magt, Vælde.

Vold 2, jævn Mark.

vurde, vurdere, regne.

Ædeling, Mand af ædel Byrd, Adelsmand.

ærlig Mand, Adelsmand.

Ø; ***sejle under Ø***, sejle til en fremmed Ø; ***ride under Ø***, vistnok i mere uegenlig Betydning: rejse ud, rejse bort.

Ørk, Ark, Skrin eller Kasse.

Ørs, Hest.

Kilderne for dette Udvalg.

Ingen Folkevise kendes i den Form, hvori den oprindelig blev digtet. Selv de bedste Overleveringer ere førte i Pennen længe efter, ofte et Par Aarhundreder efter Visens Tilblivelse. I mange Tilfælde have de senere Ændringer indskrænket sig til Omdannelsen af enkelte Udtryk og til Tilføjelse eller Udeladelse af enkelte Vers. I mange andre Viser er der sket store Ændringer; den oprindelige Stamme i Digtet indskrænker sig til en bestemt Handling og visse udprægede Vers, men senere Sangere have med Forsæt eller tilfældig indsat mange nye Vers og udmalt Handlingen enten bredere eller knappere.

Som Følge deraf er det foreliggende Udvalgs Tekster dannede paa noget forskellig Maade. 1) Hvor der kun foreligger een Opskrift, eller ogsaa hvor en af Opskrifterne har en helt igennem klar og smuk Fremstilling af Visens Indhold, er denne Tekst optagen i Udvalget, og man har i det højeste rettet en enkelt Linje, naar den havde en tydeligere Form i en anden Opskrift, eller udeladt et enkelt Vers, der ikke fandtes i andre Overleveringer. 2) Naar der foreligger et stort Antal Opskrifter, vil det ofte være muligt at udfinde Visens oprindelige Form og dens senere Udvikling paa de forskellige Steder. I saadanne Tilfælde har Udvalget i Regelen fulgt Grundformen (Ebbe Skammelsøn, Havbor og Signelil); undtagelsesvis er et lidt yngre Trin i Visens Udvikling foretrukket som det mest poetiske (Jomfru i Fugleham). 3) Hvor en Vise foreligger i et Par forskellige Opskrifter, er der undertiden dannet en Tekst efter et mere personligt Skøn over hver enkelts Fortrin og Mangler.

Alt i alt ligge Teksterne i det her foreliggende Udvalg nærmere ved, hvad der virkelig er forekommen paa Folkemunde, end i nogen af de tidligere Samlinger til Almenlæsning.

Her nedenfor gives en Redegørelse for Kilderne til de enkelte Visetekster, og under hvilket Nr. i „Danmarks gamle Folkeviser“ de skulle søges. Jeg har næsten overalt fulgt de gamle Adelsvisebøgers Tekst. Som „Karen Brahe“ nævnes det store Foliohaandskrift, der stammer fra Braheslægten og findes i Odense Frøkenkloster; som „Vedels“ Haandskrifter betegner jeg dem, der i de fleste Udgaver mindre rigtig kaldes Svanings og Rentzels Visebøger. Derimod er Vedels trykte Samling med dens mange vilkaarlige Ændringer kun benyttet en enkelt Gang, hvor der ikke fandtes andre danske Opskrifter.

1 DgF. 20, ved Hjælp af mange gamle danske Opskrifter kan Havbor-Visens oprindelige Skikkelse nogenlunde fastslaas. *2* DgF. 19, et Par nærbeslægtede Opskrifter fra 16de Aarh. *3* DgF. 90, mest efter en Opskrift fra 17de Aarh. *4* DgF. 7, Opskrifter fra 16de Aarh. *5* DgF. 17, Karen Brahe. *6* DgF. 33 C, „Hjertebogen“ fra o. 1550; Visen haves i alt i fem Opskrifter fra 16de Aarh. *7* DgF. 47, her efter sjællandske Opskrifter fra 17de og 19de Aarh. *8* DgF. 40 A, efter Karen Brahe. *9* DgF. 51, Vedels trykte Tekst, her rettet og øget efter den færøske Opskrift. *10* DgF. 42 A, Vedel. *11* DgF. 38, Flyveblad fra Slutningen af 18de Aarh. *12* DgF. 58, mest efter en gl. svensk Opskrift (sammenlignet med den tilsvarende franske Vise); den yngre danske Overlevering er i forholdsvis sen Tid bleven udvidet med en lykkelig Slutning paa Visen. *13* DgF. 56, mest C D, sammenholdte med svenske Overleveringer og A B. *14* DgF. 70, mest C. *15* DgF. 83, fra 16de Aarh., især B; Omkvædet er yngre end Visen, det oprindelige Indledningsvers er bevaret i A, men i uforstaaelig Form. *16* DgF. 25, haves paa Dansk kun i Karen Brahe. *17* oversat efter to islandske Opskrifter fra 17de Aarh. (Islenzk fornkvæði, Nr. 53, især B) *18* DgF. 121, efter Opskrifter fra 16de Aarh. *19* DgF. 117, haves paa Dansk kun i Karen Brahe. *20* DgF. 131, gl. danske Opskrifter. *21* DgF. 136, Visens oprindelige Tekst saa vidt muligt genfrembragt efter gamle danske og svenske Opskrifter. *22* DgF, 133, kun hos Vedel. *23* DgF. 134, mest efter Vedels Opskrifter. *24* DgF. 139, kun hos Vedel. *25* DgF. 145 F G, Vedel. *26* DgF. 145 H I, Vedel. *27* DgF. 145 C D E, Op-

